

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

סוכות

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון **ארה"ב:**
Mechon Beer Emunah
1660 45th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
© 2022 כל הזכויות שמורות להמכון

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת האזינו

- ב..... צדיק וישר הוא - קבלת הנהגת הבורא
ג..... אמון במ - אמונה והכרה בכוח כל יחיד מישראל ובעשיית המצוות

ארבעה ימים שבין יוה"כ לסוכות

- ו..... ראשון לחשבון - ד' ימי טהרה שבין יוה"כ"פ לסוכות
ז..... הבינני ואדעה עדותיך - ענין ההתבוננות במהות החג ומצוותיו כהכנה לקראת הרגל
ח..... לעבדו בלבב שלם - מעלת ההכנה ועשיית המצוות בהתלהבות ובשמחה
ט..... אם אתה משמח את שלי - ענין צדקה וחסד כהכנה ליו"ט ובימי המועד

חג הסוכות

- י..... למען ידעו - בצילא דמהימנותא
יא..... ושמחת בחגך - מעלת השמחה וסגולותיה
יב..... אך שמח - מתוך האמונה יבוא לידי שמחה
יג..... דירת עראי - להיות שמח בחלקו
יד..... ולישרי לב שמחה - טהרת הלב מביאה לידי השמחה
יז..... שם שמים על הסוכה - השראת השכינה על היושב בסוכה
יח..... וסוכה תהיה - סגולות מצות סוכה
יט..... הלל וזמרה - הודאה וקרבת ה' ע"י ארבעת המינים
כ..... על נטילת - הרי הוא כביכול כנוטל את הקב"ה בכבודו ובעצמו
כא..... שפע ברכות - סגולת מצוות ארבעת המינים
כב..... כנגד האברים - רמזי ד' מינים לקדושת האדם
כג..... אויר פוסל - הולך בטל כישן דמי
כד..... מקראי קודש - קדושת חול המועד ובפרט שבת שבתוך המועד
כה..... ברכת מועדך - להמשיך מימי החג לכל השנה כולה

הושענא רבא

- כו..... לעת חיתום - יום מסירת הפתקין
כז..... בשפון תליא - בדינו לקרוע רוע גזר הדין ולהריק עלינו שפע רב
כח..... יום ערבה - פתח תקווה גם למי שאין בו לא טעם ולא ריח
כט..... והושיענו אלוקי ישענו - המתקת הדינים ביום הוש"ר וביותר ע"י חביטת ערבה

שמנ"ע ושמח"ת

- מא..... עכבו עוד יום אחד - הקירבה שבין ישראל לאביהם שבשמים בשמיני עצרת
מב..... עננו ביום קראנו - ימים המסוגלים מאוד לקבלת התפילות
מד..... תעלה תפילתי - זמן תיקון וקבלת התפילות של כל השנה
מה..... שישו ושמחו - סגולת השמחה בתורתנו הקדושה
מז..... תחילתה וסופה חסד - הזהירות בכבוד חברו
מח..... עכבו עמי - בקבלה טובה ישאר קשור לכל השנה

פרשת האזינו

צדיק וישר הוא - קבלת הנהגת הבורא

בפרשתן (לב ד), 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט א-ל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא'. כאן הודיענו הכתוב יסוד האמונה בהקב"ה כי תמים פעלו וצדיק וישר הוא, ובאמת ייאמר, כי מקרא זה צריך לעמוד נגד עיני האדם ולבו בכל עת ובכל שעה לקבל את כל הנהגת הבורא עמו באהבה ובתמימות, מתוך אמונה שהורה שיש מנהיג לבירה, א-ל אמונה ואין בו עול, וכמו שאנו אומרים בימים אלו (במוסף דר"ה ויוה"כ) 'וכל מאמינים שהוא דיין אמת'.

וממילא גם לעת כי תמוט רגלו ח"ו יודע הוא כי 'כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד', שהרי 'צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, ולעולם אינו מביא 'רעה' על האדם, אלא היא רק נראית כרעה ואין זה אלא טובה עבורו. פעמים שיזכה לראות בעיניים כיצד היתה ה'רעה' הכנה לישועת ה', ופעמים שבאה לזכנו ולהרבות שברו לעולם הבא². וכדאיתא ב'ספרי' בפרשתן על מה שנאמר (פסוק ז) 'זכור ימות עולם - אמר להם הקב"ה, כל זמן שאני מביא עליכם ייסורים בעולם הזה תזכרו במה טובות ונחמות עתיד אני ליתן לכם לעולם הבא'¹.

א. איתא בגמרא (קידושין כו.), 'נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להן אחריות' - כלומר, שה'קונה' עושה מעשה קנין בקרקע ובפעולה זו נקנים לו 'אגב הקרקע' גם המטלטלים שבדעת המוכר לתיתם לו, ומסתפקת הגמרא האם קנין זה מועיל דייקא כשהחפץ המטלטל נמצא בקרקע או לאו דווקא... והוכיחו ממה שלמדנו ב'בריייתא' שקנין זה מועיל גם אגב קרקע כל שהוא, והרי זה ברור שאי אפשר להעמיד חפץ המטלטל ב'קרקע כל שהוא'... ומכאן מוכח שאין צורך להעמיד את המטלטלים בתוך הקרקע, ודחו בגמרא את ההוכחה, כי בוודאי יש בידו להניח שם חפץ כי יכול להעמיד בקרקע זו מחט, ומקשה כ"כ הרבה טרח התנא ללמדנו אופן שאפשר לקנות מחט שאינה שווה כמעט מאומה, ותירץ רב אשי - מי גילה לך רז זה שהמחט איננה שווה, אולי מדובר במחט שבראשה תלויה 'אבן טובה' - מרגניתא, ששוויה אלפי זוזי. שמעתי מחכם אחד שליט"א לרמוז בדבר, שפעמים מרגיש אדם שהוא נדקר מן השמים (או ע"י בני האדם) ב'מחט', עס שטעכט, עס טוט וויי (המחט דוקרת ומכאיבה), אבל זכור תזכור, על המחט תלויה מרגניתא דשויה אלפי זוזי...

ויתבאר עוד, כי הנה 'מרגניתא' זו אין לה מקום על גבי הקרקע, שהרי כל גודל הקרקע היא רק 'כל שהוא', ואי אפשר להניח בה שום חפץ אלא רק לנעוץ בה מחט, ונמצא שהדרך היחידה לקנות את המרגלית היא אך על ידי המחט, ולעניינו יאמר, כי לפעמים רוצים מן השמים להשפיע על האדם כל מילי דמיטב, אלא שהוא כ'קרקע כל שהו' - שאינו מוכן לקבל את הברכה, ואין עצה אלא לתלות בו מחט 'ולדקרו' בייסורים ולהביא עליו עגמת נפש ועי"ז יוכל 'לקנות' את כל האוצר המוכן בעדו.

עוד ייאמר בזה, כי לכאורה כל פעולת ה'מחט' היא עשית 'חור' בבגד, אמנם באמת כל תכליתה וייעודה הוא לחבר בין שני דברים (וכגון כפתור לבגד וכיו"ב), שמכניסים את המחט עם החוט שבה עד שנעשו לאחדים, ונמצא שאין כאן 'חור' וקלקול אלא הא גופא התיקון והחיבור. ועד"ז ייאמר כי כל ה'מחטים' שנדקרו בהם יהודי לא באו לעשות לו 'חורים' ח"ו אלא נועדו רק לחבר אותו לאבינו שבשמים.

והנה נודע מהבעש"ט הק' זי"ע (עיי' בעש"ט עה"ת, פרשת מקץ בהערה ד, ועוד) כי זה הנפק"מ והחילוק שבין האמירה 'כל דעביד רחמנא לטב עביד' (ברכות ס:) לבין נחום איש גם זו שהיה אומר 'גם זו לטובה' (תענית כא.), כי ביאור 'לטב עביד' הוא - כדי שתצא טובה מתוך הרעה, מוסיף עליה נחום איש גם זו ואומר גם זו - אותה רעה טובה היא בעצם, וכדרך שנתהפך עפרו של נחום איש גם זו לחיצים, נמצא שטובה היתה לו בעפר עצמו... והאומר שגם זו לטובה מתוך אמונה שלימה הרי באמירה זו מהפך האדם את הרעה עצמה להיות לו לטובה. ולדברינו, כל מכה ומכה הרי מלבד ש'לטב עביד' - שתצא טובה מתוך הרעה, הרי בעצם 'גם זו לטובה', כי עצם המכה טובה היא שמחברת ומקרבת את היהודי אל הקב"ה.

באר הפרשה - פרשת האזינו

ג

לדור', סנהדרין ח.], כלומר שהקב"ה ינהיגו בהשגחה עליונה גלויה לטוב לו כל הימים, וכבר נאמר (בתפילה מוסף דר"ה) 'ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך'.

אמון גם - אמונה והכרה ככוח כל יחיד
מישראל ובעשיית המצוות

בפרשתן (לב יח-כ) 'צור ילדך תשי ותשכח קל מחוללך וכו', כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון גם', ופירש הרה"ק ה'אורח לחיים' מזלאתשוב ז"ע

וככל שיאמין יותר כי הקב"ה 'צדיק וישר הוא' וידע שגם בשעה שנראה ש'כל דרכיו משפט' הקב"ה משגיח עליו, כך יתהפכו כל הדינים לטובה, ויזכה לראות בישועת ה' מתוך השגחה פרטית גלויה. וכמו שפירש הנה"ק ה'ארץ צבי' ז"ע מקו'יגלוב (מועדים, לשבת תשובה תרפ"ו) בלשון הכתוב בריש פרשתן (לב א) 'האזינו השמים ואדברה', שאם יאזין אדם אל 'השמים', כלומר שיטה אזנו להתבונן שכל העובר עליו וכל הקורות עמו אינם אלא מן השמים בהשגחה עליונה מדוקדקת, אזי יתקיים בו 'ואדברה', לשון הנהגה [וכמו דְּבָר אחד

ב. ובזה ביארו בנוסח התפילה (בברכת השיבה שופטנו) 'והסר ממנו יגון ואנחה ומלוך עלינו מהרה אתה ה' לבדך בחסד וברחמים', כי תחינתנו ובקשתנו להסיר ממנו יגון ואנחה, שאף שהייסורים מכניעים לבו של אדם וממשיכים אותו אל הקב"ה, אך מלוך עלינו אתה ה' בחסד וברחמים, כי אין כוונתנו ח"ו לילך בפריקת עול ובהפקרות, אלא שגלוי מלכותו ית' עלינו תהיה מתוך חסד ורחמים.

ג. הרה"ק ה'שפת אמת' ז"ע (שלח תר"נ ד"ה בפרשת) מבאר לשון הכתוב 'א-ל אמונה', וז"ל, שאלוקותו ית' מתגלה בעולם הזה לפי האמונה שנמצא בבני אדם.

ד. וכן פירש הרה"ק ה'אורח לחיים' מזלאתשוב ז"ע בלשון הכתוב בפרשתן (לב ג) 'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו', בהקדם המשל שאמר הבעש"ט הק' ז"ע לאב ששינה מלבושיו להבעית את בנו הקטן, ותיכף שמבין הבן כי אין זה אלא אביו וקורא אבי אבי, מיד מתמלא האב רחמים על הבן ומוריד אותם לבושים ומתגלה לפני הבן, וכך כל תכלית ה'הסתר' והצער אינו אלא בכדי שנבין שהקב"ה אינו עוזב אותנו אלא רק הסתיר פניו בכדי שנקרא אליו, וכשיש לו לאדם הכרה זו מיד נעלמים כל המחיצות וההסתרים ומתבטלים כל הצער והייסורים. וזהו שאמר הכתוב כי שם ה' אקרא בעת שיהיה צער ל"ע מתוך ההכרה שהכל מאתו, וגם אותו צער בא מידי הקב"ה, ואני קורא לו, עי"ז הבו גודל - היינו מידת החסד לאלוקינו - הוא מידת הדין, כי האמונה שהכל מהבורא ית"ש ממתיקה כל הדינים ומבטלת את כל מיני צער ויגון.

ה. כאשר פרצה ה'מלחמה' הנוראה (בשלהי שנת תרצ"ט) והרשעים ימ"ש החלו להתקדם לתוך מדינות פולין וליטא, נחפזו הכל להימלט על נפשם ולברוח למקומות מרוחקים יותר או להתחבא בתוך יערות (עד שבתוך זמן קצר התברר להם כי כבר אין לאן לברוח). גם בני משפחת 'הרב מבריסק' ה"ה הגרי"ז הלוי סאלאוויטשיק ז"ע רצו לברוח אך המתינו להכרעתו של 'הרב'. לאחר ששקל הרבה בדעתו הגדולה האם מעשה זה הוא אכן בגדר 'השתדלות' הכרחית או שיש בזה סתירה לחובת הבטחון בהקב"ה הכריע כי אמנם צריך לנוס אל היער הסמוך, אך הזהירים שלא יטלו עמם שום מאכל ומזון, אלא 'יקחו' את האמונה ב'אין עוד מלבדו'... ואכן יצאו לדרך כשארין ברשותם אפילו פרוסת לחם אחת.

לאחר כמה שעות שהלכו בדרך הופיע כנגדם איש יהודי הנושא שני סלים גדולים מלאים במיני מאכלים טובים ומשובחים, ושאלם האם כבר אכלו היום, והשיבוהו שעדיין לא נכנס לפיהם אפילו משהו, מיד הראה להם את מה שבידו, וסיפר להם, כי היה אמור להתקיים שמחת נישואין וכבר ביטלו את כל האוכל עבור סעודת החתונה, אלא שלצוק העתים נדחו הנישואין למועד בלתי ידוע ונשארו כל התבשילים באין דורש, ולא מלאו ליבו להשליכם לאשפה שלא לעבור על 'בל תשחית', ועל כן נטלם עמו בכדי לתת אותם להולכי דרכים הרעבים, ואם ברצונם 'הרי שלהם לפניכם'... החל הגרי"ז לחקור ולדרוש אודות כשרות המאכלים, ולאחר שהתברר לו כי אכן הכל בתכלית ההידור והדקדוק הרשה לבני ביתו לקבלם ממנו, ונתיישבו לאכול 'כסעודת שלמה בשעתו' באמצע היער... והורה הגרי"ז שלא להשאיר מאומה מן האוכל ולשמור אותו למחרת, כי צריך לבטוח בה' שיספק להם למחר צרכיהם כמו שדאג להם ביום זה. והמשיכו להעמיק במנוסתם לתוך היער.

ויהי למחרת ושוב הופיע לפניהם איש אחר וסלי מזון בידו, ואותם הדברים בפיו, שהכינו סעודת נישואין והתבטלה... וקבלו מידו ופתחו את הסלים להוציא את המאכלים בכדי להתיישב ל'סעודה', ואכן היה שם כל מיני מאכל מלבד ה'לפת' המוגש בסוף הסעודה. פשיטא שאיש לא היה מוטרד מחסרון הלפת... חוץ מ'הרב' בעצמו... והיה הדבר

באר הפרשה - פרשת האזינו

הכתוב כי דור תהפכות המה - שיש בידם לזעזע את כל העולמות, ולהפוך מידת הדין בשורשה לרחמים גלויים ומרובים, אלא שלא אמון בם - שאינם מאמינים בעצמם^ט ובכוחות הגדולים אשר נתן להם הקב"ה'...

ובך כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (שבת שובה תרס"ב ד"ה שובה) לפרש הלשון האמור בפרשתן (לב ד) 'א-ל אמונה', שבאותה שעה שאמר הקב"ה 'אנכי ה' אלוקיך' נטבע בתוך נפשות בני ישראל כח אלוקי, אלא שהוא גנוז ונסתר 'וכפי האמונה שמאמין האדם

(ד"ה צור) כי הנה האדם 'צריך להאמין בתפילתו' ובעשייתו שפועל למעלה וכו', ויחשוב שהוא עולם קטן ונכלל בו כל העולמות מרום המעלות, על כן כאשר יפשפש במעשיו ומתחרט עליהם יכול לפעול בעולמות העליונים עד מקום שורש נשמתו, ויוכל להפוך מדת הדין למדת הרחמים, ונותן כח ועוז למעלה כמו שנאמר (תהילים סח לה) תנו עוז לאלוקים^ח. ושלא יהא ח"ו בכלל האמור 'צור ילדך תשי ותשכח קל מחוללך', כלומר ששוכח שהקב"ה מחולל ויוצר אותו מהעולמות העליונים למען יוכל לפעול בתפילותך מעשיו הטובים. ועל כך אמר

לתימה רבתי בעיני כולם, שהלא אפילו בעיתות שלום מעולם לא היה מעניינו איזה אוכל מוגש ומוכן עבורו, ועל אחת כמה וכמה בעת מלחמה... ובפרט שאכלו יותר מכדי שבעם, ולמי 'חסר' בדיוק עכשיו 'ליפתן' (מנה אחרונה)... ונעמד הגרי"ז על רגליו ושאל בכובד ראש האם מישוהו השאיר אמש מהסעודה, ונאלמו הכל בדומייה ואיש לא ענה, חזר הגרי"ז על שאלתו ודרש לדעת מי השאיר אתמול מהאוכל, עד שקם ילד קטן והודה כי אכן השאיר משהו. הורה לו הגרי"ז לספר בקול גדול מה הותיר למשמרת, וסיפר כי חשש שמא לא יהיה להם מה לאכול על כן נטל מעט לפתן והניחו בצנצנת בכדי שיהיה לו היום מה לאכול. פנה הגרי"ז לכל אותם שהיו עמו, ואמר להם, ראו והתבוננו בכל מעשי ה', הילד השאיר לפתן על כן לא קבלנו היום בדיוק את הלפתן, וכל זה ללמדנו עד כמה הקב"ה שומר ומגן עלינו כפי מידת בטחונונו בו, ואם נסמוך עליו לבדו נזכה לראות תמיד כיצד הוא מגן לכל החוסים בו.

ו. וכבר אמר הרה"ק מקאברין זי"ע (תורת אבות, אמונה ובטחון לו) שבכוח תפילתו של כל יהודי ויהודי, לפעול כל משאלות לבו לטובה ולברכה תיכף ומיד. אך מה שאנו רואים לפעמים שלא פעלה התפילה, הוא מפני שחסר לו אמונה בכוחה של תפילה, ואדם המאמין שבכוח תפילתו לקרוע רגיעים ולפעול עבורו כל מאי דבעי, הרי הוא פועל ללא כל שהות כל משאלותיו.

ז. והדברים אין צריכים ראייה אך דוגמא לדבר במה שמצינו בעניינא דיומא לגבי ארבעת המינים שמצוה לנענע בהם, וכמו שאמרו בגמ' (סוכה לו): 'מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים', והדבר נורא למתבונן בהם, עומד איש פשוט והמוני, שבקושי קרא מימיו ומנענע בלולב ובוזה הוא משנה כל סדרי תבל ואת הנהגת העולם, עוצר רוחות רעות וטללים רעים.

אך מלבד האמונה בגודל פעולותיו 'בעליונים' גם צריך להאמין בכוחם של מצוות ה' לקדש את האדם, וכמו שאנו מברכים אשר קדשנו במצוותיו, ולהשפיע עליו השפעות קדושות וטובות ברוחניות ובגשמיות ללא גבול. וכאשר ישים האדם אל ליבו גודל השפעת מעשיו, אזי בוודאי תתלהב נפשו בעשיית המצוה בדחילו וברחימו.

ח. דברים חוצבי להבות אש בעניין זה כתב בספר 'סדר היום' (לשבועות) בזה"ל, ואל יקל בעיני האדם הדבר הזה, כי (אף ש)האדם הוא שפל ואפל בבחינה אחת (מצד אחד), אבל בבחינה אחרת (מצד שני) גדול כמו עד מאד, ובידו להעמיד כל העולמות כולם, מה שאין מלאך משרת יכול לעשות כן, והוא הנותן כח וחיל כביכול לבורא עולם כדכתיב (דברים לג כו) 'רוכב שמים בעזרך' וכו', וצריך כל אדם עם היותו קטן מהקטנים והדיוט שבהדיוטות להחשיב עצמו ולהתגדל ולהתנשא על הענין הזה - לומר אולי על ידי יבא איזה ענין ודבר להפיק רצון הש"י, ואל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניו וכו', עיי"ש עוד.

ט. ואל תאמר, אין הדברים אמורים אלי... כי אם לאנשי מעלה, ויזכור מה שדרשו חז"ל (קידושין לו) מפסוק זה, כי אף אם 'לא אמון בם' עדיין נקראים הם 'בנים' למקום, וכדברי רבי מאיר שבין עושים רצונו של מקום ובין אין עושים רצונו של מקום נקראו בנים.

דבר נורא אמרו בזה, שהרי אמרו בגמ' (שבת י:) 'לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת (כלומר, אותה כתונת פסים) שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים', והרי הקב"ה מקיים כל התורה כולה, ואף הוא אינו משנה בן בין הבנים...

בשעה שהוא מדבר, ולכאורה יש מקום להקשות, הרי משה רבינו היה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, והיאך נהג כן שלא כדרך הענוים, אלא שעשה זאת ללמד את בני ישראל ולהראות להם מה גדול כוחו של איש יהודי, עד שביכולתו להעמיד דום את השמש והירח וכל צבא השמים, עליונים ותחתונים.

כי יש בו כח אלקות כך מתגלה אליו, ולכן נקרא הקב"ה א-ל אמונה, שכפי האמונה שבאדם כך מתגלה בו'.
נוראות כתב בעל 'שבט הלוי' זצוק"ל (דרשות ח"א שער יז) לבאר בהא דכתיב בריש פרשתן (לב א) 'האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי', ואיתא בחז"ל שמשה רבינו ציווה על השמים ועל הארץ לשתוק

איתא במשנה (אבות ג יד) 'חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר (דברים יד א) בנים אתם לה' אלוקיכם'. והתמיהה ידועה, שלכאורה נראה כפל הלשון, ומה בין 'חביבין' ל'חיבה יתירה', וכן קשה מדוע הביא את הראיה מהפסוק רק כלפי מה שאמר 'חיבה יתירה'. ושמעתי לבאר באופן נפלא, כי מתחילה אמרו חביבין ישראל שהקב"ה מתייחס ומתנהג עימם כרחם אב על בניו, הוסיף התנא לומר חיבה יתרה נודעת להם, ר"ל, שלרוב חיבתו של הקב"ה לישראל לכן הודיע להם מעלה זו (ולא הסתיר זאת מהם), וזהו שהביא ראיה ממאמר הכתוב בנים אתם לה' אלוקיכם, שנאמר זאת לבני ישראל שידעו כי הם 'בניו', ויתבוננו בכוחות העצומים שנמסרו לידיהם, ולא יהיה ח"ו 'לא אמון' בעצמם...

וכך פירש הרה"ק ה'נחל יצחק' מזוטשקא זי"ע בלשון הכתוב בפרשתן (לב ה) 'שחת לו לא בניו מומם', שמי ששיחת וחטא ר"ל וחושב שכבר אבדה תקוותו והוא לא בניו - ששוב אינו נחשב כ'בן' לאבינו שבשמים, הרי הא גופא היא מומם והחטא הגדול ביותר....

י. ובכלל הדברים הוא גם האמונה בטהרת הנפש הגדולה שנשפעה עלינו ביום הכיפורים ובמחילת העוונות שזכינו לה בחסדי השי"ת, וגם על זה ייאמר 'בניו לא אמון בם' - שהם חסרים את ההכרה עד כמה הם טהורים בימים אלו, וכדברי הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (הובא בליקוטי הרי"ם יוה"כ) בטעם הדבר שאומרים בתפילת מעריב דמוצאי יוה"כ והוא רחום וסלח לנו, והרי עדיין לא הספיקו לחטוא אחר יוה"כ"פ, ועל מה מבקשים 'סלח לנו'. אלא על הא גופא, שאין מאמינים באמונה שלימה בכפרה הגמורה יש לשוב ולבקש מחילה. וכך אומרים בשם הרה"ק מקאצק זי"ע שאילו היו בני אדם מאמינים ומרגישים את גודל טהרת נפשותם לאחר יוה"כ לא היו שבים לחטוא לעולם אלא שאינם מאמינים ומרגישים את הטהרה כדבעי.

ידוע מה שפירשו צדיקים (הרה"ק רבי חיים מקראסנא זי"ע הובא ב'אמרי פנחס' לט רגג, ועוד צדיקים) בלשון הכתוב (קהלת ט ח) 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך לא יחסר', משל למה הדבר דומה, לאחד הלבוש בבגדים לבנים זכים ומצוחצחים, ועל ראשו הוא נושא 'צלוחית' מלאה שמן עד גדותיה, שבוודאי יזהר אדם הנושאה על כל תנועה ותנועה, בידעו שע"י תנועה אחת ללא מחשבה וחשבון מיד תתהפך הצלוחית וישפך השמן על בגדיו ויטנפם, על דרך זה, על האדם לכלכל מעשיו תמיד, לשמור על נקיון נשמתו ולובן בגדיו שלא יטנפו ממעשה שאינו הגון כתוצאה מחוסר מחשבה....

ביותר הדברים אמורים בימים אלו, כשאנו כולנו מהלכים ב'בגדים לבנים', ועל דרך שכתב רבינו יונה ב'שערי תשובה' (שער שני אות טז) 'לובן הבגדים - משל על נקיות הנפש בתשובה', וצריך להיזהר מאוד שלא ישפך 'שמן' על הבגדים....

ארבעה ימים שבין יוה"כ לסוכות

ימים ולא עשרה ימים, ומהו שאמר 'עשרה ימים', לפיכך מחדש השל"ה (שם אות ע) דקאי (גם) על עשרה ימים שבין יוה"כ פ ועד הושענא רבא, דמצינו שיום הכיפורים נקרא ראש השנה, כמו שנאמר (יחזקאל מ א) 'בראש השנה - בעשור לחודש', וכמו כן מצינו שהושענא רבא נקרא יוה"כ פ, כי אז נשלם החתימה, ונגמר יום הכיפורים במלואו ובטובו, וזהו 'עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים', כלומר ממחרת יוה"כ פ ועד הושענא רבא [ולא עד בכלל], שהם עשרה ימים שלמים, ללמדנו שגם הם ענפי התשובה - וגם בהם ייאמר לנו עם קרובו 'דרשו ה' בהמצאו', ואל יאבד אדם שעת הכושר הלזו.

איתא בגמרא (יומא ב.) 'השטן' - בגמטריא שם"ד, לרמוז ששם"ד ימים מתוך שם"ה ימי השנה יש לו רשות להשטין, יצא יוה"כ שאין לו רשות להשטין או. ולכאורה צריך ביאור, כי אין שמו השטן אלא שטן בלבד (בלא אות ה' בתחילתו), א"כ אינו אלא בגמטריא שט"ט. ומחדש הי'ערות דבש' (ח"ב דרוש י) שאכן אין לו רשות לאסטוני כי אם שט"ט ימים בשנה כמספר 'שטן', ואילו בארבעה ימים שבין יוה"כ לסוכות ויום ראשון של חג הסוכות אין לו רשות להשטין (כדוגמת יוה"כ פ גופיה), ומאז הוא ראשון לחשבון עונות².

נפלאים דברי הגה"צ אב"ד קוויגלוב הי"ד (ארץ צבי, סוכות), המבאר, דהנה איתא בגמרא (שבת קיט:): 'אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל פיהם של תינוקות

ראשון לחשבון - ד' ימי טהרה שבין יוה"כ פ לסוכות **איתא** במדרש (תנחומא אמור ב) על הפסוק (ויקרא כג מ) 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' - וכי ראשון הוא והלא יום חמשה עשר הוא... אלא ראשון לחשבון עונות'. והרחיבו חז"ל בדבריהם עוד (ויק"ד ל ז) שביום הכפורים הכל מתענים, 'ומיום הכפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצוות, זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו, וביו"ט הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקב"ה, ואומר להם, מה דאזל אזל, מן הבא נחיל חושבנא' (מה שהיה היה, מכאן ואילך - חשבון חדש).

וביאר השל"ה הקדוש (מס' סוכה תורה אור ב) וז"ל (בשינוי קצת), כי כשם שבחמלת ה' עלינו נתן לנו את יוה"כ פ כדי לכפר על עוונותינו, כך אלו הארבעה ימים הם ענפים מיום כפורים לכפר עונות של השנה שעברה, בזכות שבני ישראל טורחים ועוסקים במלאכת שמים עם התעוררות הלב, יש בימים בעצמם מעין מחילה וסליחה, ענפים מיום הכפורים וכו', על כן החכם עיניו בראשו לעסוק במצות סוכה ולולב בעסק ובטורח גדול ובדמים יקרים לשם הידור מצוה³, ותהיה לו התעוררות גדולה בלבו, וישוב אל ה' וירחמהו, וישמח ישראל בעושייו. עכ"ל.

והנה דרשו חז"ל (ר"ה יח.) 'דרשו ה' בהמצאו - אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים', ויש לדקדק, דבין ר"ה ליוה"כ פ ליכא כי אם שבעה

יא. בדרך צחות אמר הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע, כי כשבני ישראל משלמים דמים מרובים על קניית ארבעה מינים הרי הם גורמים לעצמם שנה טובה ומתוקה, וביאור הדבר, כי השטן בא בימי הדין ומעמיס על מאזני המשפט את חבילי עוונותיהם של בני ישראל, לעומתו טוען הסנגור - וכי מה רצית מהם אחרי שהשטן מפתה אותם בכל מיני פיתויים והם בתמימותם נתפתו לדבריו... ומתחיל וויכוח ביניהם האם אכן, תמימים הם בני ישראל או לאו... ונופלת ההחלטה לבודקם לאחר יוה"כ פ, והנה בימים אלו יוצאים בני ישראל ומשלמים הון רב על ארבעת המינים... מיד שש הסנגור וממהר בשמחה לטעון לפני ב"ד של מעלה - ראו עד כמה תמימותם מגעת, שבקל אפשר לרמותם, כי איזה בר דעת משלם יותר מכמה פרוטות על פרי עץ, וכל שכן על הלולב ובדי ההדסים וערבות, מכאן תראה כמה תמימים וקלים הם להתפתות - ובזה מבטל מעליהם כל 'טענה', מדוע חטאו ולא עמדו בנסיון, כי היצר הצליח היטב לרמותם, ובדין הוא שיתנו להם שנה טובה ומתוקה בספרן של צדיקים גמורים.

יב. הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע (מהרי"ד סוכות) פירש את הפסוק (תהלים ס ח) 'אלוקים דיבר בקדשו אעלוזה אחלקה שכם ועמק סכות אמדד', שהקב"ה דיבר בקדשו, 'אעלוז ה'', (הקב"ה שמח בחמשה ימים) שחמשה ימים בשנה

באר הפרשה - ארבעה ימים שבין יוה"כ לסוכות

ז

עומד בפנינו לנגדנו לרדפנו. והיינו 'ראשון לחשבון עונות' - שלא תחשוב שהוא סיום וסילוק עונות ותתעצל במלחמה זו, לא כן הוא, אלא אדרבא ראשון לחשבון עונות, כי כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו וצריך עזר יותר, עכ"ל.

איתא במדרש (שוח"ט) על הפסוק (תהלים קב יט) 'תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל קה' - וכי עדיין אומה עתידה להבראות שהוא אומר ועם נברא וכו' אלו הדורות שהן כמתים במעשיהם ובאין ומתפללין לפניך בראש השנה וביום הכפורים, ואתה בורא אותן בריה חדשה, ומה להם לעשות, ליקח הדם ולולב ולהלל אותך שנאמר ועם נברא יהלל קה'. ולכאורה צריך ביאור מה ששאלו ומה להם לעשות, ובעיקר צריך לבאר התירוץ ליקח הדם ולולב, שאם הכוונה ליטול ארבעת המינים - אם כן מדוע נקטו הדם ולולב דייקא יותר משאר המינים.

זביארו בספה"ק שעומק כוונת חז"ל במה שאמרו 'ומה להם לעשות' היתה, כיצד ניתן לשמור בקרבנו את כל רגעי ההתעלות הנוראיים להם זבינו בראש השנה וביום הכפורים, היאך אפשר להחזיק במהרת הנפש ולהישאר כ'בריה חדשה', ולא נשוב לכסלה כמימים ימימה. והורו לנו חז"ל את הדרך הנכונה באומרים ליקח הדם ולולב, וכדברי הרמב"ן (אמונה ובטחון

של בית רבן, מפני שאינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא, אמור מעתה, בימים הללו נחשב כל איש מבני ישראל כ'תינוקות של בית רבן', אחר שנטהרנו מכל עוון וחטא בכפרת 'עיצומו של יום' הכיפורים, ולא עוד, אלא שבימים אלו אף גדלה מעלת ישראל יותר מתשב"ר, שהרי הם אינם מצווים ועושים ואילו ישראל עם קודש מצווים ועושים ו'גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה' (קידושין לא.)³.

זמ"מ ידע כי אף לאחר מהרת יוהכ"פ יש לו לעמוד איתן במלחמה התמידית כנגד היצר, כמו שכתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות חת"ס ח"א נב: ד"ה א"נ י"ל) על לשון הגמרא 'גירא בעיניך דשיטנא' (במשילת הלולב), וז"ל. יש לדייק מאי טעמא לא אמר סתם גירא לשמן ואמר בעיניך. י"ל דביום הכיפורים נצחנו המלחמה, ואפשר שנבוא לחשוב כי ברח השונא (היצר הרע) ואנו רודפים אחריו והוא אינו רודף אחרינו. וזה אינו, אדרבא, מיד אחר יום הכיפורים נתהפך אחר הרודף, ומשזכינו להיות טובים וגדולים ביום הכיפורים נעשה לעומת זה 'כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו' (סוכה נב.), וצריך להתחזק במלחמה הגדולה הזאת המעותרת, ועל כן כשנטל לולב אמר גירא בעיניך דייקא, שלא נחשוב שהוא יורה חץ בעורף השמן הבורח ממנו ע"ד 'ידך בעורף אויביך' (בראשית מט ח), אלא גירא בעיניך שהוא

משתעשע הקב"ה בחביבות ושמח עם כלל ישראל. אלו יום הכיפורים וארבעה ימים אחריו עד חג הסוכות, והם בבחינת 'אחלקה' פירוש 'אחלק ה'" ששונים ומובדלים ימים אלו משאר ימות השנה העולים בגימטריא 'שכס', שהרי יש שס"ה ימים בשנה וכאשר תוריד מהם חמשה יעלה המספר ש"ס כמנין 'שכס', ומכאן נלמד חשיבות הימים הללו. והוסיף לפרש עוד בדרך רמז בסיפא דההוא קרא 'ועמק סוכות אמדד', דהנה שיעור הכשר סוכה הוא עד עשרים אמה לשלש דפנות, נמצא ששים אמות גובה לכל הדפנות יחד, והלא יש ששה טפחים באמה, הרי ש"ס טפחים לדפנות הסוכה, והיינו 'ועמק סוכות' שממידת הסוכה 'אמדד' ויתקן שאר ימות השנה, כי על ידי מצות סוכה יוכל לקדש שאר הימים שיהיו גם הם בבחינת 'אעלוזה'. הוסיף בנו הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע, לרמז בפסוק (תהלים לט ו) 'הנה טפחות נתתה ימי', שמדות הטפחים של הסוכה יתנו עוז ותעצומות בכל 'ימי' אלו שאר ימות השנה, כי ימי החג מתקנים את שאר ימות השנה להיות כחמשה ימים שבין יוהכ"פ לסוכות.

יג. ידועים הדברים, שבימים אלו שבין יוהכ"פ לסוכות לא היה יכול הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע לצמצם את מוחו ולהתעמק בתורת ה', מחמת רוב געגועיו להקב"ה אחר שזכה להיטהר ולהזדכך, ועל כן היה מחבר אז שירי ערגה וזמירות ותשבחות למלך א-ל חי וקיים, וקיבצם יחד וחיברם בספר 'שירת משה'. ופשוט דהני מילי לצדיקי עליון דוגמתו, אבל אנשים פשוטים כערכנו צריכים להשתדל שלא לצמצם את הראש בדברים אחרים... רק בתורה ולתפילה. ומן העניין להביא מה שכתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (האזינו תרמ"ח ד"ה בפסוק) וז"ל, וכמו כן בימים אלו אחר ר"ה ויוהכ"פ נתקנו נפשות בני ישראל להיות טהורים, ולכן בחג הסוכות נידונין על המים (ר"ה טז.) היינו לקבל השפע הבאה משמים ואין מים אלא תורה. וביוהכ"פ נטהרו הנפשות ולכן בסוכות רוח נכון יחדש בקרבנו. וצריכין בימים אלו בין יוהכ"פ לסוכות להשתוקק לקבל הארת התורה בסוכות.

באר הפרשה - ארבעה ימים שבין יוה"כ לסוכות

על קדושת העיניים בימים אלו^{טו}, כי אם האדם אינו שומר את עיניו רח"ל הרי הוא כשוטה המאבד את כל הקדושה העילאית שזכה לה בר"ה וביוה"כ^{טז}. וכן אמרו עוד ליקח 'לולב' וכדברי ה'חינוך' (מצוה שכה) שהוא דומה לשדרה 'שהיא העיקר שבאדם (ובכלל זה גם ענין קדושת החיים שהיא יסוד הקדושה) לרמוז שיישיר כל גופו לעבודתו ב"ה'.

ועוד בה ב'לולב' שהוא רומז על ה'לב', וכמו שנרמז בשמו לו לב, וכדאיתא בגמ' (סוכה מה:): 'מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים', כן אמרו צדיקי הדורות כי לולב ר"ת וטהר ליבנו לעבדך באמת, והיינו שצריך בימים אלו בפרט לשמור על ה'לב' ברגשי קודש של אהבת ה' ויראתו, וביותר בעת עיסוקיו במצוה^{יז}, שיכניס תשוקת הלב בהשתוקקות לעשות רצונך אלוקי חפצתי, מתוך שמחה של מצוה שהננו זוכים לעבדו בלבב שלם ולקיים מצוותיו^{יח}.

פי"ט) הנודעים על הפסוק (שה"ש ב ז) 'אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ', שבאשר מרגיש בקרבו רגשי התעוררות לאהבתו וליראתו ית' יעשה לה 'כלי' ע"י קיום מצוה או לימוד התורה בכדי לעצור ולשקם בתוככי נפשו רגשי קודש אלו, וזהו שאמר הכתוב 'אם תעירו ואם תעוררו את האהבה' - שנתעורר בכך מידת האהבה להשי"ת, אזי 'עד שתחפץ', מלשון חפץ וכלי, כלומר שתיכף ומיד תעשו כלי ובית קיבול לאגור ולשמור אותה התעוררות לאורך ימים לבל תפוג ותיעלם כלעומת שבאה. וזהו שאמרו ומה להם לעשות ליקח הדם ולולב, ר"ל שלאחר שזכינו בחסדי ה' ית' למחילת העוון ביוה"כ עד שכולנו נקיים מכל חטא כתינוק שנולד וכבריה חדשה אזי צריך 'להשקיע' בריבוי מצוות מעשיות, שהם ה'כלי' מחזיק ברכה וטהרה^{יט}.

אך לא לחינם נקטו חז"ל דווקא הדם ולולב, כי 'הדם' בידוע רומז לעיניים, ורמזו חז"ל עד כמה צריך לשמור

יד. והא גופא מתנה טובה מן השמים אותם ארבעה ימים בהם עסוקים וטרודים במצוות לקראת היו"ט המשמש ובא, שנתנו לנו את הכח והאמצעי לשמור על נקיון וצחות הנשמה על ידי שנהיה עסוקים 'ראשו ורובו' במצוות, ולא נחזור לסדר היום הרגיל...

טו. ו'דברי תורה צריכים חיזוק' דייקא בימים אלו, כשהמון האדם נמצא בשווקים וברחובות עיר, והכל עסוקים בהכנות ליו"ט, בצרכי החג, והסכנה מצויה ביותר...

גם מקום אתנו לעורר על החוב הכפול ומכופל לשמור על טהרת העיניים בימי החג הבעל"ט, וכבר אמרו חז"ל (קידושין פא.) 'סקבא דשתא ריגלא' - ריעוע של ימות השנה, כלומר זמן התורפה והחולשה הוא 'ברגל' שאינם נשמרים כ"כ (עיי"ש), עד שכתבו התוס' (שם ד"ה סקבא) שיש אומרים שלכך נהגו להתענות אחר המועד תענית בה"ב, והחכם 'עיניו בראשו' לשמור עליהם, ולהתרחק מידי נסיון ומידי בזיון, ואכן האריכו הרבה פוסקי הדורות בזהירות היתירה שצריך בימי הרגל, עד שאפילו בבית המקדש היו נזקקים לעשות תיקון גדול בזמן 'שמחת בית השואבה' (סוכה נא:), כדי שלא יבואו לידי מכשול...

טז. נוראות מצינו ב'תפארת שלמה' על הפסוק בפרשתן (לב י) 'יצרנהו כאישון עינו', שהקב"ה נוצר ומשמר את האדם כאישון עינו - כפי מה שהאדם משמר את עיניו. ובזה מבוארים דברי חז"ל 'שמור לי ואשמור לך שומר שכר' (ב"מ פ:) שהשי"ת אומר ליהודי, בני יקירי 'שמור לי', שמור את עיניך כפי ציוויי, ואני אשמור לך, אני אשמרך מכל צרה וצער, ולבר מזאת הינך עוד שומר שכר, שבבואך לעולם הבא שכרך שמור לך.

יז. ושלא יהיה כאותו אחד שהיה מאריך הרבה ב'קריאת שמע', ושאלו רבו 'אריכות' זו מה טיבה, השיב הלה, שהוא מכוון בדעתו כל כוונות האר"י הק' זי"ע, חזר הרב ושאלו האם זכרת גם מהקב"ה... ואמר הלה, אוי, 'כוונה' זו שכחתי... כך ייאמר לעינינו, שפעמים שמרוב עיסוקו בהידור החג וקניית ארבעת המינים עם כל הדקדוקים לפי כל השיטות יכול לשכוח את הכוונה הפשוטה שמתעסק הוא במצוות ה' ומקיים עתה רצונו ית'... ועל כך אמרו שאכן בימים הללו הננו טרודים במצוות, אך יזהר שלא יהא טרוד במוחו ובליבו, ושהטרדות לא יעבירו אותו מדעתו ומדעת קונו...

יח. עוד מצינו ב'שמירה' על טהרת יום הכיפורים, וכמעשה שהיה אצל הרה"ק ה'חזוה' מלובלין זי"ע שהיה משמח את החתן בשמחת נישואיו, ניגש אחד השושבינין אל הרבי ושאלו, וכי את החתן צריך לשמח, והלא מזלו מאיר לו פנים, וטפי יש צורך לשמח את הנדכאים ושבורי לב, השיב לו הרבי, הנה אמרו חז"ל (ירושלמי ביכורים ג ג) 'חתן מוחלין לו כל עוונותיו', ובוודאי בעת כזאת דואג החתן מאד שלא יחזור למצבו הראשון ח"ו, לכן צריך להזכיר

והוא אומרו עת לעשות לה' וכו', שאף בעשיית המצוות שהוא עת לעשות לה' הפרו התורה והחטיאו הבוונה וכו'. ואם לא יתעורר על זה אבל שיעשה זה מצד ההרגל מאין הרגש עשיית הדבר לכבוד בוראו ומאין כוונת קיום מצוה וכו', ויאכל על דרך זה מצה בפסח וישב בסוכה בחג, הרי הוא כדמיון החמור נושא אלומותיו בעת הקציר, ומשא הענבים בעת הבציר, ומשא החיטים בעת הטחינה, לא יגיענו משינוי העתים שום התבוננות רק שינוי המעשה בדרך מקרה. עכ"ל.

ובשם שהדברים אמורים לעניין הזמן, שבכל פעם שבאה העת לעשות' - בכל אחד ממועדי השנה עלינו לשאול ולדרוש בענייניו של יום' בהתבוננות ובהכנה לקראת הרגל, להבין ולהשכיל לאן אתה נכנס², כך גם לקראת עשיית המצוות, עלינו להבין עצמנו לפני שאנו מקיימים אותם, מתוך ההכרה בקדושתם והתכלית של עשייתם ומה ה' אלוקינו דורש מעמנו.

הביני ואדעה עדותיך - ענין ההתבוננות במהות החג ומצוותיו כהכנה לקראת הרגל

כתב המאירי (בהקדמתו לספרו בית הבחירה על הש"ס, ד"ה כל זה הערה) וז"ל, כל זה הערה לאדם שיתבונן בימים המיוחדים מה היא סיבת התייחדם ומה היום מיוחדים וכו'. וכשיגיע האדם לאלו הזמנים ולא יחדש בעצמו תבונה להתעורר למה שראוי להתעורר בהם, אבל יקיים אותם דרך פעולת היחס והלשון מצוה מלומדה (ר"ל, מתוך הרגילות) מבלי שיתבונן בענין המצוה, לא ימשך לו מן המצוה ההיא מה שכיוון נותנה יתברך להימשך ממנה ונמצא מחטיא הבוונה³, עכ"ל. (פירושו, שלא ישיג את התועלת והתכלית אשר רצה הקב"ה שיגיעו אליה על ידי קיום אותה מצוה).

בדרך זה מבאר מה שנאמר (תהילים קיט קכו) 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', שהמקיים מצוות רק בגלל שעתה העת והזמן לעשות המצוה, ואינו מתבונן ומכוון בטעם המצוה, הרי זה בכלל 'הפרו תורתך' ח"ו, וכלשונו,

לו שעל ידי מדת השמחה יזכה להמשיך להיות במצב זה, כי השמחה היא כחומה בצורה שלא יבא לידי עבירה ועון. והכי נמי חובתנו ממחרת יום הכיפורים לחסות בצל כנפי השמחה, וממילא לא יכשל בעבירה ועון, וזו הייתה קללת אדם הראשון אחר חטא עץ הדעת 'בעצבון תאכלנו' (בראשית ג יז), וכן כתיב התם (פסוק טז) 'בעצב תלדי בנים', וכיוצא בו אחר חטא העגל כתיב (שמות לג ד) 'ויתאבלו', משמע שמדת העצבות היא פועל יוצא מן החטא, וכן תאמר להיפך - ע"י השמחה לא ימעד ולא יכשל לעולם.

ומעתה כמה עלינו להיזהר שכל ה'טירדא דמצוה' לא יביא לידי כעס ולידי עצבון ח"ו, ואף אם יארע דבר תקלה וכיו"ב יתחזק באמונה כי הכל מאתו ית', ויעמוד על המשמר להיות שמח וטוב לב מכאן ואילך. יט. וכך אמרו דורשי רשומות כי 'הכנה' עולה בגימטריא 'יסוד', כי אכן ההכנה היא ה'יסוד' שעליה 'נבנה' כל החג. ואילו הרה"ק ה'ישועות משה' מויז'ניץ זי"ע אמר כי 'הכנה' בגימטריא 'מח ולב', כי מהותה של הכנה הוא להתבונן במוחו וליבו ולהכשירם למען יהיו 'כלים' ראויים לקבל את כל השפעות החג הקדושות. כ. באמת אמרו, כי גם היצר הרע 'יודע' על גודל נחיצות ה'הכנה', ואשר על כן מנסה לבלבל את האדם שלא יתכונן כדבעי, ולא עוד אלא שמסיח דעתו מן העיקר אל הטפל, להחמיר בדקדוקים שונים [שכולם יסודתם מהררי קודש ואסור לזוז ממנהגי ישראל כמלוא נימה] שאינם עיקר וה'נקודה' של היו"ט.

משל למה הדבר דומה, לאחד שהיה עובר מדי יום ביומו בין גבולות המדינות עם רכב מפואר מלא חול, והיו שומרי הגבול תמהים ושואלים מאי האי, השיב האיש ואמר, שהוא בונה כעת ארמון מפואר ורחב ידיים בעירו, וכיון שהחול באותה מדינה זול יותר על כן הוא נוטל חול מאותו מקום לצרכי הבנייה, אולם השומרים לא קבלו את תשובתו התמוהה, שהרי החול כמעט ואינו עולה מאומה, וחשדו בו שבודאי הוא מסתיר בהם אבנים טובות ומרגליות וברצונו להשתמש מלשלם עליהם מכס כדון, לפיכך ציוו עליו לרוקן את כל החול אשר ברכבו וניפו את הכל בנפה וכברה, אך לתדהמתם לא מצאו שם מאומה, בליט ברירה נתנו לו לעבור בין הגבולות, וכך נמשך המחזה הזה במשך תקופה ארוכה, מדי יום ביומו היו השומרים מנפים ומסננים את החול אך חוזרים בידיים ריקניות, שלא מצאו שם מאומה, לאחר זמן מה הודיע העשיר לשומרים, שסיים לבנות את הארמון ומעתה אינו צריך לעבור עוד בין הגבולות. היה שם חכם אחד בין השומרים, שבהיחבא ביקש ממנו שיגלה לו את סודו, וכי שוטה הוא לטרוח להעביר חול מהתם להכא להרוויח כמה פרוטות, אמר לו העשיר, לא אגלה לך עד שתבטיח אותי שלא איענש ולא תגבה ממנו מכס על כך, ואכן, לאחר שהובטח לו על הדבר הזה לגלג עליו העשיר 'וכי לחול הייתי צריך, הרי לא חסר לי חול בחצר ביתי, אלא בכל יום נכנסתי ברכב חדש ויקר ושבתי עם רכב אחר ישן ופשוט, וכל מעשיי

באר הפרשה - ארבעה ימים שבין יוה"כ לסוכות

שאם האדם מקיים מצות ה' כמו 'חוק', היינו כמעשה קוף בעלמא, בפעולות הידים והרגלים מבלי לצרף את המחשבות שבראש וההרהור שבלב²¹, בזה הוא מעורר חלילה 'משפט לאלוקי יעקב', אלא צריך לגשת אל הקודש מתוך התלהבות ורגשות הלב²², ובוזה אדרבה, יעורר עליו ועל כל ישראל רחמים נגלים וחסדים מרובים.

לעבדו בלבב שלם - מעלת ההכנה ועשיית המצוות בהתלהבות ובשמחה

כבר הבאנו את דברי המדרש (תנחומא אמור ב) על הפסוק (ויקרא כג ט) 'ולקחתם לכם ביום הראשון

איתא בגמ' (סוכה יא:) לפרש במה שנאמר (דברים טו יג) 'הג הסוכות תעשה לך' - 'תעשה ולא מן העשוי'.

והגידו צדיקי הדורות כי רמו גדול נרמו בדברי הגמ' ללמד על אופן צורת עשיית כל המצוות שיהיו בבחי' תעשה ולא מן העשוי, שלא יקיים אותם בלא לב וכמצוות אנשים מלומדה עד שתהא המצוה 'נעשית מאיליה'... אלא 'תעשה' אותם עם הכנה ראויה מקודם²³ ומתוך התלהבות וחיות בשמחה של מצוה²⁴.

ובבר פירש מרן הבעש"ט הק' זי"ע בהא דכתיב (תהלים פא ה) 'כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב',

לא היו אלא בכדי להבריא את הרכב המפואר ולמכרו בהון רב, וכדי להסיח דעתכם מן העיקר מלאתי את הרכב בחול, וכך חשבתם בכל עת עברי 'מה מסתיר הילך זה בתוככי החול', ושכחתם לגמרי לחשוב על הרכב עצמו, אף לנו ייאמר - היצר מסיח דעתנו על דא ועל הא כדי שנשכח מה'נקודה הפנימית'.

'מעשה' באחד שנצרך לדרוש ברופאים עקב מחלתו ל"ע, ורצה לעמוד על טיבו של רופא פלוני אם מומחה הוא ובקי במלאכתו או שמא אינו אלא 'סנדלר'... ויצא לברר 'מה הבריות אומרות'... ושאל את ידידו האם מכיר הנך את הרופא הלזה והשיבו בהן, והחל לחקור אודותיו, נענה לו ידידו, מה אומר ומה אדבר... פשיטא שטוב לך לילך אליו, כי ב'חדר המתנה' שם שוהים ה'ממתנינים' לתורם יש 'מזגן' (עירקאנדישען) חזק מאוד המצנן היטב את האוויר, גם עומדים שם ניצבים כסאות מפוארים ומשובחים אשר נוח מאוד לשבת עליהם, אף כלי מיוחד (מתקן) מים קרים עומד לטובת הציבור... שמע אותו 'השואל' בחוסר סבלנות... ושאלו, מה אתה אומר על הרופא עצמו... השיב הידיד בכסילותו, אכן הרופא עצמו אינו מומחה כל כך, אך כדאי ללכת אליו בגלל ה'חדר המתנה'... גער בו, וכי מחפש אני אחר חדר המתנה או אחר רופא... כך היצר הרע מבלבל ומסיח דעת לחשוב על 'חדר המתנה' ולא על העיקר... כא. ידוע מאמר העולם על הפסוק (הושע יד י) 'צדיקים ילכו בם, ופושעים יכשלו בם', כי הצדיק מכין עצמו לפני המצווה והולך לקראתה, משא"כ פושעים לא יחשבו רגע אחד בטרם יבואו לידי המצווה, רק יכשלו בם, כמי שנתקל בטעות באיזה מכשול המונח על הארץ.

כב. עפ"ז פירשו בלישנא דגמ' (סוכה ב) 'אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי', והנה עיקר המצווה היא בישיבה בדירת עראי, ואם כן לאיזה צורך הזכירו שצריך לצאת מדירת קבע, ומה נפקא מינה היכן ישב מקודם, ומדוע לא אמרו בלשון קצרה 'כל שבעת הימים שב בדירת עראי', אלא ללמדנו שאין די בישיבה בעלמא בלא מח ולב.. אלא צא מדירת קבע, כלומר 'צא מעצמך' ותתבונן במעשיך בישיבה בסוכה.

כג. פעם שאל הרה"ק רבי יצחק מסקווירא זי"ע אדם קל דעת אם הוא ישן בסוכה, השיבו הלה, שאין בידו לישון בסוכה מפני הצינה, נענה הרה"ק מסקווירא ואמר 'מעולם לא ראיתי תפלת שמו"ע בקרירות כתפילתך, ואעפ"כ ראיתי שאתה ישן טוב בתפילתך...' כללו של דבר, עיקר עבודת האדם - לקיים כל דבר באש ותבערת קודש. כד. בדרך זה ביאר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע שלכן עושים 'נענועים' בארבעת המינים כנגד הלב, שהוא בכדי לעורר את הלב לעבודת ה' [ובזה מפרש הטעם שבשב"ק אין נוטלים לולב, כי קדושת השבת מעוררת את לב האדם לעבודת ה', ואין צורך בלולב].

פעם שאל הרה"ק מקאברין זי"ע בערב חג הפסח את אחד החסידים האם כבר יש לו אתרוג לכבוד החג, תמה הלה ושאל, מה ענין אתרוג לחג הפסח... אמר לו הרבי, 'אתרוג - דא ליבא...', ובוזה פסח וסוכות שווים שצריך להכין את הלב לקראת היום טוב (בית אברהם סוכות ד"ה האתרוג).

הנה איתא בירושלמי (סוכה ג א) ש'לולב היבש פסול' דכתיב (תהלים קטו יז) 'לא המתים יהללו י-ה'. ומעתה יש לדרוש קל וחומר, ומה אם המקיים מצוה כשהוא מלא חיות - אלא שהלולב שבידו יבש הוא, אינו יוצא ידי חובתו משום 'לא המתים יהללו י-ה', ק"ו בן בנו של ק"ו כאשר הלולב ירוק ומלא חיות אלא שהאדם הנוטלו 'יבש' הוא, מבלי חיות, בודאי שיש בו חסרון של 'לא המתים יהללו'...

ויש לדון קל וחומר ממה שאמרו ז"ל (יומא כט.). הרהורי עבירה קשים מעבירה, כל שכן מדה טובה, הרהורי מצוה שאדם מהרהר ומשתוקק לקיים פקודת השי"ת טובים מהמצוה ושומרים האדם, וע"ז אין עושין עוונות עכ"ל. וכעין זה כתב עוד במקום אחר (בחקותי תרמ"ד) שתיקון הנפש תלוי ברוב הרהור ותשוקה לעבודת הבורא.

והיינו מעמא, כי עיקר הנחת רוח שיש לו להקב"ה אינו מעשיית המצוה גרידא אלא מהשתוקקות

הלב לעשות רצונו ית"י, ומההתלהבות דקדושה שיש לו לאדם 'סביב' המצוה^כ, והשמחה והרגשת האושר בקיום המצוה^כ.

פרי עין הדר וגו' - וכי ראשון הוא והלא יום חמשה עשר הוא... אלא ראשון לחשבון עוונות'. והקשה הט"ז (ריש סי' תקפ"א) 'למה באמת יהיה עדיף ההכנה להמצוה של סוכה יותר מן היום עצמו שמקיימין המצוה', כיצד יתכן שיו"ט של סוכות שבו מקיימים מצוות ד' מינים וישיבה בסוכה הוא 'ראשון לחשבון עוונות' ושוב אין מחילת עוונות, ואילו בימים שלפניו, בהם טרודים במצוות ומתכוננים לקראת החג, אין נחשבים העוונות.

יסוד נפלא הוכיח מכאן הרה"ק ה'שפת אמת' (האוינו תרל"ד ד"ה בטור) וז"ל, אבל אין הדבר רחוק שיותר בה והצלה יש בהכנת המצוה מנוף קיום המצוה^כ...

כה. והוכיח זאת הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (סוכות ליל ב' תרצא) מ'שמחת בית השואבה', שעשו בבית המקדש שמחה גדולה קודם שאיבת ניסוך המים - משם שואבין רוח הקודש, ולא כתיב כן על גוף המצווה - ניסוך המים לאחר הקרבת תמיד של שחר, אלא שההכנה למצווה יכולה להביא יותר אור ושמחה מהמצווה עצמה.

עוד הוכיחו יסוד זה, שהנה נחלקו חכמי ישראל והצדוקים היכן הציתו את הקטורת ביוה"כ, שהצדוקים אמרו שממה שנאמר (ויקרא טז ב) 'כי בענן אראה על הכפורת' משמע שצריך לתקנו מבחוץ ויכנס כבר כשהענן עולה מהקטורת, אכן חכמי ישראל למדו מהאמור (שם ג) 'ונתן את הקטורת על האש לפני ה'" - שלא יתקן מבחוץ ויכניס, אלא יתקן בעמדו בבית קדשי הקדשים, והיינו שהצדוקים אמרו ש'הכנה למצוה' פחותה היא מקיום המצוה עצמה, וממילא 'אין ראוי' לתקן את הקטורת ולהכינה למצוותה במקום הקדוש והנורא לפני ולפנים, אכן חכמי ישראל אמרו שההכנה למצוה היא כמצוה עצמה וראוי לאותה הכנה שתיעשה אף היא בבית קודש הקדשים.

כו. מסופר על הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע, שפעם פגש את השטן בין כסה לעשור כשהוא עצב, שאלו הרה"ק - עצבות זו מה היא עושה, ויאמר השטן, שהנה הוא רואה ספינה מלאה אתרוגים המפליגה ממדינה למדינה, ועליהם הולכים בני ישראל לברך בחג הסוכות, והלא אמרו (סוכה לח.) שנענועי ארבעת המינים המה 'גירא בעינא דשטנא' [-חיצים בעינו של השטן], לא עברו ימים מועטים ושוב פגש הרה"ק מבארדיטשוב את השטן, אך הפעם היה שמח וטוב לב, וסיפר להרה"ק מבארדיטשוב שפעל פעולות שונות ונתנו לו זכות בשמים להטביע את הספינה, וממילא לא יוכלו בני ישראל ליטול את הארבעה מינים, בחול המועד סוכות פגש הרה"ק מבארדיטשוב את השטן בפעם השלישית, ובפעם הזאת היו שוב פניו נפולות, תמה הרבי ושאלו על כך, שהרי מילאו את משאלתו והטביע את הספינה, וא"כ מה לו כי ילין עכשיו, השיב השטן ואמר 'אכן הצלחתי במזימתי ורוב האתרוגים לא הגיעו למחוז חפצם, אך בדרך לא דרך הצליחו כמה סוחרים להעביר אתרוגים בודדים מהכא להתם, ובני ישראל עם קודש הוזילו ממייטב כספם ושילמו סכומי כסף עצומים כדי לזכות במצוה זו, והשתוקקות ורצון אלו גדולים וחשובים יותר מכל עיקר המצוה גופא, ועל כן הנני עצב ומתחרט על שגרמתי להטביע את הספינה, כי טוב היה לי שיהיו אתרוגים מהודרים בריווח, וממילא תמעט השתוקקותם'...

כז. נהגו העולם להעניק ל'חתן' 'קופסה מכסף' להכניס בו ה'אתרוג', והנה שונה הידור מצוה זו משאר הידורי מצוה, כגון מנורת כסף לנרות חנוכה, וגביע לקידוש והבדלה שהם בגוף המצוה (בכפצא) משא"כ 'אתרוג פושקע' שהוא מחזיק לאתרוג קודם המצוה ולאחריה - ולא בשעת מעשה כלל. וביאור הדבר, כי 'אתרוג רומז ללב', ועיקר הלב בנוגע לקיום המצוות הוא ה'עסק' והשתוקקות שלפני המצווה, ולאחריה - שאינו יכול להיפרד מהמצוה. וזה עיקר החשיבות...

כח. ובזה ביאר בעל ה'מענה שמחה' זצ"ל (הובא בספר חתן סופר עבודת היום פרק יב) הא דאיתא במשנה (מח.) 'סוכה שבעה כיצד, גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו, אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יו"ט האחרון של חג', וכבר נתקשו המפרשים מדוע נקט התנא דין זה השייך לסוף הרגל, ולא פתח בעצם קיום מצוות סוכה בכל פרטיה ודקדוקיה. אלא, כי הנה האות ו'המבחן' לאדם אם שמח הוא בקיום המצוה אם לאו - הוא בשעת גמר קיומה, שאם בורח הוא כתינוק מבית הספר... ושמח שנפטר הימנה הרי זה מורה שכל עשיית המצוה היתה

באר הפרשה - ארבעה ימים שבין יוה"כ לסוכות

שהיא עליו כמשא וממהר להסיר מעליו, אבל יחשוב בשכלו כאלו בעשותה אותה המצוה ירויח אלף אלפים דינרי זהב, ויהיה שמח בעשותו אותה המצוה בשמחה שאין לה קץ מלב ומנפש ובחשק גדול, כאלו ממש בפועל נותנים לו אלף אלפים דינרי זהב אם יעשה אותה מצוה, עב"ל לא.

ובה אמר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (ליקושים, אבות ד"ה אם למדת) שרק מצוה הנעשית בהתלהבות נותנת

ונודע מה שכתב הרמב"ם (סוף הלכות לולב פ"ה הט"ו) וז"ל, 'השמחה שישמחה אדם בעשיית המצווה, ובאהבת הא-ל שציווה בהן, עבודה גדולה היא' כ"ט.

דבר נורא כתב הנה"ק רבי חיים ויטאל זי"ע (הקדמה לשער המצוות) וז"ל, 'והנה אנחנו ראינו כמה וכמה מצוות שעושים בני אדם ואינם מתקיימים דברי רבותינו ח"ו בענין גודל שכרם אפילו בעולם הזה, אבל השורש שהכל נשען עליו הוא, שבעשיית המצוה אל יחשוב

בעל כרחו, אמנם אם אינו בורח מיד הרי הוא מראה בעליל עד כמה היה קשור ואחוז במצווה מתוך אהבה ורחימותא דליבא, אך מה יעשה ותם זמנה... לזה אמר התנא 'סוכה שבעה כיצד' - הסימן על כל קיום המצווה שאם גמר לאכול לא יתיר את סוכתו, שאל ימהר להיפטר ממנה כדבר שאין בו צורך, אלא רק את הכלים יעלה לביתו מפני כבוד יו"ט האחרון... וזה יהיה אות ומופת על כל שבעת הימים שישב בסוכה מתוך שמחה של מצוה... כ"ט. וכבר אמר הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע, שבד 'ערבה' עולה כמה גראצע"ס [-פרוטות], ומ"מ עולה חשיבותו למעלה למעלה עד שהוא הוא ה'חפצא' של 'יום ערבה' - יום הושענא רבא, אין זה אלא שהשמחה עושה אותו לדבר חשוב, כי אינו דומה מצוה הנעשית מתוך שמחה ששוה אלפי זהב וכסף ויותר, למצוה הנעשית כמצות אנשים מלומדה.

בענין השמחה, אמר הרה"ק רבי מענדל מויטעפסק זי"ע (פרי הארץ מכתב כב) מבאר במה שאמרו חז"ל (חגיגה כז.) 'פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון', והקושיא נודעת, שאם כן מדוע נקראים הם בשם 'פושעי ישראל' אחר שמרבים בעשיית מצוות, ומבאר, שאכן מקיימים מצוות לרוב אבל אינם שמחים ונהנים בעשיית מצווה, על כן נגרע כל ערך מעשה המצווה. והוסיפו על דבריו בדקדוק לשון הגמ' שהם מלאים מצוות, כלומר שממלאים עצמם במצוות, עושים מצוה אחת, ועוד מצוה ועוד מצוה מבלי להתלהב ולהתפעל מכל מצווה בפני עצמה.

ל. סיפר הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, שבחודש אלול עלה זקיני הרה"ק רבי משה מלעלוב זי"ע להתיישב בארץ ישראל, ומבעוד מועד הכין לדרכו שופר לראש השנה וארבעה מינים לחג הסוכות, והנה, בערב סוכות (בהיותו על הספינה) הבחין שהערבות נכמשו ויבשו, ונפסלו מלצאת יד"ח בהם, מיד הפציר ברב החובל שיעצור באחד מאיי הים כדי שיוכל לקטוף משם ערבות לחג, הלה התנגד לבקשתו בכל תוקף - כי מדוע יתעב בהפלת הספינה בגלל אדם אחד החפץ בכמה בדי ערבות, אולם הרה"ק מלעלוב לא הרפה ממנו, וללא אומר דברים הוציא את כל הכסף הרב שהיה לו באמתחתו (כי בטרם יציאתו מארצו קיבל סכומים גדולים ממקורביו וחסידיו) והושיטו לרב החובל, והבטיח לו את כל כספו אם ימלא את בקשתו, ואכן להצעה זו לא סירב רב החובל וזכה הרה"ק מלעלוב לקיים את המצוה כתיקונה, ובזאת הגיע לאר"י בחוסר כל, ושלח לבקש מגבאי הצדקות בחו"ל שיוסיפו לשלוח לו מעות תמיכה, ויהי כאשר קיבלו מכתבו תמהו מאד על בקשתו, שהרי נתנו לו סכום מכובד מאד בטרם עלייתו לאר"י, ורק לאחר חקירות ודרישות נודע להם ממסירות נפשו לקיום המצוה, שהסכים לתת את כל אשר לו 'בעד נפשו', כי קיום המצוות בער בעצמותיו, וכל חפצי העוה"ז לא היו חשובים בעיניו למאומה מול התענוג והשמחה שהיו לו מלעשות נחת רוח לבורא יתב"ש. לא. מעשה בבני קהילה אחת שהיה ישובם במקום רחוק ונידח שבאחת השנים לא נמצא שם אתרוג לקראת חג הסוכות, יום אחד נקלע למחוזם סוחר שבידו היה אתרוג והסכים למכרו להם בסכום גבוה מאד. נאספו ראשי הקהילה ושלחו שלוחים החליטו לחזר על פתחי אנשי העיר כדי שכל אחד יתן יותר מכפי יכולתו למען יוכלו לקנות אתרוג בשותפות, ואכן, כל בני העיירה קיבלו את פניהם בסבר פנים יפות ונתנו בשמחה יותר מכוחם ויכולתם, אך בין התושבים היה קמצן אחד שחשב לעצמו, דממה-נפשך אינו צריך לתרום מהונו למען קניית האתרוג, כי אם לא ירכשו בסוף את האתרוג מחמת מחסור בכסף, הלא אונס רחמנא פטריה ומה יש בידם לעשות, ואם בסוף יצליחו הגבאים לאסוף כסף מאחרים וירכשו את האתרוג, מה טוב ומה נעים, ויזכה אף הוא ליטול את האתרוג חינם אין כסף, וא"כ למה לו להוציא מכספו ורכושו כדי להשתתף בקנייתו, ואכן כך עשה, וכאשר הגיעו גבאי העיר סירב לתת להם תרומתו, ואף אחר ריבוי הבקשות והתחנונים לא הסכים בשום אופן להזיל מכספו למען מצוה רבה זו.

גודל התלהבות כן הוא התרחקות מהחומר ובא יותר להשגת הבורא. אבל העושה בלי התלהבות רק מצות אנשים מלומדה הוא כמו העבד הנ"ל שאין נותן האש בכלי זיין בעת המלחמה^ל.

ועל ידי ה'השתוקקות' להתעלות בעבודתו ית' ולהתקרב אל השי"ת יזכה לשפע סיעתא דשמיא שחפץ ה' יצליח בידו, ואכן יוכל להתעלות כפי משאלת לבו. וכך איתא ב'דרשות חתם סופר' (ח"א דף מה. ד"ה ירד) על הפסוק (דברים לג יב) 'לבנימין אמר ירד ה' ישכון לבטח עליו, חופף עליו כל היום', כי חז"ל (ובחים נג:) דרשו מהכא ואמרו 'רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה

כה באדם לעמוד כנגד יצר הרע, ומבאר בדרך משל לאחר שמלמדים אותו תכסיסי המלחמה, כיצד לאחוז בכלי זיין והיכן לעמוד בכדי שיוכל לפגוע בקמים כנגדו, והנה באותה שעה אזי אין נותנים 'אש' בכלי זיין שהרי אין בו צורך עתה. ויהי היום והוצרך לצאת למלחמה, והביא עמו את כלי המלחמה אך לא נתן בהם אש אלא אחז בהם כמו בזמן שלמדוהו, ופשיטא ואין צריך לומר שמיד שבו אותו האויבים ושחקו על משבתו. וכך על דרך זה הוא הנמשל, שהקב"ה נתן לנו את התורה והמצוות כדי שנוכל להילחם עם היצר הרע, ו'ע"י המצות שאנו עושין בהתלהבות גדול בחשק עצום אנו נדבקים בפנימיות המצוה... ונרחקים מהחומר. ולפי

לאחר מאמץ גדול מאד הצליחו ראשי הקהילה לקנות את האתרוג, והשמחה רבתה מאד אצל כל בני העיר, ביום הראשון של חג שחרית נעמד ראש הקהל בהתרגשות וארבעה מינים בידי, בתחילה בירך המרא דאתרא על הלולב והאתרוג ברחימו ודחילו, ואח"כ עברו כל אנשי הקהילה לפניו לברך עליהם בהתלהבות עצומה, בין העומדים היה גם אותו קמצן שרצה גם הוא לנענע את הארבעה מינים, אולם כאשר הבחין בו ראש הקהל, הודיע לו שלא יתן לו לקיים את המצוה, למען ישמעו ויראו שהפורש מן הציבור לא יוכל לבוא בסוף ולקצור הפירות חנם אין כסף, ויהי כשמוע כן הפציר בראש הקהל שיתן לו לקיים המצוה, אך תחנוניו ובקשותיו נפלו על אזניים ערלות ואף אחר שהבטיח שבצאת החג ישלם סכום כסף גדול לקופת הקהל לא הסכים ראש הקהל בשום אופן לתת לו את האתרוג כדי לנענע בו.

למותר לציין שלבו של הקמצן התפלץ בקרבו, אך את הנעשה אין להשיב, וכיון שהוא השתוקק עד מאד לקיים מצות-עשה מן התורה כמצות היום, לכן כשיצא ראש הקהל מבית המדרש וארבעת המינים בידי, פתח הקמצן ובירך בכוונה 'על נטילת לולב' והרים את ראש הקהל ונענע אותו לכל ארבע רוחות העולם, ובכך נרגעה רוחו שהרי סוף סוף נטל את ארבעת המינים כמצוות היום, באותה שעה פרצו כל הנוכחים בצחוק גדול בראותם את מעשיו, אך הוא לא התייחס כלל לאלו שלעגו לו כי היה שש ושמח על שזכה לקיים את המצוה.

עברו ימים ושנים ואותו קמצן נפטר ונסתלק לעולם שכולו טוב, משנעמד לפני בית דין של מעלה עשו עמו דין וחשבון ומצאו בו שהכף של העבירות מכריעה את הכף של הזכויות, וכמעט פסקו להוליכו לגיהנם, אך אז הופיע מלאך טוב והזכיר את נטילת הלולב שקיים באותה שנה, ובירר אם חישבו גם מצות נטילת לולב באותה שנה, משהשיבו לו הדיינים בחיוב, הוסיף הסניגור ושאל אם העלו גם את כובד משקלו של ראש הקהל על המשקל, תמיהו הדיינים ושאלו מה ענין ראש הקהל להכא, דהא לא נצטוינו לנענע כי אם ד' מינים בלבד, אולם הסניגור המשיך לטעון דמכל מקום הרי כל מה שנענע את ראש הקהל היה בגלל שבער בקרבו לקיים המצוה, ולכן צריך להעלות את משקלו על כף המאזנים, ואכן קיבלו את טענתו בב"ד של מעלה, וזה מה שהכריע את הכף לזכות וניצל עי"ז מדינה של גיהנם. ועתה הבה נתבונן במעשה זה, הלא אם לא היה הלה משתוקק ומצפה בכל לבו לקיים המצוה, היה פוטר עצמו בטענת 'אונס רחמנא פטריה' ותו לא, ואף שמצד הדין כך הוא, אך אם היה מתברך בלבבו לומר כן היה עלול לרדת לבאר שחת רח"ל, ורק הרצון וההשתוקקות הם גרמו לו להרים את ראש הקהל ולנענעו, בבחינת אהבה המקלקלת את השורה, ועי"ז ניצל מדין קשה בגיהנום.

לב. מעין הדברים כתב הרה"ק בעל ה'תניא' (פרק כו) שרק על ידי השמחה אפשר לנצח במלחמת היצר, וז"ל, ברם כגון דא צריך לאודעי כלל גדול, כי כמו שנצחון לנצח דבר גשמי, כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל זה את זה, הנה אם האחד הוא בעצלות וכבדות ינוצח בקל, ויפול גם אם הוא גבור יותר מחבירו, ככה ממש בנצחון היצר, אי אפשר לנצחו בעצלות וכבדות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן, כי אם בזריזות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם.

באר הפרשה - ארבעה ימים שבין יוה"כ לסוכות

ליותר - שנבנה קדשי קדשים בחלקו. ומכאן, שההשתוקקות והרצון תגביה ותטהר את האדם הרבה יותר ממה שדימה בעיניו, והבא לטהר מסייעין אותו אלף אלפי פעמים יותר ממה שברצונו וברעתו להתקדש.

אם אתה משמח את שלי - ענין צדקה וחסד כהנהגה ליו"ט ובימי המועד

הזמן גרמא להרבות בצדקה וחסד, אם בצדקת ממון, אם בצדקת הוויתור - תן לו משלך^ג. וכך הובא ב'שערי תשובה' (או"ח תרכה) בשם 'אור צדיקים' להר"מ פאפר"ש זצ"ל, 'יש להרבות בצדקה ערב סוכות^{לד}, ומוה"ר חיים ויטאל זצ"ל היה מחלק הקופה לעניים ערב סוכות, וכתב ב'סוד ושורש העבודה' (פ"ב) 'הנה זה היום של ערב סוכות, הרי הוא כבי יתן איש אשר

ונכנסה בחלקו של בנימין, והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לנוטלה, לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזן להקב"ה, והיינו מעמא כי מיעטו בעיניו קרבתו אל אלוקים [על ידי הרצועה שלא היתה בחלקו], ועדיין נשתוקק ליותר מכל זה, ואינו מסתפק במה ששיג ממנו, על כן 'ידיד ה' ישכון לבטח עליו' - ר"ל אהבת ה' בטוחה שלא תזוז ממנה, ומים רבים לא יכבוהו. עכ"ל.

והיינו שכאן חזינן אצל בנימין - שהרצון וההשתוקקות גרמו לו שנעשה אושפיזן לשכינה, ומכאן ילמד כל אחד שאף אם אינו מצליח להשיג ולהתעלות בעבודתו כפי רצונו, אעפ"כ אל יפסיק מלהשתוקק אל ה', כי בסוף יזכה לסייעתא מן שמיא בהנהגה ובהנהגה, וראייתו, שהרי בנימין הצדיק היה מצטער ברצונו לזכות לרצועה זו (שיצאה מחלקו של יהודה) כחלק מביהמ"ק, ולמעשה זכה

לג. עובדא נפלאה מסופר על הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (הח"ח חיינו ופעלו חלק ג' עמ' תתקכב), בעת המלחמה בגלותו בסנובסק שברוסיה, לא היה ניתן להשיג אתרוגים, רק ל'חפץ חיים' הובא אתרוג מהשנה שעברה, שבאין ברירה יצא בו ידי חובת ארבעת המינים. ויהי לפלא בעיני מקורביו, שבבוקר בירך על 'ארבעת המינים' ואילו לנענועים בשעת הלל לא אבה להשתמש בהם, ונמוקו. שהרי בזה ייגרם צער וחלישות הדעת - לרבים ממתפללי בית הכנסת, אשר נפשם כלתה מהשתוקקות לערוך מנהג הנענועים ואין לאל ידם עשות כן, והרי ענין צער וחלישות דעת נוגע לעשין ולאויין, בעוד שנענועים אינם אלא מנהג, לו יהי מנהג עתיק ומקודש. 'ובכן, יתכן בלי נענועים'.

לד. גם יש להיזהר ביותר לגמול 'צדקה וחסד' עם בני ביתו... ושלא יהיה כאותם הגומלים חסדים לכל העולם חוץ מבביתם פנימה. מספרים על אחד הצדיקים, שראה תלמיד שהיה מחפש ותר שעות ארוכות אחר אתרוג מהודר בערב חג הסוכות שחל בשבת, ולאידך גיסא לא הקפיד לקיים חובת היום שאמרו (פסחים קט.) 'חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל'... (עיי' בשו"ע או"ח תקכט ב, כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממנו), לפיכך ניגש אליו והעיר לו 'אתה עסוק במצווה דרבנן (דלולב ביו"ט ראשון של חג אינו דוחה שבת, ובשאר הימים נטילתו מדרבנן זכר למקדש), מדוע לא תעסוק לכה"פ כיו"ב בקיום המצווה מן התורה...'

ודברי תורה צריכים חיזוק בימי ערב החג כשהטרדות מצויות שלא לבוא לידי כעס ומחלוקת ח"ו. וכבר היה מעשה אצל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע בזקנותו לאחר שנשא את זיווגו השני, שבנה את סוכתו בעמל רב ככל דקדוקיה והלכותיה, אולם כאשר ראתה הרבנית את הסוכה אמרה לו לפי תומה, שלדעתה עדיף טפי לבנות הסוכה בקצה השני של החצר, ויהי כשמוע את דבריה הלך תיכף ופירק את הסוכה ובנאה במקום אשר קבעה היא, אך כאשר ראתה את הסוכה במשכנה החדש, חזרה בה והודתה שהצדק עמו, וראוי יותר לבנותה במקום שהיתה בתחילה, ותיכף הלך ה'חפץ חיים' בניחותא ופירק את הסוכה ובנאה בפעם השלישית כאילו לא אירע דבר ובלי אומר ודברים. ידוע העובדא דהוה אצל הרה"ק מזלאטשוב זי"ע (בנוסח שהובא בתורת המגיד מזלאטשוב) בימים אשר דחקות ועניות היו מנת חלקו ולא היה לו לחם לפי הטף, והנה ברשותו היו תפילין יקרות שירש מאביו הרה"ק רבי יצחק מדרוהוביטש זי"ע, והרבנית הפצירה בו רבות שימכרם כדי להאכיל את עולליה הרעבים אבל הוא לא הסכים לכך בשום אופן. שנה אחת בהתקרב חג הסוכות לא היו אתרוגים מהודרים בכל גלילות זלאטשוב, ושמע הרה"ק מזלאטשוב שיש סוחר אחד שהצליח להשיג אתרוג אחד מהודר והוא מוכן למוכרו בעבור חמישים רייניש שהיה סכום רב ועצום, למותר לציין גודל השתוקקותו של הרה"ק מזלאטשוב לקנות את האתרוג כדי לקיים בו מצוות ה' אך לא היה בידו לפורטה אפילו שוה פרוטה, לכן מכר אותם התפילין היקרים לאחד מעשירי העיר תמורת חמישים רייניש, ובמעות אלו קנה את האתרוג כדת וכדין, וכשהאתרוג בידו חזר לביתו שמח טוב לב על שזיכה אותו הקב"ה עם אתרוג לחג הקדוש הקרב ובא.

ידבנו לעשות צדקה כי רבה היא מאד ביום בזה לה, וגם הוא זמן אסיפה לאסוף הביתה על כל ימי החג

בכניסתו לביתו הבחינה הרבנית באתרוג, וביודעה שיש מחסור גדול באתרוגים תמהה בפניו מהיכן השיג סכום כסף גדול כל כך כדי לקנות האתרוג, אולם הרה"ק מזלאטשוב לא הסכים לגלות לה, ורק לאחר שהרבנית להפציר בו מאד הוכרח לגלות לה שמכר את התפילין היקרות בעד האתרוג המהודר, ויהי כשומעה כי כן נתמלאה רוגז, ובשעת כעסה צעקה עליו איך עשה כדבר הזה, דהא זמן זמנים טובא הרי היא מפצירה בו למוכרן ומעולם לא הסכים לכך אף כאשר היה הדבר נוגע לחיי נפש לקנות לחם צר ומים לחץ עבור הילדים הרעבים, ואילו כדי לקנות האתרוג מכר את התפילין בקלות, ולא נתקררה דעתה עד שמרוב כעסה נשכה את הפיטם ונפסל האתרוג, ויהי כראות הרה"ק מזלאטשוב כן לא העיר לה ולא כלום ואף לא הראה לה שום סימן של כעס וקפידה, רק נשא עיניו כלפי שמיא ואמר 'רבש"ע, תפילין אין לי, אתרוג אין לי, וכי גם אכעס', ובזאת פנה לעסקיו ולא הגיב מאומה. בלילה נתגלה אליו אביו בחלום, וגילה לו, שגדול מעשה האחרון יותר מן הראשון, וההתאפקות מן הכעס היתה חשובה בשמים יותר ממה שפיזר מעותיו לקניית האתרוג, ועי"ז ביטל כמה גזירות רעות.

לה. וכמו שמפורסם על הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע שפיזר ונתן לאביונים סכומים עצומים בערב סוכות, ואף שבכל השנה היה מרבה לתת מתנות גדולות לצדקה, ביותר היה מפזר כסף רב בימים אלו לאין שיעור, וכבר אמר בקדושתו, שאין לך 'נוי סוכה' יותר מן הצדקה שמחלקים בערב סוכות.

ונתנו צדיקים רמז בדבר, כי הנה שיעור סוכה כשרה הוא שתי דפנות העשויות כהלכתן ושלישית אפילו טפח, וכלומר, ששתי דפנות יהיו במשך שבעה טפחים בגובה עשרה, והשלישית תהא טפח בגובה עשרה, צא וחשוב מניין הטפחים שיש בדפנות הסוכה, והרי לך ק"נ טפחים (כל דופן הוא שבעים, והשלישית היא עשר), ועוד שיעור הסכך הוא שבעה על שבעה דהיינו מ"ט, סך הכל עולה למנין קצ"ט טפחים שהם כמניין 'צדקה'.

בימים שבין יוה"כ לסוכות ישב הגה"צ גאב"ד טעפליק זצ"ל במעונו אשר בירושלים עיה"ק, והשיב לשואליו דבר בכשרות ארבעת המינים, באחד הימים נודע לו על כמה משפחות עניות שאין להן מעות עבור צרכי החג, ומאז ביקש מכל מי שבא למעונו שיתן מנדבת לבו עבור העניים, בין הבאים היה איש אחד שהתנצל לפניו, שגם מצבו דחוק מאד, ועדיין לא השיג כסף כדי לקנות ארבעה מינים, ואיך יוכל לתת לאחרים כאשר אין לו כדי סיפוקו, והלא חייך קודמין, נענה הגה"צ מטעפליק ואמר אם מחסורך הוא רק 'ארבעת המינים' עדיין עליך לפזר מממונך לעניים, כי ארבעת המינים תוכל ליטול משל אחרים במתנה על מנת להחזיר, אבל, לאותה משפחה ענייה שלא יהיו דגים ובשר לחג, ובדחקם יוזילו דמעה אחת מחמת מצבם הדל, אזי עלולה דמעה זו לעורר קטרוגים נוראים בשמי מרומים ח"ו, ויצטרכו להרבה רחמים וחסדים כדי להמתיק את הקטרוג...

ואכן, נאים הדברים למי שאמרם, כי בדידיה הוה עובדא, שביקש פעם ביום ראשון של סוכות מאחד המתפללים עמו שיתן לו את הארבעה מינים במתנה על מנת להחזיר כדי שיוכל לצאת בהם ידי חובתו. לאחר בירור הדבר נתברר, שבערב סוכות היה לו אתרוג מהודר ביותר, אך אז הגיע לאזנו קול יללה הבוקע ועולה מביתה של שכנתו הקרובה אליו, משדפק על דלת ביתם לשמוע מה קרה, נודע לו, שהילד הקטן הפיל בטעות את האתרוג של אביו חורגו, והאם ובנה חוששים מאד מתגובת האב שבודאי יתרגז עליו ויענישו עונש חמור, ויהי כשמוע הגה"צ מטעפליק את צרתה חזר לביתו ונטל את האתרוג שלו והושיטו להם, כשהוא מורה להם להודיע לאביהם, שהרב ביקר בביתם וראה את האתרוג שלו, וקבע שאינו ראוי לברכה, על כן מסר לו אתרוג אחר כדי שיוכל לצאת ידי חובתו למהדרין. ועל כגון זה נאמר 'אתרוג כנגד הלב', כי ביותר חפץ הקב"ה בלב טהור, ומידות טובות כאלו עולות עשרת מונים מנטילת לולב ואתרוג נקי ומהודר ללא כתמים.

הרה"ק רבי מרדכי מנעשכיז זי"ע היה חוסך במשך כל השנה פרוטה לפרוטה כדי שיוכל לקנות אתרוג מהודר, פעם אחת בדרכו לקנות את ה'אתרוג', פגש ביהודי פשוט הבוכה מאין הפוגות, וכה היו דבריו, הנה, לפרנסתי הנני משמש כ'בעל עגלה' המעביר חפצים וחבילות ממקום למקום, ועתה מת עלי ה'סוס' בפתע פתאום ונשבר מטה לחמי, בירר הרה"ק לכמה מעות הוא צריך בכדי לקנות סוס חדש, נקב הכפרי בסכום גדול העולה כמעט כאותו הסכום שהכין עבור האתרוג, ללא אומר ודברים הוציא את כל צרור כספו מכיסו והושיטו לידי האיש, ובפרוטות שנשארו לו קנה אתרוג כשר בדיעבד, ובשמחה רבה הלך לביתו כשהוא מספר בהתרגשות לבני משפחתו כולם יברכו ביום טוב על אתרוג מהודר, ואילו אנחנו נברך על סוס מהודר....

באר הפרשה - ארבעה ימים שבין יוה"כ לסוכות

להזמין ולארח עניים מהוגנים בני תורה על שולחנו, והם חלק הז' אושפיזין קדישין לז'.

עוד כתב (פי"א) אחיי ורעי קדושי ה' ידידי עליון ואהובי נפשי, הביטו אל שיעור חשיבתם של מקיימי מצוה

זו, אלו הן הנוחלין ומנחילים הגאולה והחירות לו ולבניו אחריו לדורות עולם, וכבוד ה' חופף עליו כל היום, והוא יושב בצל סוכה וקדושי משכני עליון - האבות הקדושים באים להתלונן עמו בצל סוכה, והם שמחים עמו בשנותן אז מלחמו לדלים אביונים הגונים בעלי

כאותו מעשה היה גם אצל השרף רבי אורי מסטרליסק זי"ע, ובחג הסוכות שחרית התפלל ה'שרף' אצל הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע, והרגיש הרבי ר' אלימלך שריח גן עדן נודף מהאתרוג שלו, וניגש אליו ושאלו איך זכה לכך, בלית ברירה סיפר את כל אותו המאורע, והסכים עמו הרבי ר' אלימלך, שמחמת מצוה גדולה זו זכה שגם אתרוג שאינו כשר כי אם בדיעבד יריח בריח של גן עדן.

לו. בעלי הרמז רמזו מדברי חז"ל (ע"ז ג.) שלעתיד לבוא יאמר הקב"ה לאומות העולם 'מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה, מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא', ומדוע עושים סוכתם בראש גגם דוקא, אלא היינו טעמא, כדי שלא יוכלו העניים להגיע לשם, אבל בני ישראל מדה אחרת יש להם, ועושים סוכות בחצרותיהם (שבדרך כלל הוא מקום גלוי ופתוח לכל) כדי שכל דכפין ייתי ויכול כדי שבעו.

לז. דבר נפלא אמר אחד מצדיקי הדור שליט"א, כי לכאורה מן התימה הוא, כיצד הננו מרהיבים עוז בנפשנו לומר בפה מלא 'אזמין לסעודתי אושפיזין קדישין', וכי 'דרך ארץ' הוא להזמין את שבעת הרועים הקדושים לבוא להסב עמנו קרוצי חומר... אלא שהיות ובחג הסוכות אנו מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם, וכדברי חז"ל הנודעים (במ"ר כא כד), והרי אנו גומלים חסדים אף למי שאינם ראויים, על כן 'בדין' הוא שאף האושפיזין קדישין ירדו ממכון שבתם השמים לקדש את בני ישראל אף אם אינם ראויים... ומעתה קל וחומר בן בנו של קל וחומר למי שגומל חסד ומיטיב לעמו בית ישראל שבוודאי שהאושפיזין קדישין יגילו וישמחו עמו, וכלשון ה'יסוד ושורש העבודה' הנזכר למעלה שזה חלקם.

לח. וביותר ביום ראשון שהוא אושפיזא דאברהם אבינו ע"ה - מכניס האורחים. מסופר על הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע שהקפיד מאד שיהיה לו אורח ביו"ט ראשון של חג יומא דאושפיזא של אברהם אבינו, באחת השנים לא מצא אורח שייסב על שולחנו וציוה לבנו הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע שיחפש ברחובות ובשווקים אחר יהודי עני שאין לו מה לאכול, ואכן יצא הבן במצות אביו ולאחר חיפוש מצא שיכור אחד מתגולל באשפתות והבין שאין לו היכן לסעוד סעודת החג, מיד נטל אותו אל בית אביו וכיבדו בברבורים ושלו ודגים, כשהוא אומר שאצל אברהם אבינו לא היו האורחים טובים יותר מאורח זה, רק בטוב לבו הכניס כל עובר אורח בכל מצב שהוא, ולכל הפחות ביום הזה צריך ללכת בדרכיו ולהיות דבוק במידותיו.

סיפור נפלא שמעתי מפי בעלי המעשה, שאפשר ללמוד ממנו מעלת הוותרנות המצלת ממיתה משונה, ומעשה שהיה כך היה באחד מיקירי קרתא דשופריא מיושבי ירושלים של מעלה, איש מכובד ובעל משפחה ברוכת ילדים, שכאשר גדלו הילדים לא היה להם מספיק מקום לשבת בסוכה הקטנה שבנה מדי שנה על מרפסת ביתם, לכן החליטו הילדים לבנות סוכה רחבת ידיים למטה בחצר, ומן המחשבה למעשה - קנו דפנות לסוכה במידות מדויקות כדי צרכם, ובמשך שעות טרחו ועמלו בעבודת הקודש לבנות את הסוכה על הצד היותר טוב, וכאשר הכל על מקומו עמד בשלום, דפק אחד השכנים על דלת ביתם, והודיע להם, שחלק מן הסוכה נבנה בשטח שבו הוא מחנה את רכבו, ולכן הוא דורש שיסלקו את הסוכה ויבנוה במקום אחר, שמעו הלה את בקשתו וניסה להסביר לו את גודל היגיעה שכבר טרחו בבנייה, ועל כן יותר נא ויניח להעמיד שם את הסוכה למשך שמונת ימי החג, אך הלה אטם את אזניו משמוע, והודיע נחרצות שאדם אוסר את שלו והוא אינו מרשה להם לבנות את הסוכה בשום פנים ואופן.

חג הסוכות

למען ידעו - בצילא דמהימנותא

בתיב (ויקרא כג-מג), 'בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלוקיכם'. והנה בין כל מצוות התורה יש מצוות שהכוונה מעכבת בהן ויש שאינה מעכבת (עי' בש"ע ונו"כ אר"ח סימן ס), אולם במצות סוכה כתב הב"ח (ריש סימן תרכ"ה) דכולי עלמא לא פליגי שהיא צריכה כוונה, דהא מקרא מלא דיבר הכתוב 'למען ידעו דורותיכם'. ומעתה אם בכל מצוה ומצוה עלינו להתבונן במהותה, וכפי שנתבאר, הרי על אחת כמה וכמה שצריך להתבונן בעניין מצוות ישיבת סוכה,

שבה נתנה התורה להדיא טעם המצוה. והיינו, כי שורש ועיקר המצווה הוא להביא לידי האמונה לט' בהשי"ת, שהוא הבורא ומנהיג את כל העולם כולו, ברצותו שיעבדם תחת יד מצרים, וברצותו רווח להם בהוציאם מארץ מצרים - כי הכל בידי שמים... ומזה יבין להנהגת ה' עמו עד עצם היום הזה, כי הכל מיד ה' לטובתו הגמורה, ובידים טובות הוא נתון בכל עת ושעה^{מ"א}.

זכה כתב הרשב"ם על הכתוב 'למען ידעו דורותיכם' - למען תזכרו, כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה, ומתוך כך נתנו הודאה למוי שנתן לכם נחלה, ובתים מלאים

כאשר קיבלו הבנים את הבשורה הלא טובה, התחילו לכעוס על השכן שיש בו מדת סדום, וכי מה איכפת לו להשים את רכבו במשך שמונת ימי החג במקום אחר, וגם טרחו להוכיח שאותו מקום אינו שייך לו מדינא ע"פ כללי דחושן משפט, ולכל השכנים חלק במקום זה, וכיוצא באמתלאות אלו ניסו לשכנע את אביהם שלא ישגיח בדברי השכן הרע, אולם האב שצדיק היה הגיד לבניו בשפה ברורה, שבשום אופן לא ישב בסוכה הגורמת צער ועגמת נפש ליהודי, ואם ברצונם שיאכל שם את סעודות החג עליהם לסתור את הבנין עראי ולהעבירו למקום אחר. בלית ברירה טרחו הילדים פעם שניה, ובנו שוב את הסוכה לשביעת רצונו של השכן.

במוצאי יו"ט ראשון של סוכות באמצע הלילה, נשמעו לפתע חבטות עזות מחוץ לסוכתם ששכנה למטה בחצר, מתוך בהלה קמו כולם משנתם והנה המה רואים שלש אבני ירושלים גדולות שנפלו מקומה גבוהה של הבנין אל המקום שהחנה שם השכן את רכבו אשר נופץ לרסיסי רסיסים מן האבנים, ואלמלא היו מעבירים את הסוכה למקום האחר והיו ישנים באותו מקום, היתה סכנה גדולה נשקפת לחייהם, וספק גדול אם היו יוצאים משם חיים וקיימים, הרי שעל ידי שהעביר על מידותיו לפני משורת הדין ניצלו בניו ממיתה לחיים.

לט. והנה ידוע שמדרגת 'ידיעה' היא גבוהה יותר ממדרגת 'אמונה', שאינו רק מאמין אלא יודע בבירור שכך הוא הדבר, וכנגד זה אמר הכתוב למען ידעו דורותיכם, כי על ידי מצות סוכה ניתן להגיע למדרגות הגבוהות ביותר בהשגת האמונה ועד לדרגת 'ידיעה'.

וכך כתב בספר 'קרן לדוד' (חלק המועדים, חג הסוכות אות יב), 'כי מי שיושב בסוכה לשם שמים, מרגיש עצם קדושתה בהתלהבות ורשפי אש, ומרגיש הארת המצוה, ויודע נאמנה כי זכינו להיקף ענני הכבוד, ואי אפשר להסביר הדברים להבינם, כי אם חכם מבין מדעתו ישכיל וידע כי כנים הדברים הנאמרים'.

מ. ובזה יש לבאר מה שמצינו רבות לשון 'צל' לגבי סוכה, וכגון הא דאיתא בגמרא (סוכה ב.) 'אדם יושב בצל סוכה', וכן בזוה"ק (ח"ג קג:) נקראת הסוכה צילא דמהימנותא, כי באו לרמוז בזה, שכשם שאין מציאות בעולם לעמוד כנגד השמש ושלא יהיה צל (שהצל הוא 'חלק' בלתי נפרד מהאדם), כך גם האמונה היא חלק בלתי נפרד מכל מציאות חיי האדם, והיא היא עצם החיים, וכדכתיב (חבקוק ב ד) 'וצדיק באמונתו יחיה'. ולזה קראו לישיבה בסוכה - ישיבה 'בצל' סוכה, לזכור שתוכן הפנימי של הישיבה בסוכה, ה'למען ידעו דורותיכם' הוא כמו 'הצל', כי 'ה' צילך'...

מא. וכמו שכתב הנצי"ב ב'העמק דבר' (שם) וז"ל, כפל המקרא [בסוכות תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות] להזהיר כל האזרח על ישיבת הסוכה, משום דתכלית המצוה לפי הפשט לצאת מיישיבת קבע לדירת עראי כדי שישומו בעלי האסיף אל לב שמכ"מ אינם כתושבים בארץ אלא כגרים, וכמו שאמר דוד (מלשה"כ

באר הפרשה - חג הסוכות

כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה' ^{מב}.

(תרמ"ה ד"ה מצות), מצות הסוכה הוא מדרת הכתחון בה' יתברך, כמו שכתבו רז"ל (סוכה ב.) 'צא מדירת קבע' - שלא לבטוח בעושר ובנכסים, רק לבטוח בה' ^{מב}, ולכן הוא זמן שמחתנו. כי אין שמחה כשמחת הבוטח בה' באמת, כמו שמבאר בספר חובת הלבבות. ולכן נוסדו תפלות והושענות בחג הזה, לידע כי כל ברכות השנה תלויים רק בעזר השי"ת, ולא לבטוח באסיפת כל התבואות לבית, וכמו שנאמר (תהילים סב ט) 'בטחו בו בכל עת עם שפכו לפניו ללבבכם'. וע"ז רמז ניסוך המים - לשפוך לב כמים לפניו ית' ^{מב}. ובודאי כן הוא מוטבע בלבבות בני שבבל עת שצריכין ישועה בוטחים בו ית' ^{מב}. ולכן השי"ת סוכך עליהם בימים אלו ^{מב} כמ"ש (שם לב י) 'והבוטח בה' חסד יסוכבנהו' ^{מב}.

ואכן, לכן נצטוונו לשבת בסוכה דייקא בזמן של 'וחג האסיף תקופת השנה' (שמות לד כב), כי בעת האסיפה יש מקום לחשוש שמא יבוא אדם להיות סמוך ובטוח במעשי ידיו להתפאר, וישכח חלילה כי הקב"ה הוא הזן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים, ע"כ

ביסוד הדברים ביאר ה'ערוך לנר' (סיום למס' סוכה, נרפס בסוף המסכתא) מה שאמרו בגמרא (סוכה ב.) לפסול סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה כי אז נחשב כיושב בצל דפנות ולא בצל סוכה. ומבאר הער"ל כי הדפנות המקיפות את הסוכה מרמזות על ענייני עולם הזה המסכב את האדם מלמטה, אולם המשביל מרים את עיניו כלפי מעלה ויודע ש'הסכך' הוא העיקר, להבין שההשגחה העליונה פקחה עליו תדיר, והוא מאמין בבורא יתב"ש שמספק כל צרכיו בכל עת ובכל רגע. ועיקר מצות סוכה הוא להזכיר לבשר ודם את ענן ה' החופף עליו, 'ועל כן הסכך למעלה מעשרים פסול, שאז יושב בצל דפנות ולא בצל סכך, לרמז על השם בטחונו שתבא לו תשועתו על ידי ענייני העולם - שזה פסול, ולא נרצה לפני ה'.

ועל כך נאמר (סוכה ב.) 'צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, וכלשונו של הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע

תהילים לט יג) 'כי גרים אנחנו תושבים ככל אבותינו'. ולפ"ז הייתי אומר דמצות סוכה לא ניתנה אלא לבעלי קרקע בא"י ויש לו אסיף ולבו רחב עליו, אבל עני הנווד אין צריך למצות סוכה, משום הכי חזר והזהיר 'כל האזרח וגו', ופירש הטעם ע"ז במקרא הסמוך. למען ידעו וגו' כדי שלא יהיו מתיאשים מן החיים הטובים אפילו אין להם אחוזת נחלה ושמחה טבעית, מכל מקום ידעו ממצות סוכה, כי ניתן לזכור ישיבתם בסוכות בהוציאו אותם וגו', והרי היה אז מכל מקום שמחת עולם על ראשם. והרי אני ה' אלוקיכם מנהיג ומשגיח עליכם לעולם ואין מעצור ממנו ית' להשפיע טובה וברכה גם בלי אחוזת נחלה, עכ"ל.

מב. כעין זה הביא ה'כתב סופר' (ד"ה ולקחתם) מדברי הרמב"ם (מור"נ ח"ג פמ"ג) בטעם מצוות נטילת ד' מינים, וכלשונו, שאחר שקצר ואסף התבואה יתן כל אחד שבח לה' ויודה לו, ולא יאמר כוחי ועוצם ידי עשה לי כל זה, וציוה ה' ליקח מפירות הנאים והמובחרים.

מג. איתא במשנה (סוכה ט:) 'העושה סוכתו תחת האילן, כאילו עשאה בתוך הבית', יש שרמזו ששני פסולים אלו דומים במהותם - כי תכלית מצוות סוכה היא להביא את האדם לידי אמונה בהשי"ת, ולזה תהא הסוכה תחת כיפת השמים בלי שום הפסק, להורות לאדם שיהא תלוי אך ורק בבורא יתב"ש, ולא יסמוך על כוחו ועוצם ידו של בשר ודם. וממילא לא יחפש אחר מגן ומחסה של 'הבית' או 'האילן', אלא ישליך על ה' יהבו, ויחפש את הכוכבים המאירים משמים לתוכה, ולכן אמרו בירושלמי (סוכה פ"ב ה"ג) שלכתחילה עדיף שיראו את הכוכבים מתוך הסוכה, שלעולם ימצא את אור האמונה מתוך החושך.

מד. וכך כתב ה'רבינו יונה' בספרו 'שערי העבודה' (אות יא) וז"ל, והמתפלל בדמע תפלתו נשמעת שהרי שערי דמעה לא ננעלו, והדמעה היא כנגד ניסוך המים שהיו מנסכים על גבי המזבח, כדאמר בבראשית רבה (עח טז) ר' בון אומר, כל אותן שנים שהיה יעקב בבית אל לא נמנע מלנסך וכו', ואלו הן הדמעות שהיה בוכה בשעה שהיה מתפלל בבית אל, עכ"ל.

מה. איתא בגמרא (ע"ז ג.) שלעתיד לבוא יגיד הקב"ה לאומות העולם 'מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה, מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא', יש שביארו כי הקב"ה יבוא לנסותם בענין ה'אמונה בה'. ולכן נותן להם מצוה

ושמחת בחגך - מעלת השמחה וסגולותיה

זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו - חג הסוכות הוא 'זמן שמחתנו' שבו ציונו הבורא יתב"ש (דברים טו יד-טו) 'ושמחת בחגך וגו', והיית אך שמח^{מח}. מתאמרא בשם הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע לבאר הטעם שמצינו בתורה שמצות שמחה עדיפא מנשילת ד' מינים, שהשמחה נוהגת כל שבעה ואילו ולקחתם לכם אינו אלא ביום הראשון, כי בא הכתוב ללמדנו בזה, שיותר אוהב הקב"ה את השמחה וחפץ שיהיו בריותיו בשמחה על כן הגדיל המצוה יותר^{מט}.

מה מאוד גדלה מעלת השמחה בחג הסוכות, וכמו שביאר ה'אבן עזרא' במה דכתיב (דברים טו יד-טו), 'ושמחת בחגך... כי יברכך ה' אלוקיך בכל תבואתך

נצטוונו לקיים מיד מצוות סוכה. וכך כתב ה'כלי יקר' על הפסוק 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכות', נקט אזרח שהוא לשון 'תושב', לפי שבזמן אסיפת התבואה מן השדה כל אחד רוצה לילך מן השדה לתוך ביתו לשבת בו ישיבה של קבע, וחששה התורה אולי על ידי ישיבת קבע ירום לבבו כי מצאה ידו כביר וישמן ויבעט, על כן נאמר 'כל האזרח' - הרוצה להיות כתושב בעולם הזה ולא כגר אליו צוה ה' לצאת מדירת קבע לדירת ארעי כדי שיכיר בפחיתות ערכו שאינו בעולם הזה כי אם גר ולא תושב... ועל ידי זה לא יבטח בצל קורתו כי אם בצל ש-ד-י יתלונן, כמו שעשו ישראל בצאתם ממצרים שלא ישבו בבתיים ספונים וחשובים, כי אם בהיקף שבעה עננים אשר כבוד ה' היה בתוכם וזהו 'בצל ש-ד-י' ולא בצל קורות בתיים ארוים, עכ"ל.

קלה וסוכה שמה והיינו הסוכה שהיא צילא דמהימנותא - יסוד האמונה, כאשר כוונת הנסיון האם יאמינו בהשי"ת בכל מצב, דהיינו אף כאשר הם יושבים מוקפים רק בדפנות של 'עראי', ובאמת, הגוים אינם מאמינים רק כאשר הינם במצב של ראש גגו (בישפיץ) - כשהכל מתנהל על הצד היותר טוב ומזלם מאיר להם פנים.

וזהו אומרם 'מיד כל אחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו', אך אז 'מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז' זה הטבע, היינו שהקב"ה משנה מזלם מטוב לרע, ולפתע הם מפסידים כספם ורכושם - לראות אם עדיין המה מחזיקים באמונתם, אך הם 'מבעטין ויוצאים', משא"כ בני ישראל עם קדוש מחזיקים עצמם בכל מצב באמונת אומן (וראה כע"ז בספר אור ישע פר' וזאת הברכה ע"ש).

וכה אמר הרה"ק רבי צבי הירש מרימינוב זי"ע 'עם הסוכה אנו מרמזין שהקב"ה משגיח עלינו דרך נקבי הסכך', ויתכן ביאור דבריו הק', שעניין הסוכה להורות תוקף אמונתנו גם בזמן של 'הסתר' ח"ו - כשאין נראה בעליל ההשגחה הפרטית, אך אנו מאמינים כי הקב"ה 'משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים'.

מו. ובדרך זה ביאר הגה"ק ה'כתב סופר' זי"ע מה שאמרו חז"ל (ילקוט אמור תרנ"ג) כתיב סוכה תהיה לצל יומם, כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה הקב"ה מסיך עליו מן המזיקים דכתיב באברתו יסך לך, שהנה כתב הרמב"ם (מו"נ ח"ג פל"ו) שככל שתתחזק האמונה בלבו של אדם שאין מקרה בעולם כלל, אלא הכל תלוי בהשגחה העליונה - כך יזכה לשמירה עליונה, והיות שעניינה של הישיבה בסוכה היא לרמז שאנו חוסים בצל של הקב"ה ואנו מאמינים שמושגחים אנחנו מאתו ית"ש על כן יזכה ל'שמירה עליונה' ושהקב"ה יגן ויסוכך עליו מפני המזיקים.

מז. ובזה יש שביארו (בשם הגרש"ר הירש) דלכך פסול לסכך במחובר לקרקע (וצריך להיות הסכך תלוש), כי האדם שהוא בעל נחלה הרי הוא נטוע ומחובר היטב לקרקע - כלומר בנכסים אלו מבטחו ומשענתו, לזה אמרינן ליה - צא מבית זה למשך שבעת ימים, צחצח את מוחך מכל אלו המחשבות, וקבע דירתך בדירת ארעי ב'צילא דמהימנותא' (צל האמונה הטהורה).

מח. חיזוק עצום אמר הרה"ק ה'שפת אמת' כלפי הדורות האחרונים, שהנה אמרו חז"ל (ירושלמי, הובא בתוס' סוכה נ: ד"ה חד) ששמחת בית השואבה נקראת כן 'שמשם שואבין רוח הקודש', ומפרש השפ"א שמשם מאותה שמחה נעלית ומרוממת שהיה בבית המקדש ניתן לשאוב 'רוח הקודש' ושמחה גם בדורות הללו שאין השמחה בשלמות. ומוסיף עוד, שהרי נאמר 'והיית אך שמח' וזו הבטחה שנוכל להיות תמיד בשמחה, וכנגד זה אמרו בגמ' (מח.) שבא הפסוק 'לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה', ורמזו בזה על לילי ימים טובים של הדורות האחרונים, השקועים בחשכת לילה ובתוקף הגלות והייסורים, שניתן כח מלעילא גם בהם להיות בשמחה.

מט. ויתבונן כל אדם בעצמו עד כמה טרח ויגע למצוא ארבעת המינים כשרים ומהודרים, כמה זמן השקיע בהם... כמה מעות הוזיל מכספו עליהם... ואם כן קל וחומר עד כמה צריך 'להתייגע' לקיים מצות שמחה שהיא נוהגת מדאורייתא כל שבעה... ולא יתן 'כף רגל' לשטן המבלבל בכל כוחו להביאו לידי צער וכעס.

באר הפרשה - חג הסוכות

והזמנה כלשון המשנה (ביצה י:) 'זימן שחורים ומצא לבנים', היינו שמצות סוכה שאנחנו מקיימים בשבעה ימי החג, היא הבנה להמשיך שמחה על כל השנה כולה. כעין זה אמר הרה"ק רבי שמואל מליובאוויטש זי"ע (ספר מאמרים שנת תרנ"ה, עמוד תיג), שהתמצית והעיקר של שמחה מושפעת מכה חג הסוכות.

גם מסגולת השמחה להציל על ידה מכל צרה וצוקה, כמו שאמרו חז"ל (מוכא ברש"י במדבר כט יח) שצ"ח הכבשים שמקריבים בחג הסוכות, באים לכפר על צ"ח קללות שבתוכחה שבפרשת כי תבוא, ומבאר הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע (הובא בשם משמואל סוכות תרע"ג ד"ה ברש"י בשם אביו) כי ע"י השמחה שב'זמן שמחתנו' מתכפרים צ"ח הקללות הבאים על חסרון השמחה, כמו שנאמר שם (כה מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה'.

איתא מהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (קנו), 'וכשם שבימים הנוראים המקורות נפתחין על ידי היראה, בן בימים האלו (בסוכות) המקורות של רחמים וחסדים פתוחים על ידי אהבה והשמחה בזמן שמחתנו'.

ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח', - 'יברכך (לשון) לעתיד, ותהיה לעולם שמח, וטעם 'אך' כי לא תהיה כי אם כן'. היינו שבשכר מצות השמחה בחג יזכה להמשיך את השמחה לכל השנה כולה, 'אך' אם לא 'כן' לא תהיה שמח...

בעין זה כתב ה'אברבנאל' (פרשת ראה) וז"ל. 'והיית אך שמח - להבטיחו, שאם ישמח ויגיל בחג הסוכות יהיה שמח וטוב לב כל השנה. ומסיים 'ואם תתעצב בראשית השנה - בעיצובן תאכלנה, כי כן טבע המציאות, השמח בחלקו שמחה וששון ישיג...'

וב'פלא יועין' (ערך סוכה סוד"ה ועוד גלוה) כתב 'וצונו לשמוח שמחה של מצוה, והוא סימן טוב לכל השנה, שכתבו גורי אר"י ז"ל, שמי שיהא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה, מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח'.

הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע מפרש בשם אביו הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל זי"ע (מנן אברהם' שחוקמ"ס ד"ה וישת), 'זמן שמחתנו' שהיא מלשון הכנה

ואף אם קשה לו לשמוח יזכור מה שביארו לשון המיעוט ב'אך שמח', שבא הכתוב לומר דאע"פ שהוא מרגיש בעצמו שאין בידו לשמוח כראוי וכהוגן, יעשה הוא את המיעוט שיש בידו לעשות, כי רק זה מה שהקב"ה דורש ממנו. נ. בדרך צחות הגיד הגאון רבי יוסף חיים זאנענפעלד זצ"ל, שלכן נשתרש אצל העולם לשיר את לשון הכתוב 'ושמחת בחגך והיית אך אך שמח', שכופלים פעמיים את תיבת 'אך', שהרי 'אכין ורקין מיעוטין הן' (סנהדרין מט.), וכן קי"ל (ב"ב ד.). 'אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות', ומאחר ש'אך' שמח בא למעט על כן כופלים לומר אך אך בכדי שיהא מיעוט אחר מיעוט להרבות השמחה.

נא. אמנם יש להיזהר שתהיה 'השמחה' שמחה של מצוה ולא הוללות, וכך כתב הרמב"ם (הלכות לולב ח יד) בשמחת בית השואבה 'לא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין, והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע', וביאר הריטב"א (ב"ב קכא). שלא כל מי שרצה לרקד שם היה יכול לבוא ורק חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין, והיינו טעמא, כדי שלא יבואו חלילה לידי הוללות, והרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (סוכות תרל"ז ד"ה והיית) מצא רמז לכך מן הכתוב 'והיית אך שמח', ד'אך' בא למעט שמחה של הוללות. אדרבה, כתב הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (אות יב) לבאר מנהג ישראל לזמר בשמחת בית השואבה מפיוטי יום הכיפורים, כי בבכיות של יום הכיפורים מתקנים הבכיות שמקורם מהיפך הקדושה, ובשמחה של שמחת בית השואבה מתקנים השמחות וההוללות של כל השנה שהיו שלא כרצון ה'.

אגב אורחא, עוד מצינו ב'ישמח ישראל' (אות יד) דאיתא בגמ' (סוכה נא:) שהיו מתקנים בשמחת בית השואבה תיקון גדול שלא יבואו לידי קלות ראש, ונרמז כאן כי שמחת בית השואבה היא תיקון גדול למידת הקדושה, ועל כן היו עושים בבית המקדש פתילות מבלאי מכנסי כהנים ומאבנטיהם, כי בגדי כהונה אלו מכפרים על עון זה.

מעשה פלא הובא בגמ' (סוכה מח:), אמר ליה ההוא מינא דשמיה ששון לר' אבהו, עתידינו דתמלו לי מים לעלמא דאתי דכתיב (ישעיה יב ג) 'ושאבתם מים בששון', אמר ליה אי הוה כתיב לששון כדקאמרת, השתא דכתיב בששון משכיה דההוא גברא משוינן ליה גודא ומלינן ביה מיא -] אמר אפיקורס אחד לר' אבהו, שעתידים אתם למלאות

אך שמח - מתוך האמונה יבוא לידי שמחה

ההטבה, ומפורשים הדברים ב'אור החיים' הק' (שמות כב ו) וז"ל. אין לך שעה ורגע שאין השי"ת עושה פעולה עם האדם בין בבחינת גופו בין בבחינת צרכיו, עכ"ל - וכלומר, אף כשאין נראה לאדם בעיני בשר במה וכיצד הקב"ה ייטיב עמו... מ"מ באמונתו יראה כן - שהכל לטובה^כ, ומתוך אמונתו תשלוו נפשו^כ ואז לא פסיק חוכיה (שחוק) מפיו כל ימיו^כ, כי יודע הוא שהכל לטובה, וגם יבוא לידי בטחון גמור שבודאי הקב"ה

וכי תאמרו 'שמחה מנלך' כאשר חבילי טרדות מקיפין אותנו מימין ושמאל, לא מצאנו מנוח. אף מי שנתברך בבנים ובנות כשתילי זיתים סביב לשולחנו בריאים ושלימים בגו"נ, ידאג בכל עת שלא תפסק הטובה ממנו, ומידת השמחה רחוקה ממנו והלאה. תשובתו אחת היא - אב לנו בשמים, היושב וזוכר כל אחד מבריותיו, ובכל רגע ורגע מטיב להם בתכלית

לי מים בעולם הבא שנאמר ושאתם מים בששון, אמר לו ר' אבהו, אם היה כתוב לששון אכן היה כדברך, אך מאחר שכתוב בששון הכוונה היא שיעשו מגוף נאד מים וימלאוך בך מים]. והביא בשם משמואל' (יה"כ תרע"ב ד"ה בש"ס) שאביו הרה"ק ה'אבני נזר' הקשה קושיא עצומה, כי מה למעשה כגון דא ולגמ'... 'כי תורתנו הקדושה איננה מקום להעתיק בה דברי התולים, ובוודאי ענייני חכמה ולימוד לאדם נרמזו בכאן', ומבאר, כי אותו מין סבר שעיקר התכלית לאדם להיות שש ושמח, וזה רמז בדבריו כי מאחר שנקרא שמו 'ששון' והוא בשמחה, אם כן קיים את תכלית החיים ובידין הוא שכולם ישמשו אותו וישאבו לו מים... אמר לו רבי אבהו כי אין התכלית בשמחה גרידא לכשעצמה שאין בה שום תוכן רוחני... אלא השמחה נועדה לצורך עבודת ה', וכך רמז לו שיקחו אותך - את ה'ששון' ויעשו ממך כלי למלאות מים, כי השמחה היא 'כלי' שעל ידו עושים את רצון ה'...

נב. בדרך צחות פירשו שהנה יש המצריכים להחזיק את האתרוג הפוך בשעה שמברכים על הלולב (או"ח תרנ"א ד), ללמדנו כי כשאדם נמצא במצב הנראה כאינו טוב כדאמרי אינשי 'מיט'ן פיטעם אראפ' (כ'שהפיטם' כלפי הקרקע) - זהו שעת הכושר לברך... מתוך אמונה כי הכל לטובה, והכל יתהפך לטובה.

כדבר הזה אמרו לרמז עוד במנהג ה'נענועים' בהלל, שמבואר בשו"ע (סי' תרנ"א ס"ח) שנוהגים לנענע בשעה שאומרים 'הודו לה', והביא המשנ"ב (ס"ק ל"ז) שבכל פעם שמנענע לצד אחד יאמר תיבה אחת, נמצא שכשמנענע ל'למטה' אומר תיבת 'לעולם', ואילו כשמנענע לאחוריו הרי הוא אומר 'חסדו', ללמד לאדם, שאם ח"ו נמצא הוא למטה ולאחור... יזכור היטב ש'לעולם חסדו'... וגם במצב כזה לא עזבוהו חסדיו המרובים.

נג. כה אמר האלטער (סבא) מסלבודקא, הנה, על הלכה אחת שהרמב"ם השמיט מחיבורו, תשב כל הלילה ליישב על מה ומדוע השמיטה הרמב"ם. אמור מעתה, מדוע על רכוש או שאר ענייני עולם שהקב"ה בכבודו ובעצמו השמיט ממך יש לך טענות, ואיך מנסה ליישב ולהבין שהכל מן השמים.

אל הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע ניגש פעם אוד מוצל מאש שסבל ייסורי איוב במשך שנות ה'מלחמה', ואף אחר שנסתיימה המלחמה לא מצאה נפשו מנוח לגודל צערה. ובבואו לפני ה'חזון איש' פתח את פיו ודיבר בכעין תרעומות כלפי מעלה, שאינו מבין היאך עשה ה' ככה לעמו. פתח החזו"א גמרא, הראה לו על תוס' מסוים הידוע כמוקשה הבנה, וביקשו, ירחם נא מר עלי ויבאר לי דברי התוס'. עיין הלה בדברי הגמ' ובתוס' אשר עליו, והחל לנסות לבאר הדברים, אבל החזו"א לא נתן לו והקשה עליו בכה וכה. עד שהודה הלה שאין בידו לבאר התוס'. נענה החזו"א ואמר לו, הרי לך, שאף כמה שורות ב'תוספות' אחד אין בידיך לבאר ולהבין דבריהם, ומה טענות יש לך על הנהגת בורא עולם. והיאך תחשוב שיש בידיך להבין כבשונו של עולם...

וכבר אמרו לבאר בפסוק (תהילים צב ו-ז) 'מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך, איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת', וצ"ב וכי רק הכסיל לא ידע ולא יבין, הרי מפורש כתיב ברישא 'מאד עמקו מחשבותיך' וכלומר שאף מהחכם נסתרים דרכי ה'. אלא אדרבה כך פירושו, מה גדלו מעשיך - מאד עמקו, ואכן, רק ה'חכם' יבין שמאד עמקו מחשבותיו ואין בידו להבין את הנהגת ה', אבל הכסיל 'לא יבין את זאת' - אינו מבין שמאד עמקו מחשבות ה', וחושב שיש בידו להבין את הנהגת ה'.

נד. סיפר לי בעל המעשה אשר היו לו צרות הרבה רח"ל, ונכנס להגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל ושפך בפניו ליבו, נענה לו הגרש"ז ואמר, כי הוא מכיר יהודי שהוצרך לעבור ניתוח ומני אז אינו שומע באוזן אחת, גם אלמן הוא ל"ע, ובנוסף לכך יש לו ג' ילדים שלא זכו לפרי בטן, ומכל מקום שרוי הוא תמיד בשמחה ובכל עת

עניין 'ההסתפקות במועט', שלא לרדוף אחר המותרות ותענוגי עוה"ז שאין בהם ממש, אלא יהא די לו לאדם ב'דירת עראי'... וכמו שהאריך בזה הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע ב'ערות דבש' (ח"א דרוש ו) וז"ל, 'אבל האיש הירא וחרד לדברו של מלך מלכו של עולם, לא תהיה לו סוכה זו לבד בחג הסוכות, כי אם כל השנה יהיה לו הכל לדירת עראי, וילין בצל סוכה ויצא מדירת קבע, ויהיה הכל בעיניו כגר וכאורח בעלמא, ויביט בכוכבי השמים - לשים בה' מבטחו, מבלי לבנות בתים באבנים משכיות, וחדרי מלכים ברצפת בהט ושש וכדומה מתענוגי בני אדם להרחיב דעתו, עב"ל".

ומהאי טעמא חג הסוכות הוא זמן שמחתנו, שכל עוד שרודף האדם למלא תאוותיו ולהשיג יותר ויותר

לא יעזבנו, וממילא נס יגון ואנחה, ותתמלא נפשו בשמחה^{יה}.

ומהאי טעמא נקבע זמן שמחתנו לחג הסוכות, כי כאמור כל עניינו של החג הוא לשבת בצילא דמהימנותא, שזהו כל מהותה של ה'סוכה'^י, וע"י שיקיים 'מצות החג' וישריש בקרבו את האמונה המהורה כלשון הכתוב 'למען ידעו דורותיכם, אזי באמונתו יחיה' ותסור כל דאגה וצער מקרבו.

דירת עראי - להיות שמח בחלקו

עוד ייאמר בזה, כי הגה הסוכה היא 'דירת עראי', והגידו צדיקי הדורות שבא הכתוב להשריש בנו

פניו שוחקות ומחייכות, אמר לו הלה שאינו מאמין שיתכן כדבר הזה, שוב חזר בפניו הגרש"ז על דבריו והלה עמד על שלו שאי אפשר שיהיה כן, עד שאמר לו הגרש"ז, יהודי זה עומד בפניך עתה ומדבר עמך...

נה. והשמחה עצמה בכוחה להוציא מכל חבילי דמעיקין ולהמשיך את כל ההשפעות הטובות. וכך ביארו בפסוק (תהלים קכו ו) 'הלוך ילך ובכה' - שלא בשמחה אלא בעצבות, אזי 'נושא (רק) משך הזרע', אבל אם 'בוא יבוא ברינה' אזי 'נושא אלומותיו' - חבילי חבילין של שפע.

וכך פירש הרה"ק רבי אלעזר מנדל מלעלוב זי"ע פירש במה שנאמר (שם ב-ג) 'אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה, הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים', שלעתיד לבוא כאשר יגאלו עם בני ישראל ויגדיל הקב"ה את חסדו עמם, יבואו הגוים וישאלו מדוע 'הגדיל ה' לעשות עם אלה', וכי צדיקים גמורים היו בכל שנות הגלות, ומדוע יקבלו שכר רב כל כך, על זה יענו להם בני ישראל ויאמרו - 'הגדיל ה' לעשות עמנו' על כי 'היינו שמחים', היינו על אף רוב הסבל והצרות הרבות שסבלנו בשנות הגלות לא מְשָׁה השמחה מלבנו לעולם, ותמיד התחזקנו בבורא כל עולמים בשמחה של מצוה, ועל כן בדין הוא שניטול 'שכר טוב'.

נו. מעשה באחד שאמר לרבו שהוא מתיירא להיכנס אל הסוכה אחר מלאה בשמות הקדושים (וכפי שיתבאר להלן), וכיצד 'ידרוך עליהם'... נענה לו הרבי, תנוח דעתך, כי האדם עצמו נושא שם שמים עליו, וכמו שידוע משם האר"י ז"ל, שעל פניו של אדם נראה את שם ה', כי שתי עיניים כל אחד בצורתו נראה כאות י', ויחדיו עולים למנין כ' (10+10=20), הוסף את חוטמו הנראה כאות ו', ויחדיו עולים למנין כ"ו, כמנין שם הוי"ה, וממילא 'בדין' הוא ש'שם שמים' יכנס למקום הקודש... אמנם אין 'ההיתר' אלא באיש שמח וטוב לב, אבל אם הוא עצוב ומר לו עד ש'מוריד את אפו' (לאזט אראפ די נאז) הרי אין האף בצורת ו' אלא בצורת נו"ן... ושוב אין כאן שם הוי"ה... וכבר אינו כדאי לדרוך על שמות הקדושים... ואף שהדברים נאמרו ב'דרך צחות' ולא להלכה... אך זאת למדנו כי ה'סוכה' משפיעה שמחה וטוב לבב, ועצבות וסוכה הרי זה תרתי דסתי.

נד. ועי"ש עוד שכתב, שההסתפקות במועט מסוגלת לאריכות ימים, דהכי חזינן שבאלף שנים הראשונים מבריאת העולם היו מאריכים ימים, 'וכן אבותינו אברהם יצחק ויעקב היו שוכני אהלים, והוא שהאריך ימיהם, כי לא חרדו לפגעי אש שישורף ארמונם, ולא פחדו לקול אויב ורעב ומגיפה, כי מהר נתקו חבלי אוהלים ויתידות משכנותם', היינו שאין זו סגולה רוחנית גרידא, אלא כך הוא נמי בטבע העולם, שמחמת ההסתפקות במועט אינו בא לידי דאגה לעולם, שהרי לעולם יספיק לו במה שיש לו, ובגלל שנפשו שלוה יאריך ימים.

ומוסיף עוד, שיסוד זה חזינן גם בבית המקדש, שכן המשכן עשו מקרשים ויריעות, ולכן השרה שם קוב"ה את שכינתו במשך ת"פ שנה, מאז בנייתו במדבר ועד נוב וגבעון, ואילו מקדש שלמה שהיה בנוי בבנין אבנים יקרות נחרב אחר ת"י שנה, והיה לשריפת אש בעו"ה, וכן בית שני נחרב בימי יוונים והורדוס חזר ובנאו, ועם כל זה לא התמיד יותר מת"ך שנה, הרי שבהאי עלמא מתקיים יותר בנין עראי מאשר בנין קבע, והדברים נפלאים.

ובוודאי ע"י טהרתן של ישראל ביוכ"פ יש שמחה לפניו במרום. לכן יש לנו לשמוח בשמחת הבורא ית'. וז"ש לפני ה' תמהרו^פ.

הרי הוא מלא רוגז ואנחה^נ, ואינו יכול להיות מרוצה ושמח, ורק כאשר מסתפק במה שחננו ה' אזי הוא שמח בחלקו וסר ממנו יגון ועצבון^ט.

בדברים הללו כתב גם האלשיך הקדוש (תו"מ אמור) לבאר את ענין השמחה כי היא מחמת גודל השמחה ששורה כביכול אצל הקב"ה בעת הזאת, 'כי לא שמח ה' במעשיו מאז ברא העולם עד הזמן ההוא' (כשנבנה המשכן, עיי"ש)... וגם בכל דור אין לו יתברך ימי שמחה כחג הסוכות, כי אז נקיים ישראל מכל עוון אשר חטאו מחמת מחילת העוונות ביום הכפורים^א, ועל כן יען כי כל שמחתו יתברך הוא על טהרת נפשנו, אם כן ראוי הוא כי זכר יעשה יתברך כחג ההוא אל השנת ישראל זה הכשרון, הלא הוא על ידי הסוכות^ב.

ולישרי לב שמחה - טהרת הלב מביאה לידי השמחה

איתא מהרה"ק הישפת אמת' זי"ע (תרמ"ג ד"ה ימי) וז"ל (בשינוי). ימי הסוכות נקראו זמן שמחתנו - כי (בסוכות) השי"ת זיכה אותנו לישוב בצלו. והיא מעין בחי' הגן עדן... ושם היא השמחה כמ"ש 'כשמחך יצריך בגן עדן'. והגם שכ' ויגרש את האדם - אעפ"כ יש זמנים שמתנוצץ קצת הארה מבחי' הגן עדן. והשי"ת מבנים אותנו לדירה זו שחל עלי' שם שמים כדאיתא בגמ' והשמחה במעונו. לכן דירה זו (הסוכה) מביאה השמחה.

נח. אמרו חז"ל (קה"ר א לב) 'אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו, יש בידו מנה מתאוה מאתים, יש בידו מאתים מתאוה לעשות ארבע מאות', וכבר התקשו בזה, שהלא יש לו 'מנה' ומתאוה לעוד אחד וא"כ נמצא שמת וחצי תאוותו בידו. אלא שהרדיפה אחר התאוות גורמת לו להיות תמיד בהול ומבולבל, נוטלת ממנו את יישוב דעתו, ומביאתו לידי צער ועגמת נפש על שחסר לו את ה'מאתיים'. וממילא נמצא שתמיד חסר לו שני דברים. א. ה'מנה' השני. ב. מידת השמחה והמרגוע, וממילא אין לו אפילו חצי מתאוותיו בידו, שהרי יש לו 'מנה' אחד בלבד וכולו יגון ואנחה על מה שאינו מצליח להשיג...

נט. ובזה ביאר הרה"ק היחידושי הרי"ם' זי"ע את הטעם שקוראים מגילת קהלת כחג הסוכות, כי הרוצה להיות ב'שמחה' צריך לזכור היטב שכל קנייני עוה"ז הכל הבל.

ס. ולא עוד, אלא שעל ידי השמחה ימשיך את הטהרה לכל ימות השנה, וכמעשה שהיה אצל הרה"ק היחידושי מלובלין זי"ע שהיה משמח את החתן בשמחת נישואיו, ניגש אחד השושבינין אל הרבי ושאלו, וכי את החתן צריך לשמח, והלא מזלו מאיר לו פנים, וטפי יש צורך לשמח את הנדכאים ושבורי לב, השיב לו הרבי, הנה אמרו חז"ל (ירושלמי ביכורים ג א) 'חתן מוחלין לו כל עוונותיו', ובוודאי בעת כזאת דואג החתן מאד שלא יחזור למצבו הראשון ח"ו, לכן צריך להזכיר לו שעל ידי מדת השמחה יזכה להמשיך להיות במצב זה, כי השמחה היא כחומה בצורה שלא יבא לידי עבירה ועון. והכי נמי חובתנו ממחרת יום הכיפורים לחסות בצל כנפי השמחה, וממילא לא יכשל בעבירה ועון, וזו הייתה קללת אדם הראשון אחר חטא עץ הדעת 'בעצבון תאכלנו' (בראשית ג יז), וכן כתיב התם (פסוק טז) 'בעצב תלדי בנים', וכיוצא בו אחר חטא העגל כתיב (שמות לג ד) 'ויתאבלו', משמע שמדת העצבות היא פועל יוצא מן החטא, וכן תאמר להיפך - ע"י השמחה לא ימעד ולא יכשל לעולם.

סא. עוד איתא שם, וז"ל, על הדרך שקרה בעת צאתם ממצרים על ענין חג הסוכות מעין זה יקרנו בכל שנה ושנה. כי מראשית השנה יתלכלך האדם בדברי עונות גברו מנו, ומראש השנה והלאה יעשו תשובה ויתקנו מעשיהם, ויתוקן העולם מאשר היה מתקלקל כל השנה ביום הכפורים. ולכן על ידי התיקון שהוא שמחתו יתברך, יהיה חג לה' בחג הסוכות, ואז מתמלא חסד על העולם. ועל כן אז הוא ניסוך המים ושמחת בית השואבה ששואבין שם רוח הקודש, מה שאין כן בשום חג מהראשונים.

סב. אמנם לאידך גיסא יש לדעת מה שכתב ב'משך חכמה' (אמור ד"ה אך) המדקדק בלשונות הכתוב בפרשת המועדות שבפרשת אמור (ויקרא כג) שמצינו ב' פעמים שנכתב תיבת 'אך' במשך כל עניני המועדות. א. גבי יום הכפורים, כתיב (פסוק כז) 'אך בעשור לחודש השביעי'. ב. בחג הסוכות שם כתיב (פסוק טז) 'אך בחמשה עשר יום לחודש השביעי', ומבאר ה'משך חכמה' טעמא דמילתא בדרך הפשט לפי דרכו, כי הנה עניין התקיעות בראש השנה הוא כמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ד) 'אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה', וכאשר ישוב בתשובה יכפר עליו

הקדושה עמנו, בראש השנה זיום הכיפורים היא כותבת לנו מזונות וחיים טובים, ואחר שקוצבת לנו מזונות אוי מכנסת אותנו תחת כנפיה. וזהו ענין סוכות שהאמא הקדושה מסככת אותנו בכנפיה, עב"ל סד.

והנה אמרו בגמ' (ד:): שסוכה שאין בה עשרה טפחים פסולה - ונלמד ממה שאמרו שמעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה. ולכאורה צריך ביאור מה שייכות זה לזה... (ובפשטות הכוונה שלמידים שרק בגובה עשרה טפחים נחשב כרשות בפני עצמו). וביאר בספר 'חסד לאברהם'

שם שמים על הסוכה - השראת השכינה על היושב בסוכה איתא בזה"ק (ח"ג קג): 'תא חזי, בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צילא דמהימנותא שכינתא פרסא גרפאה עליה מלעילא' (בוא וראה, בשעה שהאדם יושב בצל הסוכה פורסת השכינה כנפיה עליו מלמעלה) סג.

וב'אוהב ישראל' (ליקוטים לסוכות) ביאר, ענין הסוכה הוא כדוגמא שאנו רואין את התרנגולת שמתחילה מצפצפת וקוראת לבניה ונותנת מזונות לפניהם, ואחר כך מכנסת אותם תחת כנפיה. כענין הזה נוהגת השכינה

יום הכפורים, ושוב יהיה שמח בחג הסוכות וכן יטול ד' מינים שגם הם עניני שמחה, וכדכתיב (פסוק מ) על מצוה זו ושמחתם לפני ה' אלוקים שבעת ימים'.

ומעתה היה מקום לבעל דין לטעון ולומר, שאם לא התעורר בתשובה בר"ה ובעשיית שוב לא יכפר עליו יום הכפורים ויהיה מותר באכילה ובמלאכה, על כן נאמר 'אך ביום השביעי', ללמד שמכל מקום מחויב הוא ביום הכפורים בכל משפטי וחוקותיו. על דרך זה היה מקום לומר שאם לא כפר עליו יוה"כ ולא הלבין חוט השני שוב אינו חייב בארבעת המינים ובשמחה, על כן נאמר 'אך בחמשה עשר יום', ללמד שאף על פי כן 'סוכות היום'... וכלשונו 'ואך בחמשה עשר וגו' ולקחתם לכם וגו' ושמחתם - בלא הבטה אל יוה"כ פ' אם כיפר עליהן'.

ונראה דהרבה יותר מן הכתוב כאן להדיא נרמז בדבריו, ויש בהם לחזק רגלים כושלות העומדים על סף היאוש בבואם לחשב חשבון נפשם, והמה רואים שכבר עברו וחלפו ראש השנה ויום הכיפורים, ועדיין לא התעשת להתעורר מתרדמתו העמוקה, ובמחשבות אלו מנסה היצה"ר להפילו בפח היאוש והכשלון כי מה לו ול'שמחה'... אמנם להכי אמרה תורה 'אך' ללמד שלא יביט אל ימים הראשונים כלל, כי קדושת הימים של עכשיו קדושים ונעלים גם למי שלא השכיל לנצל אותם ימים נוראים כדבעי, ומעתה יתחדש לעבודתו וישמח ישראל בעושייו.

ואדרבה, על ידי שירבה בשמחה כמצוות הימים יזכה להתעלות בעבודתו ית', וכבר היה מעשה אצל הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע, שפעם אחת בחג הסוכות התייגעו החסידים ועסקו בתורה במשך כמה שעות ברצופות, ומרוב שמחה ודביקות יצאו בשיר ומחול לכבוד היום, משנכנס ה'בית אהרן' וראה אותם רוקדים, נענה ואמר, הנה אמרו חז"ל (בר"ר ע ה) 'למה היו קוראים אותו 'בית השואבה', שמשם היו שואבים רוח הקודש', ואפשר לומר הכוונה 'שמשם' היינו מהשמחה 'היו שואבים רוח' מלשון רצון ככתוב (איוב לב ה) 'רוח היא באנוש', ללמדנו כי האיש שיש לו רצון לעבודת ה' זוכה ל"קודש" דהיינו קדושה, וכדי לזכות לרצון עליו להתחזק במדת השמחה, כי היא מביאה את האדם להשתוקק ולרצות להתקרב לחי עולמים.

סג. אין איש מישראל הנמנע ממדרגה זו, אפילו מי שחושב עצמו מפשוטי ופחותי העם, וכך הוכיח הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע, ממה שדרשו חז"ל (סוכה יב.) מאי דכתיב (דברים טז יג) 'באספך מגרנך ומיקבך - בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר', ללמדנו שגם הפחות שבפחותים שהוא כ'פסולת' גם כן זוכה לעלייה בחג הסוכות, ולהיות כהסכך שהוא חלק משמותיו של הקב"ה.

יש שרמזו כן בהלכות נטילת לולב (סוכה יז): 'מוליך ומביא, מעלה ומוריד', היינו אף אם התרחק להיות בבחינת 'מוליך', יש בידו לבוא לידי 'מביא' ולחזור לשורשו בקדושה.

צדיקים הגידו בגודל קדושת הסוכה דגם האיש הפשוט וההמוני מתקדש מאד בקדושתה ורמזו בלישנא דמתני' (סוכה כב.) 'המעובה כמין בית כשרה', שאף מי שנכנס לסוכה מגושם בעביותו כמו שהוא בבית ג"כ מקדשתו הסוכה למעלה ראש מפני שגדולה קדושתה עד מאד.

לעומת זאת ביאר הרה"ק מקאצק זי"ע במאמרם (סוכה כה:) 'מצטער פטור מן הסוכה', דמאחר והוא יושב בקודש הקדשים ובצל השכינה, איך יתכן שירגיש בצער ודוחק גשמי, ולפיכך פטור הוא מן הסוכה, כלומר שאינו מקושר ומחובר למצוה זו, וזאת אירע לו מאחר שלא השיג את פנימיות המצוה כלל.

סד. ואמר הרה"ק העטרת צבי זי"ע (דרכי חיים ושלום דף רסד) שלזה רמז הפיוט 'יחביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה', שביוה"כ פ' מזכירים ומבקשים שמירה בזכות הסוכה.

לחדרו הפנימי של הקב"ה בכבודו ובעצמו^ס, על כן 'נגילה ונשמחה בכך', כי עוז וחדוה במקומו^ס.

ובך איתא בגמ' (סוכה ט.) בשם שחל שם שמים על החגיגה, כך חל שם שמים על הסוכה (והיינו שחל קדושת שם שמים על הסוכה כשם שחל שם שמים על הקרבנות)^{פח}.

איתא בגמרא (סוכה ב.) 'אדם יושב בצל סוכה'. וכן בזוה"ק (ח"ג קג:) נקראת הסוכה צילא

(להגה"ק רבי אברהם אזולאי זצ"ל, מעין רביעי נהר נח), וכן הוא ב'שפת אמת' (תרמ"ב ד"ה כתיב) דבא לומר שהשכינה שרויה בכל סוכה^ס, לכן אין לעשות את הסוכה פחותה מעשרה כי אז לא תשכון בה השכינה.

והוא על דרך שהסמיכו בספרים (עיי' שם משמואל סוכות תרע"ט, ועוד) את הפסוק (שה"ש א ה) 'הביאני המלך חדריו' למצוות סוכה, לומר שהנכנס לסוכה כמי שנכנס

סה. הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (שחמה"ס תרע"ג) מבאר מדוע אין נוהגים לומר 'שלוש עליכם' בליל ש"ק בחוה"מ סוכות, ומוסיף עוד ע"פ מה שהגיד אביו הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע בשם רבותיו שאם יבוא מלאך למקום שבני ישראל מתקבצים ומתאספים יתבטל המלאך מחמת פחד ה', שהרי אמרו (סנהדרין לט.) 'כל בי עשרה שכינתא שריא', ולכן אינו יכול להישאר שם 'על אחת כמה וכמה שיש לומר, שאין ביכולת המלאך לבוא אל הסוכה מפני פחד ה' ומהדר גאונו, כי חל שם שמים על הסוכה, והאושפזין גבוהין הרבה מן המלאכים כידוע, א"כ אין מקום לאמצעים', כי בסוכה גדולה מעלת כל יחיד ויחיד מישראל שאין המלאך יכול להגיע אליו, כי הוא יתבטל מגודל הקדושה השורה שם, 'ובזה תוכחת מגולה לכל איש היושב בסוכה לידע מה שלפניו', עכ"ל.

פעם דיבר הרה"ק מסאטמאר זי"ע, בענין ה'סדר' באמירת 'שלוש עליכם' בשבת חול המועד סוכות (לנוהגים לאומרו), האם מקדימים 'אזמין לסעודתא' - להזמין את האושפזין, או מקדימים 'שלוש עליכם' למלאכי השרת תחילה, והעיר אחד הנוכחים, שמצד הסברא נראה שצריך להקדים שלוש עליכם, שהרי 'שלוש עליכם' תדיר יותר שאומרים אותה בכל שבת ושבת 'תדיר ושאינו תדיר קודם', נענה הרה"ק, לא כן, כי אינו דומה אמירת 'שלוש עליכם' של שבת אחת לחברתה, שהרי ביאת המלאכים בליל שב"ק תלויה בהכנת האדם בששת ימי המעשה, שכפי גודל עבודתו כך באים אליו מלאכי עליון חשובים ונעלים יותר, ולכן לא שייך לומר דאמירת שלוש עליכם בשבת תדירה טפי, כי הכל תלוי לפי הענין ובכל שבת ושבת היא מציאות חדשה. ולענין גוף השאלה הכריע, דעדיף לומר 'אזמין לסעודתא' תחילה, כי בזה מזמינים את האבות לישוב עמנו בסוכה, ואילו בשבת מזמינים את המלאכים, וידוע שמעלת הצדיקים המהפכים את החומר לצורה גדולה יותר ממעלת המלאכים שאין להם חומר וגוף כלל, לכן מצד הדין צריך להקדימם לפני המלאכים.

סו. עוד דרשו חז"ל (שה"ר ב יט) את הפסוק (שה"ש ב ו) 'שמאלו תחת לראשי' - זו סוכה, וימינו תחבקני - זה ענן שכינה לעתיד לבא, וביאר האר"י ז"ל ב'פרי עץ חיים' (שער חג הסוכות פ"ד) על פי מאמרם (סוכה ז:) ששיעור הכשר סוכה הוא שתי דפנות כהלכתן ושלישית אפילו טפח, והוא כעין צורת חיבוק שמחבק איש את רעהו, דהא כמו כן בזרועו של אדם יש שלשה פרקים, א' היא הפרק הסמוך לכתף, ופרק הזרוע עצמו, ופרק של אצבעות, וכביכול הקב"ה מחבק את ישראל בסוכה ביד ימינו על ידי שלש דפנות כשהשלישית הכשירה בטפח. והדברים נוראים על גודל הקרבה והאהבה שמתעוררת מהקב"ה לישראל.

סז. ויש להסמיך לכך דברי הש"ס בחגיגה (ה:): שהקשו משני פסוקים הסותרים זה את זה, דכתיב (ירמיה יג יז) 'במסתרים תבכה נפשי', לאידך גיסא כתיב (דברי הימים א' טז כז) 'עוז וחדוה במקומו', ומשני לא קשיא 'הא בבתי גוואי הא בבתי בראי' וברש"י שם פירש, דבפסוק הראשון שנאמר שהקב"ה בוכה איירי לענין הבתים הפנימיים [-בתי גוואי] של הקב"ה כביכול, ואילו בבתים החיצוניים [-בתי בראי] אכן עוז וחדוה במקומו, אולם ברבינו חננאל על שולי גליון הגמרא מפרש איפכא, שבבתים הפנימיים 'עוז וחדוה במקומו' ואילו כלפי חוץ בבתי בראי 'במסתרים תבכה נפשי' [וכעין שמחת חתן וכלה, שבמעמד החופה כולם בוכים, ואילו בחדר היחוד שמחים, ונמצא שהסוכה היא בבחינת חדר היחוד של קוב"ה וכנסת ישראל כביכול], ולפי זה יש לומר דבימי הדין של ראש השנה ויום הכיפורים נמצאים בני ישראל בבתי בראי, ושם מלך במשפט יעמיד ארץ בלא סימני חיבה ואהבה, ואילו בחג הסוכות זוכים ישראל להיכנס בבתי גוואי, בחדר לפניו מחדר אצל מלך מלכי המלכים, והתם הלא 'עוז וחדוה במקומו' ואין שם כי אם השראת מדת השמחה.

סח. וביותר, ב'תורת כהנים' (אמור יב) יש 'הווה אמינא' שצריך לבנות את הסוכה בהר הבית, דדרש התם 'חג הסוכות שבעת ימים לה' - יכול תהיה חגיגה וסוכה לגבוה', ופירש הראב"ד (שם בשולי הגליון) פירוש, שיעשה סוכה בהר

הנה כתב הרמ"א (או"ח א א) כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדיבורו במושב המלך. והנה, אף שדברי הרמ"א נסובו על כל יהודי באשר הוא, מ"מ ביתר שאת ועוז ייאמר בן גבי היושב בצל סוכה, שהוא יושב בבית המלך. וכך כתב ה'ראשית חכמה' (שער הקדושה פ"ד) 'וכן היה מנהג מורי ע"ה [הרמ"ק], שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג הסוכות, אלא בדברי תורה, כי מצות סוכה קדושתה גדולה, והעד שעצי סוכה חל עליהם קדושה ואסורים כל שבעה'.

ויזכור מה שהביא ב'משנה ברורה' (תרל"ט סק"ב) 'ולפי שקדושת הסוכה גדולה מאוד ראוי למעט בה בדברי חול, ולדבר בה כי אם קדושה ותורה, וכ"ש שיהיה זהיר מלדבר שם לשה"ר ורכילות ושאר דיבורים האסורים, וב'ביכורי יעקב' (סימן תרל"ט סק"ב) מביא ג"ם הזהיר בשל"ה מאד שלא לכעוס בסוכה'.

וסוכה תהיה - סגולות מצות סוכה

הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע פירש במה שאומרים (בהושענות, אום אני חומה) 'שואנים הושע נא', והלא 'וכל מאמינים שהוא עונה לחש', וא"כ מדוע שואנים 'הושע נא', אלא, כי אכן, בר"ה ויוהכ"פ יש להתפלל בלחש ובהיחבא כדי שלא יפריעו המקטרגים והמשטינים, אבל בסוכות שאנו יושבים ומתייחדים בצילא דמהימנותא,

דמהימנותא. וצ"ב, כי הלשון 'צל' קאי על מי שאינו יושב תחת דבר המיצל רק במרוחק ממנו מעט, כמי שיושב סמוך לאילן והצל של האילן מתפשט עליו, ואילו היושב בסוכה הרי הוא יושב תחת הסוכה, ולא בצילה.

ומבאר הרה"ק מראפשיין זי"ע ('זרע קודש' ליל א' דסוכות) ע"פ דברי חז"ל במדרש (עי' של"ה הקדוש, תולדות אדם שער הגדול אות ה) לפרש הכתוב (תהלים קבא ה) 'ה' צלך' שכמו שכל תנועה שהאדם עושה נראים תנועותיו בצל, כיו"ב מעורר האדם בהנהגתו בעולם הזה שיתנהגו כן למעלה - שיתנהגו עמו כמידתו. וזהו ענין הסוכה, שאנו עושין בדוגמת סוכה עליונה, ולכן נקראת 'צל סוכה' שסוכה דידן היא כדמיון ודוגמת סוכה עליונה' היינו שהאדם מכין סוכה מעצים ואבנים בעולם הזה ועל ידי זה זוכה לשבת בצל של הסוכה העליונה, 'והגם שאין ערך ודמיון כלל עם כל זה מוכרח לומר כן'.

כתב ב'יסוד יוסף' (פרק עז) 'היושב בסוכה ולומר או מתפלל, הרי הוא יושב ממש בתוך עולמות עליונים, שכל עולם נקרא יום, כידוע, וזהו דכתיב (ויקרא כג מב) 'בסוכות תשבו שבעת ימים' פירוש שהאדם נכנס בשבעה עולמות עליונים בימי החג.

כיו"ב כתב ב'יערות דבש' (חלק א דרוש ו) 'כי סוכה עשויה לענן ה' יומם על הסוכה, ואף שאין נראה, מ"מ ברור ואמת, מי שיושבים בסוכה לשמה ועוסקים בתורה ושמחים בחג במצוה ושמחת מועדות, שענן ה' חופף למעלה מעלה, עין ראתה ותאשרונו'.

הבית ויקדש אותה לשמים (דומיא דחגיגה שמקריבה בבית המקדש), אלא שלמדו מהפסוק 'חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים' - חגיגה לגבוה וסוכה להדיוט. נמצא שכה שגבה קדושת הסוכה שהיה 'הוא אמינא' להצריך לבנות את הסוכה דייקא במקום המקדש, והיינו, שקדושת הסוכה היא כקדושת בית המקדש.

הפרי מגדים כתב לאסור לעשות הסוכה קפנדריא דומיא דקדושת המקדש (כדאיתא בברכות נד.), וכ"ש שרקיקה אסורה מקל וחומר.

ומהאי טעמא יש במקובלים (פרי עץ חיים שער חג הסוכות סוף פ"ג) שיש להיזהר לאכול בסוכה על שלחן של ארבע רגלים, דומיא דשלחן הפנים שהיה עשוי מארבע רגלים, ואם כי אין דברינו אמורים להלכה למעשה, אך ישמע חכם ויוסף לקח בקדושת המקדש השורה בסוכה.

גם כל שמה של 'סוכה' מורה על שם שמים שחל עליה, וכדאיתא בזוהר הק' (תק"ז ב:) 'ש'סוכה' היא כמנין שם הוי"ה ואדנ"י (כמנין צ"א).

הוסיף לפי"ז ה'קב הישר' (פרק צה) וז"ל, ולכן אנו מתפללין (ברכת השכיבו בתפילת ערבית) 'ופרוס עלינו סוכת שלומך', כי בזכות הסוכה שאנו מקיימין אותה יהיה השם שלם וכסא הכבוד יהיה שלם. עוד כתב בהמשך דבריו 'שכל זמן שהסוכה היא נעשית כהלכתה ובטהרה וכו' אז הסוכה היא מרכבה להקב"ה ושכינתיה, וסוכה היא במקום בית המקדש מעט, כי בית המקדש נקרא 'סוכת שלם'.

לכן אין ביד המקטרגים להיכנס פנימה^{סט}, ממילא יש ואבן מצינו לצדיקי הדורות שהפליגו בגודל מצוות בדינו לשאוג ולבקש ישועה, שהרי אין מי שיעכב בעדינו (הובא בהקדמת הרה"ק החקל יצחק מספינקא זי"ע לספר אמרי יוסף, בראשית אות ב).

סוכה אשר על ידה ניתן להיפטר מכל עקתין בישינ^ע, ולזכות לחיים^{עב} טובים^{עב} בשמחה ובשלום^{עב}, ולפרנסה גדולה בהרחבה^{עב}.

ט. וכדאיתא בזוה"ק (ח"ג ק: שאומרים קודם התקיעות) **שיעקב ברח מעשו אל תוך הסוכה**. וכה כתב ב'שער הכוונות' (ענין סוכות דרוש ד, עי"ש) להאריז^ל, 'ענין הסוכה הוא, שאנחנו ישראל בני מלכים עושים סוכה ויושבים בצל אור המקיף ההוא המתפשטת בה המקיף וסובב אותה כעין סוכה, כדי שנמשיך אלינו מן האור המקיף ההוא, ומבואר ב'בני יששכר' (חודש תשרי מאמר י אות ז) **שעל ידי הארת אור מקיף בורחים כל החיצונים, ומסמיך ליה מן הכתוב** (דברים כח י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך', עליך דייקא - פירוש באור מקיף, ואז מתייראים החיצונים מן אור המקיף, 'כי הם חיצונים ואין להם מקיף, בסוד הכתוב (בראשית ג א) 'הנחש היה ערום', ודי בזה למשכיל^ל.

ומוסיף לפי זה, **דכל מה שהאדם מדקדק ביותר ומחמיר ביותר באופני עשיית המצוות הוא מאיר ביותר ברחוק את האור מקיף**. ודבר ברור, שכל אחד ואחד זוכה לכך בשעה שהוא יושב בסוכה, ואין שום חילוק בין צדיק גמור המכיר ב'סודות התורה' ליהודי פשוט המכוון לעשות רצון ה' על ידי ישיבתו בצילא דמהימנותא, כי כולם זוכים להינצל מכל החיצונים.

ע. ב'תפארת שלמה' (מועדים הוש"ר) רמז לה בדברי חז"ל (סוכה כה:): **'מצטער פטור מן הסוכה'**, שבסגולת מצות סוכה אפשר להיפטר מצערו ומצוקותיו, והיינו 'מצטער פטור' נפטר מצרותיו על ידי מצות 'סוכה', וזהו נמי מה ששינו שם (דף כה.) 'חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה' - שיהיו נפטרין מכל חולי ומכאוב, ויתרפאו רפואת הנפש ורפואת הגוף על ידי הסוכה, אמין.

גם על ידי קיום מצות סוכה יש ביד האדם לקרוע גזר דינו שפסקו עליו בימים הנוראים, וכך אמר הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע, דאע"פ שפסקו עליו 'חייב' בר"ה ויוהכ"פ יכול על ידי קיום מצות סוכה להפך את 'חייב' לר"ת של (תהלים קמט ה) 'יעלזו ח'סידים ב'כבוד י'רננו'.

ובנותן טעם להביא דברי הרה"ק ה'שפת אמת' (תרנ"ג ד"ה איתא בזוה"ק) שכל פסוק זה נדרש על חג הסוכות, שכן 'יעלזו חסידים בכבוד' היינו בענני הכבוד (והסוכה היא כנגד אותם עננים) וכן 'ירננו על משכבותם' - כי המצוה היחידה שמקיימים בשעת השינה היא לישון בסוכה.

עא. וכמו שאמר הרה"ק מראפשיץ זי"ע (ליקוטים לסוכות והו"ר ד"ה כל), **שהמקיים מצות סוכה זוכה לאריכות ימים, ורמזו בפסוק 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכות'**, דתיבת 'אזרח' עולה בגימטריא כמנין 'גבורה' (216), **שהבטיח השי"ת, שכל היושבים בסוכה יהיו אזרחים וזקנים, ולכן אזרח בגימטריא 'גבורה'**, שיגיע לגבורות, כמו שכתוב (תהלים צ י) 'ואם בגבורות שמונים שנה'.

גם יזכה ל'רפואה', וכמו שרמז לה הרה"ק ה'יסוד העבודה' זי"ע בלשון הכתוב (דברים לב לט) 'מחצתי ואני ארפא', שעל ידי 'מחיצות' הסוכה יזכה שיתקיים בו 'ואני ארפא' (הובא בתורת אבות).

עב. סיפר הרה"צ רבי נטע פריינד זצ"ל, מזקני ירושלים של מעלה, ששמע מהגה"צ מצעלים זצ"ל (בנו של הגה"ק הערוגת הבושם זי"ע), שפעם הלך לבקר אחד מידידיו ומכריו שהיה שוכן ב'מושב זקנים', ובהיותו שם ניגש אליו איש זקן וביקש לשוחח עמו ביחידות, ונכנסו שניהם לחדר הפנימי, וסיפר לו הלה, כי הוא ישיש מופלג בן מאה ושש עשרה שנים, ומבקש ממנו להעתיר בעדו שיסתלק מן העולם, אמר לו הרב מצעלים, הנני רואה כי ב"ה בריא אתה בגופך וגם צלול בדעתך, א"כ מדוע תבקש כזאת, השיב לו, כי כאן ב'אותו מקום' נמצא גם בני שהוא בן תשעים ומתייסר נוראות, ואין בכוחו לראות בצרת הבן, ע"כ מבקש למות... הלך הרב לבקר את הבן, וראה שאכן הוא מוטל על מיטתו ורבים מכאוביו, וסח בפניו 'הבן', כי הוא יודע בבירור שיש לו עוד ארבע שנים לחיות... שאלו הרב מצעלים מניין לך 'יום פקודתך' ומי גילה לך רז זה, ולא היה בכוחו לענות, חזר אל 'האב' הישיש, וביקש ממנו שיספר לו גופא דעובדא,

פתח ואמר, כי בנערותו התגורר בעיר קאלמיי, ולא היה מבחירי הישיבה ומגדולי המתמידים שבה כי ראשו היה אטום וסתום, וכבר בגיל עשרים החל לעבוד בבית הדואר המקומי, בתחילה מינו אותו להיות 'דוור' (פאסט טרעגער)

גם עצם ימי החג הם ימי רחמים וחסדים גדולים, וכך כתב הגר"א (קול אליהו אמור) וז"ל. בגמרא במס' סוכה (דף כח:) 'הי' גשמים יורדים בחג וכו' משלו משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון של מים על פניו, ויש לרקדקק מדוע לא אמר כפשוטו משל לעבד שבא ליתן כוס לרבו. אכן יבואר עם מה שנודע

כי ראש השנה ויום הכפורים המה ימי הדין, ואחריהם ימי החג במצוות לקחת הלולב וישיבת הסוכה - והימים האלה המה ימי רחמים להמתיק הדינים ע"י המצות המקיפות אותנו ואשר אנחנו ממלאים ידינו ברכה בימים ההם... וזאת נודע כי המזיגה הוא עירוב מים בין להמתיק את חריפותו שיהי' ראוי לשתייה, וזהו ענין

המחלק מכתבים שנשלחו מעיר לעיר, וכאשר ראו שהוא חזק בגופו וגבור חיל הוסיפו להטיל עליו לחלק גם את החבילות הכבדות למחוז יעודם.

בערב חג הסוכות הלך לבית הדואר כהרגלו, וראה שם חבילת ספרים כבידה המיועדת עבור הגה"ק רבי הלל מקאלמיי זי"ע, והבין בדעתו שבודאי ירצה ללמוד ולעיין בהם בחג הסוכות, על כן נטל את החבילה והעבירם לבית הרב, וראה אותו שפניו נפולות והוא עצב ודואג, והתפלא מאוד לעצבות מה זו עושה, ובפרט בערב יו"ט זמן שמחתנו, ומה עוד שהסוכה עומדת על תילה כשהיא מעוטרת בציצים ופרחים, וגם ארבעת המינים מוכנים. ושאל את הגה"ק רבי הלל מדוע הינו כה עצוב, והשיב לו, כי בתקופה האחרונה החלו הגויים הצעירים להשתכר בלילות ולהתפרע, וחושש הוא לישון בסוכה שמא יכלו בזדון ליבם ובשובבותם את הסוכה ואותו כאחד... ובפרט שביתו עמד במרכז העיר במקום גלוי וניכר לעיני כל העוברים ושבים. נענה לו הבחור, יסיר הרבי דאגה מליבו, שהלא הרבי רואה אותי כי יש לי כח במתניי ב"ה, ואני אשמור על הרבי מפני כל ה'מזיקין', מיד נהרו פניו של רבי הלל בשמחה גדולה.

ואכן אכל אצלו בלילה הראשון, ולאחר הסעודה כשהלכו לישון הניח את מיטתו על יד הדלת ומקל חובלים על ידו מוכן ומזומן... באמצע הלילה הגיעו גויים שיכורים, תיכף התעורר משנתו כארי ויצא החוצה והניסם משם בתוך כמה רגעים... וכך היה גם בלילה שלמחרתו ובעוד כמה לילות עד שהבינו השקצים עם מי יש להם עסק... ו'הבינו' על בשרם שכדאי להם לחפש מקום אחר... ככה נתלווה לרבי הלל במשך כל חג הסוכות. בסוף החג ברכו רבי הלל, שיחיה מאה ועשרים שנה בבריות גופא, ושלא ימות שום אחד מבניו בחייו. וסיים באומרו, עיניך תחזינה מישרים שנתקיימה הברכה והנה זה בני יחידי, וכנראה שמכאן יודע הוא שיש לו עוד ד' שנים לחיות... אמר לו הרב מצעלים, במקום לבקש למות - תבקש שבנך יבריא... בסוף הביקור פנה הרב אל מנהל המושב זקנים, וביקש ממנו שיואליל בטובו להודיעו על כל שינוי במצב בריאות הזקן הישיש, אם יחלה או ימות, ואף ביקר אצלו עוד כמה פעמים. לאחר ארבע שנים הודיעו לו שהזקן נפטר בן מאה ועשרים שנה בדיוק, שעה אח"כ הודיעוהו שגם הבן נפטר... ללמדנו על גודל מצוות סוכה, שיש בידה להשפיע אריכות ימים ושנים למי שמסייע לקיים מצוה חביבה זו, זאת ועוד, גם ללמדנו על חיוב הכרת הטוב למי שעוזר לקיים מצוה זו...

עג. כתב בכ"ף החיים' (סימן תרכ"ו סק"ו) בשם ה'יפה ללב' (ח"ה אות ג) 'מאן דזהיר במצות סוכה, ולעשותה כתיקונה, מובטח לו שלא יהיה מריבה בתוך ביתו כל אותה שנה', ובספר 'סגולת ישראל' (מערכת מ אות יח) מביא סגולה להינצל ממחלוקת 'ללמוד מסכת סוכה [בכל ימות השנה], וזהו תצפנם בסוכה מריב לשונות' (תהילים לא כא). וכן מקובל בשם הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע שבכל ימות השנה למד מסכת סוכה, ואמר שלימוד זה מסוגל שישכין ה' מנוחה ושלוה בתוך ביתו, וממילא גם תבוא הגאולה השלימה כאשר יפרוש ה' סוכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים.

עד. וכך כתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (לסוכות), וז"ל. במשנה פרק ב לסוכה (כח.) מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית. הנראה לרמז בזה על פי מה שנתבאר כי על ידי שהיה יושב בסוכה היה ממשיך השפעות טובות על שולחנו (רמז לפרנסתו של אדם) של כל השנה בתוך הבית שלא יחסר כלל. וזה גם כן מה שאמר (שם כט.) מנא מיכלא חוץ לסוכה, פי' כח הסוכה להמשיך שפע פרנסה לכל אחד ואחד גם חוץ לסוכה כאשר יהיה בביתו כל השנה.

וראה עוד מה שכתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ז ד"ה מצות) שכתב 'מצות הסוכה נותנת ברכה והארת קדושה לדירת האדם', ובזה מפרש מה שנאמר למען ידעו דורותיכם שהוא מלשון דירה, ש'כיון שהמצוה בדירה נשאר ממנה ברכה לדירת האדם'.

דברים המזכירים אותנו כי כל שמחת לבנו לשמו ולכבודו [וביותר לפי המבואר במדרש שיובא להלן, שכל הארבעה מינים מורים על הקב"ה], והיה מרצונו להיות המזכיר מין המשמח, כמו שהעת עת שמחה, כי צדק כל אמרי פיו, וידוע מצד הטבע ארבעה המינים כולם משמחי לב רואיהם'.

בספר 'אמרי שפר' (ברכות יז:) להגה"צ רבי שמעון דייטש זצ"ל כתב 'וכן היה נוהג מורי הגאון מהרמ"ם (החתם סופר) ז"ל (לאחוז ארבעה מינים בידו בעת התפלה, כמנהג אנשי ירושלים בסוכה (מא:)) ועי' בטור ושו"ע תרנב ב), והיה מעיד, שחיבוב מצוה גורם כוונת התפלה כל כך, שמתפלל ביו"ט של סוכות ע"י אחיות לולב בכוונה שלימה יותר מיום הכיפורים'.

על נטילת - הרי הוא כביכול נוטל את הקב"ה בכבודו ובעצמו **בתיב** (ויקרא כג ט), 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל'. ואיתא במדרש (ויקרא ל ט), 'פרי עץ הדר' זה הקב"ה שכתוב בו (תהלים קד א) 'הוד והדר לבשת'. 'כפות תמרים' זה הקב"ה שכתוב בו (שם צב יג) 'צדיק כתמר יפרח', 'וענף עץ עבות' זה הקב"ה דכתיב (זכריה א ח) 'והוא עומד בין ההדסים'. 'וערבי נחל' זה הקב"ה דכתיב ביה (תהלים סח ה) 'סולו לרוכב בערבות בי-ה שמו', נמצא שכל הד' מינים מרמזים על הקב"ה בכבודו ובעצמו, וכשאנו נוטלים אותם הרי אנו כביכול נוטלים אותו יתב"ש"ע'.

המשל לעבד שבא למוזג כוס לרבו - היינו לבטל חריפותו... עכ"ל. נמצינו למדים שאף אם חרצו עליו דינו לרעה ח"ו בימים הנוראים בידו להמתיק עתה את הגזירה לחסדים טובים ע"ה.

הלל וזמרה - הודאה וקרבת ה' ע"י ארבעת המינים

במדרש (ויקרא ל ד) הסמיכו מצות נטילת לולב לפסוק (דה"י א' טז לג) 'או ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ', והיינו שבשעה שיוצאים בני ישראל זכאים ברין - כשבא ה' לשפוט את הארץ, אז ירננו עם 'עצי היער' אלו הד' מינים, ומבאר ה'לבוש' (סימן תרנא סק"ח) הכוונה 'לפי שביום הכיפורים באין לדין ישראל ואומות העולם, ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב, נתן הקב"ה מצוה זו לישראל, שיהיו שמחים בלולביהם כאדם היוצא לפני השופט זכאי ונותן השופט מקל או דבר אחר לסימן שהוא יצא זכאי וישמח בו, והנענע הוא הרינון, שהוא השיר והשבחה להקב"ה על נסיו ונפלאותיו אשר עשה עמנו'.

ידועים דברי 'ספר החינוך' (מצוה שכד) בטעם מצות הלולב, וז"ל. 'לפי שימי החג הם ימי שמחה גדולה לישראל, כי הוא עת אסיפת התבואות ופירות האילן בבית, ואז ישמחו בני אדם שמחה רבה, ומפני כן נקרא חג האסיף, וצוה הא-ל לעמו לעשות לפניו חג באותו העת, לזכותם להיות עיקר השמחה לשמו, ובהיות השמחה מושכת החומר הרבה ומשכחת ממנו יראת אלוקים בעת ההיא, ציונו ה' לקחת בין ידינו

עה. הרה"ק 'שפת אמת' זי"ע (תרי"ח ד"ה במדרש) מפרש נוסח הברכה בשמו"ע (מחיה מתים) 'מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה', מלך ממית ומחיה זה ראש השנה ויוהכ"פ שהקב"ה מלך מלכי המלכים יושב על כיסא מלכותו במשפט וחותך קצבת חיים לכל ברואיו, 'ומצמיח ישועה' בחג הסוכות שאפשר לפעול ישועות ולבטל את הגזירות רעות, וכל המשפט בראש השנה היה להצמיח ישועה זו. ואולי לכן אומרים 'הושענות' בחג הסוכות, כי אפשר אז לזכות לישועות גדולות ונפלאות בימים נעלים אלו.

עו. ב'בית יוסף' (סימן תרנא סעיף יב) מביא בשם הריקנטי (פרשת אמור ד"ה ולקחתי), שצריך להחזיק את האתרוג יחד (צמוד) עם שאר המינים, 'וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל יום טוב ראשון של חג הסוכות, בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי, שמו הרב ר' יצחק, ראיתי בחלום שהיה כותב השם ביו"ד ה"א, והיה מרחיק הה"א אחרונה מן השלש אותיות הראשונות, ואמרתיו לו, מה זה עשית, והשיב כך נוהגים במקומנו, ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם, ואשתומם על המראה ואין מבין, למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה [רבי יצחק] מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג (היינו שלא נטלם בצוותא חדא), והבנתי פתרון חלומי וחזר בו, ומסמיך לכך דברי חז"ל הנזכרים, שכל הארבעה מינים מרמזים על הקב"ה, לכן צריך ליטלם ביחד.

בענין זה הובא משם הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע, שלכן נהגו לעשות 'קוישיקלאך', ותוחבים בהם ההדסים והערבות יחד עם הלולב, כי כשם שיש לזיזהר בכתיבת שם הוי"ה שלא יתפרדו האותיות זו מזו, כמו כן צריך נמי

כתב הרא"ש (סוכה פ"ג כו) בשם הירושלמי דהנענועים בהלל הם כרי לנענע כחו של קטיגור. וכן כתב המהרש"א (ח"א סוכה לח. ד"ה ממטי) שנענוע הלולב בא לעצור 'כח הטומאה מסמרא דשמאלא דסמנא', היינו לבטל כח הרע שלא יוכל לקטרג^ט.

כתב הרה"ק מרימינוב זי"ע (מנחם ציון האינו) 'בימי החג אנו נוטלים ארבעה מינים שהם כמו מכבדות, לכבד ולטאטא בהם כל רשעי ארץ, שאנחנו בני ישראל עומדים עלינו מקטרגים הרבה בכל דור ודור משבעים אומות וכו', ודבר זה הוא אמת וציב גמור, כמו שהייתי רואה אותו למראה עינים, שכל ישראל (יהודי) בורא לעצמו שבעים אומות (בכל פעם שהוא עובר על ציווי השי"ת) וצריך להבניעם, על כן אנו נוטלין הארבעה מינים הללו, ונלחמים בהם עם כל המקטרגים והמעיקים, שד' מינים הללו הם הכלי זיין שלנו (תיקו"ז כט.), ובהם מוליך ומביא מעלה ומוריד, שכל מקום שיש שם מקטרג ומשטין על ישראל כולם יפלו תחת רגלינו ולא יוכלו קום^פ.

ולפי זה כתב ברביד הזהב' (להרה"ק רבי ישראל דוב גילערנמער מיאשניצא זי"ע, כי תצא ד"ה אופן ב') דברים נוראים בשם רבו הרה"ק מראפשיץ זי"ע, וז"ל. 'שמעתי מפה אדומ"ו הקדוש זי"ע, גבי ארבעה מינים שבלולב, שהם נגד השם הוי"ה ב"ה, ולוקח האדם בידו ועושה בו כביכול ברצונו^ע.'

שפע ברכות - סגולת מצוות ארבעת המינים

כתב הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (תשרי מאמר י כד) בשם הקדמונים (עי' בראש דוד להחיד"א פרשת אמור) שכתבו בקבלה, שעל אותן ארבעה מינים אין שולט עליהם שום שר בדרך שאר המינים, והוא הוראה נפלאה לישראל שאינם נהונים תחת השרים ע"ה, ומבאר דבריהם על פי מה שאמרו (בר"ר י ו) 'אין לך כל עשב ועשב שאין לו מול ברקיע, שְמכה אותו ואומר לו גדל', ובמינים אלו ליכא שרים הממונים עליהם, וכל גדילתם אינם אלא בהשגחתו יתב"ש, לכן יכול לבוא לידי דביקות בעת קיום מצוה זו.

להשיגח לכל יהיו דבוקים האותיות יחד יותר מדאי, כי גם זה פוסל בכתיבה, ולכן מפרידים ועושים כיסים לכל מין למען יהא ניכר כל מין ומין לעצמו.

עז. וכעין זה מביא בספר 'חמדה גנוזה' (ח"ב ע' מז) בשם חותנו הרה"ק ממעליץ זי"ע, שהרה"ק מראפשיץ זי"ע היה אומר בכל שנה בהושענא רבא 'והנה יש מאמר בפי העולם, אם אני אוחו אותך בידי אז אני תקיף ממך, ומוכרח אתה לשמוע לי, כן הוא כעת שאנחנו אוחזים את השי"ת בידינו כביכול מוכרח השי"ת לשמוע תפילתנו'.

עח. הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (קלח.) אמר, ש'ערבה' עולה בגמטריא כמנין 'זרע' (277-), שנטילת הלולב עם ערבה (וכן נטילתה בהושענא רבא) מסוגלת לזש"ק ולזרע ברוך ה'. ומקורו בפרי עץ חיים שער הלולב פ"ג (עיי' אמ"פ השלם תס"ה, שצריך לבשל את הערבה ועיי"ש), ולפי דבריהם יומתק מאד, שהרי אמרו (תענית ב.) 'שלשה מפתחות בידו של הקב"ה, שלא נמסרו ביד שליח, וחדא מינייהו מפתח של חיה, אמור מעתה, דכיון שדרשו 'וערבי נחל - זה הקב"ה' והיא לא נמסרה ביד שליח על כן בשכר מצוה זו זוכים מדה במדה לדבר אשר המפתחות נמסרות בידו יתב"ש.

עט. ויתבאר הדבר במשל למה הדבר דומה, מעשה בילד קטן שהצליח לטפס על גג הבית העשוי רעפים מונחים זה על גבי זה באופן משופע, ראו זאת עוברי אורח ונחרדו לנפשם, כי ברגע קטן יכול הילד להחליק ח"ו וליפול מהגג עדי ארץ... מיד מיהרו לשטוח כרים וכסתות (מזוויים) סביבות הבית לכל צדדיו, בכדי להגן עליו ולמען לא יחבט מהקרקע, ואף נזדרזו לקרוא לאנשי ההצלה שיורידוהו משם בסולמות הגבוהים שברשותם, זה הכלל, הכל רועדים ומפחדים חוץ מאחד - הילד עצמו המטייל על הגג להנאתו הלך וחזור כי אינו מבין את גודל הסכנה שהוא שרוי בה...

כדבר הזה ייאמר לדידן, זה עתה עברו עלינו 'הימים הנוראים', בהם נכתב ונחתם גזר דינו של כל אחד ואחד עד לר"ה תשפ"ד, ומי יודע מה נכתב עליו... אלא שטחו עיננו והננו ששים ושמחים כאותו תינוק שעל ראש הבית... אך עדיין הדבר מסור בידינו להכין דרכי הצלה, ולזאת תקנו חז"ל את ה'נענועים' לבטל רוחות רעות וכל מיני גזירות קשות ולהמתיקם לרחמים, בטרם ימסרו ה'פתקים' בהושע"ר...

פ. עוד מסגולות ארבעת המינים הוא כמו שכתב ב'אליה רבה' (תרמה ס"א) 'לולב בגימטריא ל"ו ל"ב, כלומר ל"ו צדיקים בכל דור, ונגד ל"ו מסכתות, ול"ב היינו תורה המתחלת בב"ת ומסיים בלמ"ד, ולולב בגימטריא חיי"ם היינו תורה, [ויזכה] לבנים צדיקים שיש להם לב בתורה.'

יתור אחר עיניו ביום שמחת לבו, והערבה דומה לשפתים, שבהן יגמור האדם כל מעשהו בדבור, לרמוז שישים רסן בפיו ויכוון דבריו, ויירא מה' אף בעת השמחה, עכ"ל^פ. והיינו, שהיצר פותח במלחמה על כל אחד מאבריו^{פג}, וע"י 'נמילת ד' המינים' ייזכר במלחמה המוטלת עליו^{פד}.

כנגד האברים - רמזי ד' מינים לקדושת האדם בתב ה'חינוך' (מצוה שכד) וז"ל. האתרוג דומה ללב שהוא משכן השכל, לרמוז שיעבוד בוראו בשכלו, והלולב דומה לשדרה שהיא העיקר שבאדם (ובכלל זה גם ענין קדושת החיים שהיא יסוד הקדושה) לרמוז שיישיר כל גופו לעבודתו ב"ה, וההדס דומה לעינים^{פא}, לרמוז שלא

ובמהרי"ל (הלכות לולב) כתב ש'לולב' בגי' 'חיים' לרמוז שהקונה אתרוג עם לולב יפים, זוכה לחיי העולם הזה והעולם הבא.

פא. מענין לענין, בדרשות מהר"ם בריסק (סוכות, ב) כתב לרמוז בהדסים שדינם להיות משולשין כנאמר ענף עץ עבות. והעולם קורין להדס המשולש 'תלת על תלת', והנה ההדס הוא כנגד העין ונרמז בזה שצריך להתבונן בעין שכלו הדק היטב היטב הדק בב' השילושים, הלא המה, דברי עקביא בן מהללאל (אבות ג א) הסתכל בשלושה דברים - מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון וכו', והשנית - דברי רבי (שם ב א), הסתכל בשלושה דברים דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים.

פב. יש שדקדקו, שהנה בתורה נזכר 'אתרוג' תחילה, וכדכתיב 'פרי עץ הדר וכפות תמרים' וכו', אמנם במשנה (סוכה פ"ג) נשנו דיני אתרוג באחרונה, וצריך ביאור מה ראו חכמים לשנות מסדר הכתוב. וביארו בזה, כי התורה פתחה באתרוג שהוא רומז ל'לב' כי הוא העיקר, אך חז"ל רצו להורות לנו את הדרך שעל ידה נזכה לטהר לבנו לעבדו באמת, על כן נקטו תחילה דיני שאר המינים הרומזים לשאר האברים, ללמד שאם ישמור על האברים כדבעי יזכה לטהרת הלב כראוי.

פג. פעם הובא אתרוג נקי ומהודר בתכלית ההידור בגידולו בקומתו ובמראהו לפני הרה"ק רבי שלמה (הראשון) מבאבוב זי"ע, לתמיהת מקורביו התפעל הרה"ק מיופיו והדרו ואעפ"כ הודיע כי לא בזה חפץ, ולא יברך על אתרוג זה, רק על אתרוג אחר שהכין מבעוד מועד, והנה מפני הכבוד והיראה לא העזו להעיר לו על כך מאומה, אולם בעת התפלה החליט אחד הגבאים שאם הרבי אינו נוטל את האתרוג המהודר מדוע לא יקיים הוא את המצוה בתכלית השלימות, משנטל את האתרוג באימה ובמורא נשמט האתרוג מידו מרוב פחד נפל ארצה 'מיטין' פיטם אראפ' (עם פני הפיטם לארץ), ויהי כאשר התכופף להרים את האתרוג הבחין דמעיקרא היה הפיטם מחובר במחט אל האתרוג, ונמצא שהיה האתרוג פסול מן הדין, חיש מהר התפשט דבר המעשה בקרב החסידים וענו כולם ואמרו כאחד, שרוח הקודש שורה על הרבי, ובעיניו הפקוחות ראה וידע שלא לברך על אתרוג פסול, משנודע הדבר להרה"ק מבאבוב דחה את דבריהם, והגיד להם שאין כאן שום מופת או רוח הקודש כלל, לא מיניה ולא מקצתיה, 'רק כאשר ראיתי שהביאו לפני אתרוג בתכלית השלימות אשר אין בו מום שבגלוי, ידעתי שבוודאי יש כאן מומים שבסתר, כי אין שלימות בעולם הזה...'

ונראה שיש ללמוד חיזוק גדול מסיפור זה, שהרי האתרוג רומז על הלב כאמור, ועל האדם לדעת שלא להתייחס בכל מצב שהוא, ואע"פ שאדם רואה נגעי וחסרונות עצמו אל יפול ברוחו וידע שאין שלימות בעוה"ז, וזו עבודתו להיות כסדר 'איש מלחמה' ולנסות להתגבר נגד המלך זקן וכסיל, וזו מטרת בריאתו בהאי עלמא, ועל כן אל יתייחס מן הנפילות מפני שהן הן חיותו בעוה"ז.

וכך פירש הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (לשבת שובה סוד"ה עוד אמר) את הכתוב (ירמיה ב ב) 'זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה', כי נעוריך אלו ימי הבחורות שהאדם עובד את בוראו בהתלהבות ובזריזות, אהבת כלולותיך אלו השנים באמצע החיים שאז קומתו שלימה בגשמיות כמשמעות כלולותיך, והעיקר אני זוכר לך 'לכתך אחרי במדבר', הוא בחינת אחוריים, כשאין אור וטוב לו ח"ו, אלא 'במדבר', 'בארץ לא זרועה', ועם כל זה מתחזק עצמו בכל מה דאפשר לו לפי כחו ושכלו, זאת יקר וחביב לפני השי"ת יותר מן הכל, עכ"ל.

פד. הנה איתא בזוה"ק (תיקו"ז כט) שארבעת המינים הם 'מנא דקרבא' (כלי זיין) והם באים להכריז 'דידן נצח, דידן נצח' - שבני ישראל ניצחו ב'מלחמה' בימי הדין. ולכאורה צריך ביאור, כי בנוהג שבעולם ה'מנצח' מניח ועוזב את כלי המלחמה, והחיילים עוברים עם מלכם בראשם מתוך מנוחה ושלוות הנפש, אם כן מהו שציוונו לצאת עם 'כלי הזיין' בידינו. אכן אמרו צדיקים, ששונים הם פני הדברים במלחמת היצר, שאף אחר שניצח האדם שוב ושוב

וידע כי רמז נפלא מצינו ב'ארבעת המינים' להורות כי לא ידה ממנו נידה, לכל איש מישראל יש תקווה טובה, ובתנאי שיתחבר עם הצדיקים והישרים²⁷, וכך אמרו חז"ל (ויק"ר ל יב) שארבעה מינים שנוטלים בחג הסוכות הם כנגד ארבע מדרגות באנשים, 'אתרוג' יש בו טעם וריח, 'לולב' יש בו טעם (שהוא מעצי הקל שגדלים עליהם תמרים) אך אין בו ריח, 'הדסים' יש בהם ריח אך אין בהם טעם, ואילו 'ערבות' אין בהן לא טעם ולא ריח, כיו"ב יש בין בני ישראל מארי תורה ומצוות, תורה בלא מצוות, מצוות בלא תורה, וגם אלה שאין בהם לא תורה ולא מצוות, וכך אמרה תורה לאגד יחדיו את כל ארבעת המינים יחדיו, ויבואו אלו ויכפרו על אלו. כיו"ב, בבני ישראל כאשר הם באחדות ואגודה אחת משלימים הם זה את זה²⁸.

עליו לדעת שהוא נשאר 'איש מלחמה' ואדרבה זה הניצחון, שיצא עם כלי הזיין בידו - להמשיך לעמוד איתן בקשרי המלחמה, כי זה כל האדם.

פה. מספרים, שבימי הקומוניסטים ברוסיה, אסרו על היהודים לקיים תורה ומצוות, והיו רבים העוסקים בתורה ומצוות בסתר במסירות נפש ממש, באחד המרתפים היתה חבורה של תלמידי חכמים שלמדו תורה בצוותא חדא, ובדרך קבע הצטרף אליהם עוד יהודי עם הארץ שלא הבין כלל את הנלמד, וכיון שהיו יושבים בחדר קטן וגדלה הצפיפות על כן רצו כמה מן המשתתפים לבקש ממנו שיפסיק לבא לשיעורי התורה, שהרי בלאו הכי אינו מבין כלום ואינו אלא גורם לדוחק במקום, פעם שאלוהו בדרך כבוד על מה ולמה יושב מר עמנו הרי אינך מבין מאומה, נענה האיש וסיפר להם, שפעם ישב בבית המזיגה כדי ללגום מעט יי"ש, ובשולחן הסמוך אליו ישבו כמה מורדים בשלטון שטיכסו מזימות ועצות למרוד בשלטון, ונודע הדבר למלכות, וכאשר ישבו שם כולם בצוותא התנפלו עליהם חיילים והתחילו להכות בהם מכות נמרצות, וכיון שגם אני הייתי בקרבת מקום הצליפו גם בי מכות אכזריות, ואף שצעקתי לעברם שאין אני נמנה ביניהם כלל, השיבו ואמרו לי, אם ישבת עמם הרי אתה כמותם ממש, ומהם למדתי שעל ידי הישיבה וההשתתפות בשיעורי תורה זוכים לשכר הרבה, כי אם אותם רשעים הבינו שהיושב סמוך ונראה למורדים הרי דינו כדינם וחלקו עמם, ק"ו במדה טובה שהיא מרובה, שעל ידי הישיבה בשיעורי תורה בסמיכות לתלמידי חכמים, ויקשב ה' וישמע, שבודאי לא יגרע חלקי בעלמא דאתי'.

ומעתה אף מי שאינו מוצא טעם בשיעור והוא נרדם ועייף וכדומה אל ישתמט מן הציבור, אלא ישכים ויעריב לבית המדרש, וכדוגמת הערבה שאין בה לא טעם ולא ריח, אך כל זמן שהיא אגודה עם שאר המינים מנשקים אותה ומחבבים אותה בחיבוב מצוה.

פו. ומהאי טעמא צריך להשיגח מאד להתחבר עם יראי שמים, והם יוכלו לסייע בעדו בעבודת ה', הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגאר זצ"ל אב"ד דק"ק 'חוג חתם סופר' היה אומר בשם הגה"ק ה'חתם סופר' זי"ע, דהנה הערבה אין בה לא טעם ולא ריח ובכל זאת נוטלים אותה בחביבות יחד עם שאר המינים, ומנענעים אותה בסילודין, אולם בהושענא רבא כאשר הערבה יוצאת מן הקבוצה ולא עוד אלא שהוא מתחבר עם עוד ערבות דוגמתו שאין בהם לא טעם ולא ריח, אזי מיד חובטים את כולם, כי אסור להתקרב לחבורה של רשעים.

כיוצא בזה מספרים על בן בליעל, שכאשר הוכיחו הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע על עוונותיו, השיב בעזות מצח, הרי הרבי הוא בבחינת האתרוג שיש בו טעם וריח, ואילו אני הריני כערבה שאין בה לא טוב ולא ריח, אף סוף סוף הא בלא הא לא סגיא, ואם יטול איש אתרוג מהודר שבמהודרים מבלי שיצרף ביניהם את הערבה לא יקיים ידי חובתו לעולם, אם כן, מה בין ביני לבין רבינו, הלא שנינו זקוקים זה לזה, וכל אחד בפני עצמו אינו שוה כלום, השיב לו הרה"ק מפרימישלאן כאיוולתו, החילוק פשוט מאד, הן אמת שבודאי לכתחילה ראוי שיעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו יתב"ש בלבב שלם, אולם כאשר הרשע מוציא עצמו מן הכלל ומתחבר עם חברים כמותו, אזי נוטלים את כל בדי הערבות בצוותא חדא וחובטים אותם בקרקע עד אשר יצא נפשם...

ענין נפלא בזה, אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, וכמו שכתב תלמידו (הרב ר' אברהם אבא קאסאווסקי אב"ד ביאנאו, הובא בשיחות החפץ חיים עמ' קלג) וז"ל, שמעתי מפיו הקדוש בענין הארבע מינים, זה טעם וריח, וזה טעם ולא ריח, וזה ריח ולא טעם וזה לא טעם ולא ריח יבאו אלו ויכפרו על אלו, וכמאמרם עה"כ (עמוס ט ו) 'ואגודתו על ארץ וכו', וכה אמר, האתרוג אשר הוא במדרגה הכי גבוהה, הת"ח, גם הוא צריך להיות אגוד לשאר המינים. אבל השלושה מינים קשורים ביחד תמיד כל היום, אבל האתרוג, מתדבק להם רק בשעת עשיית המצוה ואילו לאחמ"כ הוא שב למקומו.

בוז"ק ח"ב קלא:), ורק בגלל שמילאו את הזמן כראוי זכו להשיג מדרגות ולהתעלות פו.

מקראי קודש - קדושת חול המועד ובפרט שבת שבתוך המועד בתיב (ויקרא כג ד) 'אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדים, וביאר הרמב"ן בזה"ל, וטעם מקראי קדש, שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו, כי מצוה היא על ישראל להקבץ בבית האלוקים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפלה והלל לא-ל בכסות נקיה ולעשות אותו יום משתה, עכ"ל. והגם שעיקרם של דברים נאמרו לגבי 'יום טוב', אך גם ימי חול המועד המה בכלל מקראי קודש (עי' ס' תקכ"ט בפרטי הלכה רבים), אשר מה שגבה ורבה קדושתם, והפליגו חז"ל (אבות ג יא) בעונשו של 'המבזה את המועדות', עיי"ש, ופירש רבינו יונה וז"ל, ואמר בכאן המבזה ולא אמר המחלל, מפני שאינו מדבר ביו"ט עצמו, כי בזה לא הוצרך לדבר שיו"ט כשבת הוא, אלא מחולו של מועד מדבר לעושה ביד מלאכת איסור, והוא מבזה חולו של מועד ואומר אלו הימים אין להם קדושה כל כך בימים הראשונים, עכ"ל פה.

בא וראה דברים נפלאים שכתב הרה"ק השם משמואל זי"ע (שבת חוה"מ פסח תרע"ג), 'כל מה שהאדם מכין

אזכור פוסל - הולך בטל כישן דמי

פסק המחבר (תרל"ב א ב) 'סכך פסול פוסל בארבעה טפחים, ואילו אויר פוסל בשלשה', ותמוה, מדוע החמירו באויר שיפסול בשלשה ואילו סכך פסול אינו פוסל עד שיהא בו רוחב ארבעה טפחים, ידוע הביאור בשם הרה"ק מקאצק זי"ע (וכן איתא מהרה"ק מקאמיר, הובא במאמר יהוקאל) כי הבטלה - בדוגמת האויר שהוא ריק, גרועה מן הכל, וגרע מסכך פסול דהיינו העסק בדברים גשמיים, דאע"פ שאינו עוסק בתורה ואינו מכוון במעשיו לשם שמים מכל מקום עדיף זה מהמבזבז זמן לריק.

בחיודושי 'חתם סופר' (סוכה נג.) מפרש דברי הש"ס שם 'כשהיינו שמחים בשמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו, ויש לדקדק, וכי היאך אפשר לאדם הישן לראות את שינתו, אלא רמזו כאן על עוד מין ממיני ה'שינה' וכמו שאמרו (מג"א תקפ"ג ו) 'הולך בטל כישן דמי (וגרע ממנו)', ושינה זו שייך לראותה בעיני אדם, כי יושבי קרנות יראו זה את זה ושניהם עוסקים בהבליהם, וזרי הוא כישן (כלשונו של החת"ס), ולזה אמרו, שבשמחת בית השואבה - שמשם היו שואבין רוח הקודש (ירושלמי סוכה ח א), לא ראו שינה כזאת ביניהם, כי אם כן, לא היו זוכים למדרגת רוח הקודש (כמבואר

והענין נפלא עד מאוד, עכ"ל. ולמדנו כאן, כי הרבה הרבה יש להזהר להדבק רק בחברים טובים, וזה האתרוג - השמור, יזהר עצמו ביתר שאת להמצא רק בסביבת 'אתרוגים' (ואף מי שאינו בדרגת 'אתרוג' יזהר מהפחותים ממנו).

פו. הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה רגיל לחזור על דברי זקנו הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ד ד"ה שמחת) לבאר מאמרם 'כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו', על פי דברי המדרש (שמו"ר מז ז) שהטעם שמשו רבינו לא היה ישן בהיותו בשמים ארבעים יום וארבעים לילה, כי ידע שבכל רגע שהוא ישן הרי הוא מפסיד מן התורה, משל למלך שאמר לאוהבו למדוד דינרי זהב, ויקבל במתנה כל מה שימדוד, ביקש לישון, אמר אם אישן אני מפסיד אלו, כך משה מודד התורה ולא אכל ולא שתה, ביקש לישון, אמר אם אישן אני מפסיד, שלא אמר לי [הקב"ה] אלא ארבעים יום בלבד, ומהאי טעמא נמי לא ראינו שינה בעינינו בשבעת ימי החג, מפני שידעו והבינו כי אם אישן אני מפסיד, וממילא לא יכלו לישון.

הרה"ק ה'חיודושי הרי"ם' זי"ע פירש בפסוק (קהלת יב א) 'וזכור את בוראך בימי בחורותיך', דקאי על המועדים וזמנים שאומרים בסדר התפלה 'אתה בחרתנו', כי הימים הללו נשגבים המה ביותר, והזכור אז את בוראו יזכה 'עד אשר לא יבואו ימי הרעה' - שהאור ידחה את החושך ולא יבואו ימי הרעה (הובא באמרי הרי"ם קהלת, ועוד).

פח. כתב בספה"ק פלא יועץ (ערך חוה"מ) וז"ל, מאמרם ז"ל (ירושלמי שבת טו א) שלא נתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא לעסוק בתורה. וידוע מה שפרשו הקדמונים בפסוק (תהלים עה א) 'כי אקח מועד אני מישרים אשפוט', כי אשר יש להם טענה שאינם יכולים לעסוק בתורה מחמת טרדתם על המחיה ועל הכלכלה וכו', ואם בחול המועד וכן בכל עת שהוא פנוי אינו מפנה עצמו לבטלה אלא עוסק בתורה, בא בשכרו גם על הזמן שהוא טרוד בעסקיו כאלו היה עוסק בתורה. והאיש הירא את ה' חרדה ילבש כל ימיו, ויזהר מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף (אבות ו ב). וביותר יחל וירא בחול המועד שהם ימי הדין שבפסח העולם נדון על התבואה ובחג על המים (ר"ה טו) וגמר הדין

ברכת מועדך - להמשיך מימי החג לכל השנה כולה

איתא בגמ' (סוכה נג.) שבשמחת בית השואבה בחג הסוכות זרקו 'אבוקות של אור' מיד ליד, ונרמז בזה ענין המשכת האור למקומות רחוקים ולכל ימות השנה, שבעת כזאת צריך להדליק ולהבעיר את האבוקה שיהא רישומה ניכר לעולמים³.

הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (סוכות תר"נ ד"ה הימים) פירש נוסח התפלה (בשלוש רגלים) 'והנחילנו ה' אלוקינו בשמחה ובששון מועדי קדשך', שישארו לנו הימים טובים כנחלת עולם (כדוגמת נחלה הבאה לאחר שהמוריש עזב את העולם).

וצריך האדם לבקש שאכן יזכה להמשיך את קדושת המועד גם לשאר ימות השנה, וכמו שפירש ה'אבודרהם' (סדר ערבית של פסח) נוסח הבקשה 'והשיאנו ה' אלוקינו שהוא מלשון משא, והיינו שמתפללים מאת ה' שיטעין ויעמים עלינו משא של קדושה יותר ממה שיש בידנו לקבל (ואו יזכה לפירוש האחר של 'והשיאנו' שמשמעו מלשון 'נשיאת ראש'). עוד פירש שהוא מלשון המשנה (ר"ה כב:) 'משיאין משואות', דהיינו אבוקות ולפידים, שיאיר ה' לנו ע"י ברכת המועד.

בדברים האלה פירש הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע (אמרות טהורות עניני שבועות) וז"ל. והשיאנו לשון משואות - זאלסט אונז אריין פלאקערין און אריין שיינען קדושת יו"ט (האר בנו קדושת יו"ט), לשמחה מען

עצמו בקדושה ובטהרה לעומתו נשארת הארת היו"ט אח"כ וכו', ובכל רגע ורגע מימי החג צריכים הכנה לקבל קדושת החג ששופעת כל ימי החג בלי הפסק. ומעתה דבר שפתיים אך למותר היאך צריך לנהוג בחול המועד, ו'חכם לב' יציל כל רגע ורגע בכדי לזכות לקבל את הארות וקדושת החג. ומילתא דפשיטא היא שלא ניתנו ימים אלו לבלות אותם בהבל וריק ובהוללות...

וכך ביאר המהרש"א (סוכה מה: ה"א ד"ה כל) מה שאמרו בגמ' (שם) 'כל העושה איסור לחג באכילה ושתיה מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר (תהילים קיה כז) אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח', שהכוונה היא למי 'שעושה לו איסור וגדר במצות אכילה ושתיה בחג, דהיינו שלא לאכול אכילה גסה ושלא ישתכר יותר מדאי שאינו לשם שמים', ועל כך נאמר כאילו בנה מזבח, שכן שולחנו של אדם נחשב כמזבח כפרה (ברכות נה.), והקריב עליו קרבן - אותה אכילה שלא אכל...

ועל אחת כמה וכמה שתגדל הקדושה ב'שבת חול המועד'⁴, וכמו שאמר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (הובא בלקושי יהודה) שבת זה דחוקה"מ הוא שבת גדול, שכל שבת נתהווה מימי החול, ושבת זה דחוקה"מ נתהווה מימי היום טוב, והיושר הוא לומר 'אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה' (הושע ב ט), ולא להיות ישנים, והיו"ט הלא מעורר ישנים ומקיץ נרדמים, ורק לפחות ליתן את עצמו לעורר [כלומר, שלא יעכב את השפעת הקדושה לעורר אותו בהנהגה שאינה ראויה...].

בהושענא רבה, והפנקס פתוח לדונו על פי מעשיו, וראוי לאזור חיל להוסיף מצוה אחת יתרה, ודי בזה למי שיש לו לב. פט. מובא בספר מנהגי המהרי"ל 'מרגלא בפומיה דמהרי"ל, איני נהנה משום שבתות השנה כמו משבת דחוקה"מ, די ש יו"ט לפניו ויו"ט לאחריו והוא בעצמו מועד'.

צ. איתא במשנה (יומא סו:) 'על כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מזון והרי מים', רמז בה הרה"ק רבי ישראל מקארלין זי"ע (המכונה הינוקא) שבחג הסוכות יורד שפע גדול בעולם שיכול להספיק לאדם מחג הסוכות זה ועד חג הסוכות הבא עלינו לטובה בשנה הבאה, לכן 'פאק זיך אהן די טעשער' (מלא כיסך מברכות שמים) בשפע רב, ברוחניות ובגשמיות לכל ימות השנה.

ובזה ביאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ח ד"ה שמיני) את הפסוק (שמות לד כב) 'וחג האסיף תקופת השנה', שחג הסוכות הוא 'תקופת השנה' פירוש עיקר ותוקף הקיום של כל השנה, ולכן נקרא חג האסיף, שאוסף בו כוח ותוקף לכל השנה'.

הסביר הרה"ק רבי אברהם יהושע פריינד זי"ע אב"ד נאסאד מדוע נקראת מצות סוכה בלשון חז"ל (ע"ז ג.) 'מצוה קלה', דהנה בגמרא (גיטין נו:) מצינו שהיתוש נקרא בריה קלה דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה, היינו שיש לו פה להכניס המאכל, אך אינו מוציא, ולזה רמזו בריאת שם הסוכה 'מצוה קלה' - כי יש בה סגולה, להאיר בלבבות בני ישראל ושלא יצא האור לעולם - שתמיד ישאר בתוך חדרו של הקב"ה.

לא יצליח לקנות בפנימיותו מן ההארה הנשפעת באתערותא דלעילא, ודומיא דאבוקה ולפיד שצריך לנערו חזק כדי שיתפס האור ככולו, כן נמי צריך האדם להתעורר, 'זוך געבען א שאקל', כדי שיהא רושם של האור ניכר בו לכל ימות השנה.

זאל זיך קענען נעמען א שטיקל שמחה (שנוכל לקבל לכה"פ מעט שמחה מהיו"ט).

ובל זה תלוי ביגיעתו והשקעתו של האדם בימים אלו, כי אם הוא לא יעשה מאומה באתערותא דלתתא

הושענא רבא

זאף שלכאורה משמע שהפתקים נמסרים בשמיני עצרת ולא בהוש"ר, כבר ביאר האר"י הקדוש (שעה"כ ענין סוכות דרוש ו, והובא ביסוד ושורש העבודה פט"ז) 'אעפ"י שנמסרו ה'פתקין' ביום הושענא רבא, עדיין לא ניתן רשות להשליחים לפעול דבר עד שמיני עצרת' - אם ישוב מיד יקרעו אותם הפתקים³³.

ובך כתב הרקאנטי' בפירושו על התורה (פרשת שלח) 'ולכן יש אומרים ביום הושענא 'חתמונ', היינו שאמרו בפייט 'בראש השנה ישפוטון, וביום צום כיפור יכתבון וביום הושענא רבא יחתמונ'.

זביערות דבש (ה"א דרוש ו) 'והנה בינוניים אין נכתבים כלל בראש השנה, וביום הכיפור נכתבים, וחתומה שלהם יו"ד ימים אח"כ, וזהו סוף כ' לתשרי

לעת חיתום - יום מסירת הפתקין

כתב בווה"ק³⁴ (ה"א רכ. בתרגום) ביום ההוא של 'ראש השנה' נכתבים ה'פתקים', וכולם נמצאים באוצרו של הקב"ה, אם זוכה האדם לשוב בתשובה שלימה קורעין את האגרות הללו. ואחר כך הכין הקב"ה את יום הכיפורים כיום תשובה - אם שב, טוב, ואם לאו, מצוה המלך לחתום האגרות. אם זכה ועשה תשובה שאיננה בשלימות, תולים לו עד היום האחרון שהוא עצרת - יום האחרון של חג הסוכות, ואז, זכה ושב בתשובה יקרעו האגרות, ואם לאו... יצאו הפתקים בית המלך וימסרו בידי הממונים לקיים הפסק, וכבר אינם חוזרים אל המלך רק ייעשו בפועל. והרי שיום הושענא רבא הינו 'יום הדין' כראש השנה וכיום הכפורים³⁵.

צא. הנה נסדר לומר דברי הזוה"ק האלו בסוף הלילה, ומה יפה ונעים אם ישכילו ללמדו בתחילת הלילה, כי אז יגשו אל הלילה הקדוש באופן אחר לגמרי.

צב. וביאר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל הטעם שלא נזכר בתורת הנגלה מגדולתו של יום זה שהוא יום חיתום וגמר דין, כי לפנים בישראל היתה ידיעה זו (שיום הדין הוא) גורמת להשבית ולהפריע את העם מקיום 'ושמחת בחגך', לכן הסתירו חכמינו דבר היותו יום הדין, אבל אחר ירידת הדורות שאין רועדים וזוחלים כל כך מיום הדין, ולאידך גיסא רצו חכמינו שישכילו בני ישראל לנצל שעת הכושר זו, על כן גילו לנו קדושת היום כי הוא נורא ואיום, וגמר החתימה בו ביום הוא (הובא בהליכות שלמה לחג הסוכות עמוד רמא).

ויש להוסיף נופך ביתר שאת, דאף בדורות הראשונים היה דבר הדין והמשפט ידוע ליודעי חן אלו חסידים ואנשי מעשה, והם ידעו איך לרצות את בוראם על ידי 'אבוקות של אור' ושמחה יתירה, כי השמחה היתה נעשית מתוך פחד ויראה, ובכך היו מרקדין ומבטלין כל הדינין דמעיקין, בבחינת 'שמחתי מתוך יראתי', אבל בדורות האחרונים איכא למיחש שמא מתוך השמחה יבואו לידי קלות ראש חלילה, לכן ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון יראת שמים, וכדי לעוררם גילו חז"ל רז זה, דאיכא דינא בעלמא בהאי יומא.

צג. אלא דיש דעות בין המקובלים האם ניתן רשות לשליחים בעלות השחר דשמיני עצרת או בתפילת מוסף.

אם נמצא הצל חסר יעבור עליו מרעין בישין רחמנא ליצלן, ואם צלו שלם יזכה לשנה טובה. והביאו ה'רוקח' (הלכות סוכה אות רכא) מה שנגזר בראש השנה ונחתם ביום הכיפורים - מראה בצל בהושענא רבא, ומבאר הטעם על פי ששנינו (ר"ה טז.) 'בחג נידונין על המים', ולכן 'בלילה שלפניו [צריך] לראות כמה קרקפתא הגברי צריכין לפרנסה, ומראין בצל, ואומרים המלאכים פלוני לא יחיה - הרי אינו צריך למים ולפרנסה'^צ, והנה, לדידן יאמר כי כבר כתב הרמ"א (תרסד א) 'שאיין לדקדק בזה, כדי שלא ליתרע מזליה, גם כי רבים אינם מבינים הענין על בוריו, ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור עתידות', מיהו דבר ברור הוא שאנו עומדים בסיום הדין - וכל ה'עתיד' בשנה הבאה עלינו לטובה עומד לפנינו מנגד, ועדיין יש בידו להתנער מעפר ולהציל את נפשו^צ.

בשפון תליא - בידינו לקרוע רוע גזר הדין ולהריק עלינו שפע רב

עוד איתא בזוה"ק (ח"ג לב.) 'תנינן, ערבה דדמיא לשפון (ערבה הדומה לשפתים), הכי הוא ודאי בהאי יומא בשפון תליא' - כלומר, ביום הזה הבל תלוי בפי האדם. ובזמן זה - קודם גמר הדין עדיין בידנו להציל כל אחד את נפשו ונפשות ביתו^צ.

שהוא ליל הושענא רבא' (ומסיים, ולכן לא נכתב בתורה, כי תורה בכללה לצדיקים וכשרים נאמרה, שהחתימה שלהם ביום הכפור).

זוה לשון ה'סדר היום' (סדר יום הוש"ר) 'ולחיות היום הזה נורא מאד, ובו נחתמים כל הספרים בולם, והפסקי דינים ניתנים ביד כל תובע ומשטין, לכן צריך להרבות בו צדקה תפלה ותחנונים, לעורר הרחמים העליונים שירחמו עלינו, ויחתמו אותנו בספר חיים ובספר צדיקים לגאולה וישועה'.

הן הן הדברים אשר הביא השל"ה הק' (תחילת מס' ר"ה) בשם הקדמונים, שנתנו סימן בפסוק (עמוס ג ד) 'אריה שאג מי לא ירא', אריה ר"ת א'לול ר'אש השנה י'ום כיפור ה'ושענא רבא, כי גם בהאי יומא שואג האריה 'ומי לא ירא' מפקד הדין^צ.

גם מצינו שיש בו מחילת עוונות דומיא דיום הכפורים, וכמו שכתב ב'מטה משה' (סימן תקנו) מחו"ל, אמר הקב"ה לאברהם, אני יחיד ואתה יחיד, אתן לבניך יום המיוחד לכפר בו עונותם, וזהו הושענא רבא, אמר לו הקב"ה לאברהם אם אין כפרה לבניך בראש השנה יהיה ביום הכפורים, ואם לאו יהיה בהושענא רבא...^צ גם איתא בזוה"ק (ח"ג לב.) שבליילה הזוה יכול כל אחד לראות על הצל שלו מה יעלה בגורלו ביו השנה,

צד. בספר 'הליכות שלמה' (לחג הסוכות עמוד רמא) הביאו ממנהגי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בלילה הזה, וז"ל. 'מתחילת ליל הושענא רבא היתה הנהגת רבינו באימה ויראה כבימים הנוראים, ומשעת צאת הלבנה עסק רוב שעות הלילה באמירת תהלים בהתעוררות רבה, ואף בימי זקנותו קם ממשכבו כמה פעמים במשך הלילה והמשיך באמירת תהלים, וכן זירז לבני ביתו שירבו באמירת תהלים וכו', ושנים רבות התפלל ביום זה תפלת שחרית כוותיקין, והוסיף שם, שמאד לא הוי ניחא ליה מאנשים שעלו לביתו 'ביקורי חג' לקבל פניו בלילה הזה, ואף עם אלו שבאו דיבר רק בקוצר אמרים, ומיד בתום שיחתו עמם חזר לאמירת תהלים.

צה. וכן כתב ה'מחבר' (ס' תרס"ד ס"א) 'ומרבים קצת נרות כמו ביום הכיפורים'.

צו. ומ"מ, לעולם אל יתיאש, כי ידועים דברי 'ספר חסידים' (תמב) וז"ל, אחד לא ראה בליל הו"ר צל ראשו, והתענה הוא ואוהביו הרבה צומות ונתן צדקה הרבה, וחי כמה שנים אחרי כן כדכתיב (משלי יא ד) וצדקה תציל ממות. צז. להמחיש הדבר, אמרו, מעשה באב שעמד ל"ע לפני 'מיטת' בנו שנלב"ע ל"ע בעת ה'טיול' שערך המלמד עם תלמידיו, וזעק בקול לא לו, אינני מאשים את המלמד... וכבר חיטבו המלווים שהוא עומד להאשים את ה'מנהל', אך הוא המשיך, אינני מאשים את המנהל, וחשבו - מי יודע את מי הוא עומד להאשים במר לבו, עד שאמר הנני מאשים את עצמי, על שלא שפכתי כהוגן שיח לבי לפני ה' בעתו ובזמנו כאשר היו ספרי חיים ו... פתוחים, הבה נהיה החכם עיניו בראשו, ובטרם יחתמו לגמרי הדינים נמתיק את הכל.

צח. הרה"ק בעל ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע אמר כי 'הושענא רבא' מתפרש בג' לשונות וכולם אמת, חדא, שהקב"ה שהוא רם ונשא וישענו, וזהו הושענא רבא, כלומר שמבקשים אנו מה'רבא' הוא הבורא יתב"ש, השני, שיושיע הקב"ה את בני ישראל עם קודש המכונים 'בני בכורי ישראל', (שמות ד כב), ולפי"ז יתפרש הושענא את 'רבא', ועוד זאת בתראי, שיושיע אותנו הקב"ה בישועה גדולה ובגאולה שלימה ורבנית שכולנו מצפים ומחכים לה.

מי, הוי אומר קטן מפני גדול... ולא עוד, אלא שלא חששו לגרום שלא יחול ראש השנה בשבת ויבטלו תקיעת שופר בשבת, ולא טרחו אלא שלא יחול הושענא רבא בשבת, ומכאן תלמד על מעלת התפילות ונחיצותן ביום זה (והם כפיקוח נפשות ממש) עד שאי אפשר שיחול בשבת^{צט}, על כן 'שפכי כמים לבך' ביום זה כי כל מהות וענין חיי האדם תלויים ביום הזה^ק.

בוא וראה עד היכן הדברים מגיעים, כדכתב ה'רוקח' (הל' סוכות אות רבא) שבית דין היו מדקדקים לעבר ולחסר את החודשים כפי הצורך כדי שלא יחול הושענא רבא להיות בשבת, וכל כך למה, 'כי היו בוכים ומתחננים על המים, לבך לא יתכן בשבת'. ויש לנו להתבונן היטב בזה, כיצד דוחים את כל שאר ה'מועדים' שבירח האיתנים כר"ה ויוה"כ מחמת יום הושענא רבא, ומי נדחה מפני

צט. ומעתה יתבאר היטב מה שמסופר על הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין ז"ע שנכנס לבית המדרש בליל הושענא רבא, וראה שני אברכים המשווחים ביניהם שיחת חולין, מיד ניגש אליהם ואמר להם 'מסתמא הנכם מדברים עניינים דחופים עד מאד שאי אפשר לדחות אותם מחמת חשיבותם, אולם מכל מקום היה עדיף טפי אם הייתם משווחים בענין דחוף זה בעת תפלת 'כל נדרי' מאשר בלילה קדוש זה...', כי אכן חובת היום בתפילה אפילו יותר מים הכפורים.

פעם נכנסו קבוצת אברכים דורשים ומבקשים אל החסיד המפורסם רבי אליהו ראטה ז"ל (מנקיי הדעת שבירושלים, ומשמשו בקודש של הרה"ק רבי שלומיקה מזוועהיל ז"ע) בליל הושענא רבא, וביקשו לשמוע ממנו דברי חיזוק, מיד נענה בסערות לבו - אין הזמן פנוי אפילו לשיחות חיזוק וכיוצא בהן, מהרו וקחו ספרי תהלים בידכם והתפללו... כי חובה לנצל רגעים ושעות אלו במלואם, כי הזמן בוער כאש, ואסור לבזבז שעת כושר כזו.

ה'מגיד מדובנא' נשא משלו למה הדבר דומה, לשתי מדינות שבמשך שנים רבות היו המלכים לוחמים ורבים זה עם זה על גבולות המדינות, זה אומר עיר ספר זו שייכת לי, וזה אומר שהיא שייכת לו, ומלחמה זו היתה עקובה מדם וגבתה קרבנות רבות משני הצדדים, כי למשך תקופה אחת ניצח האחד ואח"כ גבר השני וחוזר חלילה, ולא הגיעו מעולם להכרעה ברורה, עד שבלית ברירה החליטו שני המלכים שחייבים לסיים את המלחמה אחת ולתמיד, ונמנו וגמרו שכל מלך ישלח אחד מגיבוריו לחזית, ויכרעו שם בור עמוק, ומי שיצליח להפיל את השני לבור הוא המנצח במלחמה לצמיתות, ועיר הספר תהיה תחת שליטתו לעולמי עולמים. וכן עשו, כל מדינה בחרה לעצמו גיבור עצום וקבעו להם יום שבו יתאבקו זה עם זה בפני קהל ועדה, כדי שסוף סוף תסתיים המלחמות המיותרות, ואכן ביום ההוא הגיעו הרבה אנשים להסתכל ולראות מי ינצח במלחמה, והנה בתחילת המלחמה היה נראה שהצד האחד מנצח, כי הנציג שלהם משך בכח את הגיבור של המדינה השניה עד לפתח הבור, אך בהיותו שם התגבר השני והפיל את הראשון לתוך הבור, והוכרז הנצחון לבני מדינתו.

בשמחה רבה הזמין המלך את הגיבור וערך לכבודו סעודה גדולה כדי להודות לו על נצחונו, בתוך הסעודה כטוב לב המלך פנה אל הגיבור ושאלו, הן אמת שדידן נצח, אך בתחילה היה נראה שהצד השני עתיד לנצח, כי הוא גרר אותך בכח ובחוזק אל הבור ולא הצלחת להתגבר עליו, ובכל אותה העת הייתי מצטער ומודאג מאד מן התבוסה והמפלה, ואם ראינו בסוף שידך גבר ידך עליו והנך חזק יותר ממנו מדוע עשה כדבר הזה וגרמת לי להצטער... השיב לו הגיבור בחכמה, הא גופא הביא לי את הנצחון, כי נתתי לו למשוך ולגרור אותי אל פתח הבור, ובכך אפסו כוחותיו, רק עי"ז הצלחתי להתגבר עליו בפתח הבור ולהפילו לבאר שחת... והנמשל הוא במלחמת היצר הרע, שלפעמים נותן השטן לאדם לנצחו בפרטים קטנים ושוניים, אולם הוא אורב לו לצד פתח הבור כדי להפילו שם ח"ו, ולכן צריך להשגיח מאד במעשיו לדעת מה העיקר ומה הטפל.

במה דברים אמורים, כלפי הושענא רבא, שלפעמים נותן היצה"ר לאדם להתעלות בר"ה וביוה"כ ואף כל ימי החג, ויתן לו להרגיש קדושה עילאה מתוך שמחת החג, אך כל כוונתו הוא להפילו בהוש"ר, כי אז יאמר לו בחלקלקות לשונו, שאינו צריך לנצל את הזמן במלואו, שהרי כבר עסק בעבודת הקודש בכל ימי החג וימים הנוראים שעברו עליו לטובה, ועתה ינוח מעט וילך בשרירות לבו, אמנם האמת דרחמנא ליצלן מהאי דעתא, וצריך להיזהר עד מאד שלא להתפתות לשמוע בקולו, שהרי הכל הולך אחר החיתום, ואם לא עכשיו אימתי, והוא כעומד על פתח בור עמוק ועל ידי חוסר זהירות עלול הוא למעוד לתוכו חלילה.

ק. הוה עובדא אצל הרה"ק רבי יואל מסאטמאר ז"ע שהאריך בתפלה בהוש"ר שחל להיות בער"ש עד שכבר כמעט פנה יום, ולכן הכריזו בבית המדרש שהנשים ימהרו ויחזרו לביתם כדי להדליק נרות שבת בזמנה בטרם

כתב הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע (הוש"ר לב) בשם זקנו צעקה' (דברים כב כד), נמצאנו למדין מכאן 'כשהארם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע, דמצינו בנערה יכול לצעוק ואינו צועק מקרי רצון [ולא אונס], וכן המאורסה שחייבה התורה בעונש 'על דבר אשר לא תקנו חז"ל שכל איש ישראל יצעק היום הושענא רבא',

יעבור הזמן ולא יכשלו ח"ו בחילול שבת, ולקהל הקדוש שעמדו סביבו כחומה, פתח ואמר מנהמת לבו הטהור בקדושת היום בדרך משל, למה הדבר דומה לעיר אחת שתושביה סרחו על מלכם, ושופטי בית המשפט גזרו עליהם כליה, בצר להם התייעצו עם שרים ויועצים ונודע להם שביום פלוני נוהג המלך לטייל בגינה פלונית, ובאותה שעה אפשר לגשת אליו כדי לבקש ממנו חנינה.

באותו יום התייצבו פרנסי ונכבדי העיר באותה גינה, המתינו וציפו לקראת בואו של המלך, אך חלפו שעה ושעתיים והמלך לא הופיע, אולם הם המשיכו לחכות עד שכבר נטו צללי ערב ועדיין לא ראו את הכרכרה של המלך, ומאד התעצבו אל לבם שמא הפסידו את תקוותם האחרונה. בין המשלחת היה גם פקח אחד, שאמר להם בבטחון 'מי לכם עוד כהמלך בכבודו ובעצמו - שבוודאי שומר על חוקי המדינה', ואם דרכם של מלכי המדינה לטייל כאן ביום זה, בודאי שהוא שוהה כאן בקרבתנו אלא שלא גילה סודו לאיש, ומה שאין אנו רואים אותו בגלוי ובתפארתו הוא משום שהוא מסתובב בבגדים פשוטים, לכן הבה נצעק כולנו אל מלכנו שיושיענו בכל מקום שהוא, ובזאת פנה הרה"ק מסאטמאר וסיים לומר לשומעי לקחו בזעקה 'עוד מעט יבא היום ויפנה, ואף שנדמה בעיני האדם שאינו זוכה לגילוי השכינה, אל יחשוב שכפי מה שנדמה לו כך הוא באמת, כי זה אינו, רק הקב"ה אתנו אע"פ שאינו נראה בעיני בשר, ולכן הבה נצעק כולנו כאחד 'הושע נא והושיעה נא אבינו אתה...!', שהרי אבינו הוא בכל מקום שהוא, ועל כן 'הושע נא' מכל צרינו, כי זה העיקר והיסוד לצעוק לבורא כל עולמים מעומק הלב, געבן א געשריי צום באשעפער (לצעוק לפני ה'), ובודאי יושע.

קא. הנה זועקים אנו הושע נא והושיעה נא אבינו אתה, ונסמיך את דבר המעשה הידוע מהגאון רבי ישעי' ברדאקי זצ"ל שהיה ממייסדי הישוב בעיה"ק ירושלים, בעת אשר הפליג בספינה לעלות לארץ הקודש יחד עם בנו ובתו הקטנים נשברה הספינה באמצע הדרך (כשכבר היו קרובים לא"י) וקפצו לים לשוט ע"פ המים, האב הגאון רבי ישעי' לקח עמו את בנו ובתו ושט יחד עמם... תוך כדי שחייתו בים הרגיש שכוחותיו אוזלים, והבין שאם ימשיך לשאת את שתיהם עליו יטבעו כולם במים אדירים, בשעה קשה זו התבונן ובירר לעצמו את ההלכה מי עדיף, ומי מהם הוא מחויב להפקיר בעבור השני, והחליט שהצלת הבן קודמת להצלת הבת כמבואר בפוסקים. בטרם עשה מעשה לעזוב את בתו הטובעת, אמר לה בלב נשבר ובחרדה, הנה ביררתי את ההלכה, וכדי להציל לכה"פ ב' נפשות הנני מוכרח לעזוב אותך לנפשך... מששמעה הבת את דברי אביה, החלה לצעוק 'אבי... אבי... אין לי על מי להישען כי אם עליך - האם תעזבני ותשליכני למצולות ים (רחם נא עלי, מבלי לחשוב חשבונות' שפ"י דין יש לך לעשות כן), לשמע דבריה נזדעזע האב עד מאד, והחל צועק אל ה' שיצילם מן המיצר, והרגיש מיד שהוא מקבל כוחות חדשים בעוז ותעצומות ובכוח זה המשיך לשוט עד חוף מבטחים כשכל הג' שלמים ובריאים. והמשיך לשחות עם שניהם עד החוף וניצולו כולם. כך היו מרמזים אנשי ירושלים בפסוק (תהילים סח לה) 'תנו עוז לאלוקים' שבתפילתנו אנו נותנים כביכול עוז וכח כלפי מעלה לעזרנו ולהושיענו. וכן כתיב (שם קלא ב) 'כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי' וברש"י 'הנני עליך כמו שאין לו ידים ורגלים כגולם מוטל לנגדך, כגמול שהוא נתון עלי אמו נפשי בקרבי לנגדך כיונק על שדי אמו'. וכן פי' ב'מצודות דוד' נפשי כתינוק הנגמל משדי אמו שכל בטחונו על אמו כן בטחוני בד' (ספר מאריה דארעא דישראל תולדות חייו של הגר"ח זאנענפעלד).

אף אנו נאמר זעקת הבן אל אביו אבי אבי מחויבת לפעול כל מיני ישועות - מבלי לעשות חשבונות מה יש לעשות עפ"י דין ויושר - אלא ברחמים גדולים יושיענו ויצילנו, ע"כ בעמדנו בזה היום הושענא רבא נזעק הושע נא והושיעה נא אבינו אתה' - על מי נשען אם לא עליך אבינו שבשמים, כאשר נזעק כן בוודאי נושע ב'הושענא רבא'... הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (ליקוטי אמרים אות יג) מבאר הטעם שאומרים תחילה 'אני והו' הושיעה נא', לאחר מכן מבקשים 'אנא הושיעה נא', שוב חוזרים ומאריכים בלשון הבקשה 'אנא א-ל נא הושע נא והושיעה נא' עד שלבסוף אומרים 'אנא א-ל נא הושע נא והושיעה נא אבינו אתה', בדרך משל לבן מלך אשר גרשו אביו מהיכל המלך, ומרוב עיתים וימים נקרעו בגדיו עד שהלך לבוש בסחבות, בבגדים מטונפים ומקורעים, והתעורר לחזור אל המלך, אך התבייש להודיע כי בן המלך הוא, על כן ביקש נדבה, ונתנו לו כפי שנותנים ל'ארחי פרחי' ולקבצנים מן השוק, אך

שאפשר לזכות לישועות גדולות ביום הזה, אפילו לאיש שהוא בבחינת ערבה ואין בו לא טעם ולא ריח^ק.

והטעם שמכונה בשם הושענא רבא יתבאר על פי מה דאיתא במדרש (שמ"ר מה ו) על הפסוק 'וחנותי את אשר אחון', באותה שעה הראה לו הקב"ה את כל האוצרות של מתן שכר שהן מתוקננין לצדיקים וכו', ואחר כך ראה אוצר גדול, אמר האוצר הזה של מי הוא, אמר לו מי שיש לו אני נותן לו משכרו, ומי שאין לו אני עושה לו חנם ונותן לו מזה, שנאמר וחנותי את אשר אחון, למי שאני מבקש לחון, וכן 'ורחמתי את אשר ארחם', ומשום כך הערבה שאין בה טעם וריח זוכה לישועה גדולה ולאוצר גדול משל צדיקים מפני ששופכת נפשה בתפילתה עד שמעלה חן בפני המקום ב"ה, וזהו הושענא רבא.

והושיענו אלוקי ישענו - המתקת הדינים ביום הוש"ר וביותר ע"י חביטת ערבה

כתב הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע (הוש"ר אות ד) לרמוז במה שנהגו להסיר הטבעות שבלולב ביום הושענא רבא^ק (שוש"ע סימן תרס"ד ס"א), שהוא כמו שכתוב (אסתר ה ב) 'ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי', כי החותם נמצא בטבעת המלך

משמע שאם יצעוק יענה לו בוודאי. ומחוייב כל אחד לצעוק אף שאינו יודע מה הוא צריך ומה חסר לו, אעפ"כ יצעוק סתם הושענא'.

יום ערבה - פתח תקווה גם למי שאין בו לא טעם ולא ריח ואף מי שאין בו מעשים, והוא דומה לערבה שאין לה לא טעם ולא ריח, יכול לבקש ולהיענות ביום הזה^ק, וכמו שכתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (סוכות תר"מ ד"ה ערבה) דהנה אמרו במדרש (ויק"ר ל יב) ש'הערבה' היא כנגד מי שאין בו לא טעם ולא ריח, ומה חשיבותם של אלו - 'אך הפה שהוא עיקר כחן של ישראל - הקול קול יעקב, אם כי בוודאי קול הצדיקים שיש להם טעם וריח עולה למדרגות רבות ביותר, אעפ"כ יש להם תערובות מעשים טובים, [אולם] מי שאין לו טעם וריח הוא רק תפלה בלבד, וזה שאמר (תהלים קב א) 'תפלה לעני כי יעטוף' היינו שמתעטף בולו בתפלה כמו"ש 'ואני תפילה', וזה ערב לפניו יתברך, ונקראת ערבה (וכלומר ש'ערבה' הוא מלשון 'ערב'). ומטעם זה נקרא 'הושענא רבא', כי ביום זה נושעים בו גם השפלים שאין להם טעם וריח כנ"ל, והוא ישועה גם לדורות השפלים שלנו שאין לנו רק תפלה, וביום זה נפתח שערי תפלה בפיהם של ישראל', וזהו 'הושענא רבא'.

הלה לא הסכים לקבל וביקש נדבה גדולה יותר, והסכימו למלא מבוקשו ונתנו לו מתנה מכובדת יותר, אך שוב מיאן לקבל, שאלו המלך מפני מה אינו מתרצה בסכום מעות שקיבל, השיב כי קרוב הוא אליו 'ומן הדין' שיקבל כפי שנותנים לקרוב, ואכן העניק לו המלך מתנה הגונה, אך הלה חזר וטען שקרוב הוא מאוד אל המלך ואין ראוי שיקבל כפי שנותנים ל'קרוב רחוק', עד שלא היה יכול להתאפק וצעק מקירות ליבו הלא אתה אבי... כך בתחילה מתביישים אנו לבקש ועל כן מבקשים רק 'הושיעה נא' במתנת חנם, אך בהמשך מבקשים אנו יותר כדין קרוב על כן 'הושע נא והושיעה נא', עד שלבסוף צועקים 'אנא א-ל נא הושע נא והושיעה נא אבינו אתה', ומאחר שאנו בניך ואתה אבינו אם כן אין גבול לשיעור הנתינה, וכמה שתתן לנו אינו מספיק לגודל רחמנות האב על הבן...

קב. בדרך רמז אמר הרה"ק בעל ה'אמרי אמת' מגור זי"ע להעמיס בלשון חז"ל (שבת לא). 'צפית לישועה', שעל האדם לצפות ולקוות להשי"ת ביום הישועה זה הושענא רבא, ושאלה זו ישאלו את האדם בבית דין של מעלה, מדוע לא 'צפית לישועה', כי גם הנבזים והשפלים במצבם הרוחני יכולים להיוושע ביום נשגב זה. קג. כיו"ב כתב עוד ה'שפת אמת' (תרי"ג ד"ה ליום) וז"ל. מה שקבעו חז"ל רוב תפלות בזה היום. כבר כתבנו שנקרא הושענא רבא שיכולין להוושע בו אפילו השפלים ודורות השפלים שהם בחי' ערבה לא טעם ולא ריח. ויש להבין א"כ מה כחם. אלא דהא כתיב (תהלים קטז ו) 'דלותי ולי יהושיע', פירוש על ידי שיודעים שהם דלים וצריכין להוושע - תבוא להם הישועה. וכ"כ חז"ל אעפ"י שאני דלה לי נאה להושיע הוא מטעם הנ"ל... כי עיקר הישועה לדלים. ולכן עיקר הישועה שיבוא משיח צדקנו במהרה מוכן דוקא להיות בדורות השפלים.

קד. בגמרא (שם) איכא תרי טעמי למה מוליך ומביא ומנענע עם הלולב, חדא מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, ועוד 'כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד, כדי לעצור טללים רעים', ובפמ"ג (משב"ז סימן תרנא סק"ב) כתב נפק"מ בין הטעמים, ופותח וכותב 'לי העני יש בכאן רמז', דלהטעם שמנענע כדי להעיד שכל ארבע רוחות שלו יתב"ש אם כן אינו צריך כי אם הולכה והבאה ולא לכסכס בעלים,

באר הפרשה - הושענא רבא

ומלקטין משם מורביות של ערבה, ואמרו שם בגמרא, 'מאי טעמא קרי ליה מוצא, איידי דמיפק מברגא דמלכא קרי ליה מוצא, פירוש כיון שהוציאו אותו מכלל חיוב המס, על כן נקרא 'מוצא' כי הוצא מן המס.

וב'שיר מעון' (להגר"ש סופר, הוש"ר ד"ה במתני') מבאר בדרך רמז, דקאי על 'ברגא דמלכא דשמיא' אלו היסורים שנגזרו על האדם לסבול בהאי עלמא, וידוע מה שכתב האר"י ז"ל (שער הכוונות סוכות דרוש ח) ומקורו מהור"ר ברוך"ק (פר' צו לא): שבהושענא רבא מבטלין כל הדינים בחביטת ה' ערבות קה וממילא אין עוד ברגא

כמו שכתוב (שם ח) 'וחתמו בטבעת המלך', וסתם המלך רומז למלך מלכי המלכים - שנותן החותם לצדיקים, ואומר להם 'כתבו על היהודים וחתמו כטוב בעיניכם', ונותן הממשלה אל הצדיקים, והנה אמרו חז"ל (ויק"ר ל ט) לולב זה הקב"ה, על כן לוקחין ממנו (מהלולב) את הטבעת, להראות אשר חותם הטוב של הושענא רבא, הן ליבות והן לחוב, הכל מוסר הקב"ה לישראל לעשות ברצונם וחפצם.

שנינו בסוכה (מה). 'מצות ערבה כיצד, מקום היה למטה מירושלים ונקרא 'מוצא', יורדין לשם

אבל לטעם 'כדי לעצור' צריך טירוף וכסכוס כדי לנענע כחו של קטיגור, והגם שהוא איירי בנענועים שבכל ימי סוכות, מיהו מדבריו למדנו טעמא רבא למה בהוש"ר נוהגים להוריד ולהסיר הטבעות, שהרי ביום הזה צריך להשתיק הקטיגור ויקח הסניגור מקומו, ועל ידי הסרת הטבעות מתנענע הלולב חזק יותר.

שנה אחת פתח הרה"ק ה'קדושת יום טוב' זי"ע בקול חוצב להבות אש קודש, ואמר דברים נוקבים בדרך משל, למה הדבר דומה, לכן מלך שהלך שובב והסתובב באשפתות ולא התנהג כמעמדו הרם, לכן גרשו המלך מעל פניו והגלה אותו למדינה רחוקה, והנה בבואו לשם קיבלו אותו בני הכפרים בגסות כדרך שקיבלו שאר האנשים, וכמה שניסה להסביר להם שהוא בן מלך היו לועגים לו ומבזים אותו בכל עת ובכל שעה, ולא עוד אלא כיון שניסה לשלוט ולמלוך עליהם היו מכים ומציקים לו ומלבישים אותו בבגדים צואים, למותר לפרש גודל צערו של הבן וייסורי נפשו מתוך מצבו השפל, והתחיל להתגעגע אל אביו בגעגועין עזין, ומה רבה היתה שמחתו כאשר לאחר זמן רב נודע לו שבתוך כמה שבועות יבוא המלך לבקרו, אולם גם בני הכפר שמעו על דבר ביקורו של המלך, וידעו שאם יתודע למלך מה שעוללו לבנו יענשו קשות, על כן מיהרו והסירו ממנו את בגדיו הצואים ותחתיהם הלבשו אותו בבגדי חמודות, והתחילו לכבדו בכבוד מלכים, וכאשר הגיע המלך שמח מאד לראות את בנו לבוש בבגדי יקר ותפארת והולך בדרך טובים ומתנהג בדרכי מלוכה, עד שכבר החליט בלבו שיהא טוב לבנו שישאר עוד באותו כפר כדי שיושלם במידותיו הטובות. כאשר נודע לבן על החלטת אביו נשבר לבו בקרבו, והלך להתיעץ עם אחד מאוהביו כדת מה לעשות, והוא אכן נתן לו עצה הגונה, שימהר לפשוט את בגדיו המפוארים וילבש תחתיהם את הבגדים הצואים, ובזאת יכנס אל אביו ויגלה לו שהוא לבוש בבגדים אלו במשך כל ימות השנה, ויבקש על נפשו בתחנונים על הסבל והעינוי מבני הכפר שמתאכזרים עליו ומענים אותו בצרות קשים ומרים.

והנמשל ביאר ה'קדושת יום טוב', דהנה הנשמה יורדת לעולם הזה ובמשך כל השנה מטנף הגוף את הנשמה, וגורם לה לסבול צרות ויסורים, אולם ביום מן הימים שומע הגוף כי בא ה' לשפוט את הארץ בראש השנה, ולכן חוזר האדם בתשובה ומזדכך ומנקה את הנשמה מכל לכלוך, עד שבימים הנוראים עומד האדם באימה ויראה לפני אדון הכל ומתלבש בבגדים נאים ולבנים צחים כשלג, ואף אומר בקול רם 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' כמלאכי השרת משרתי עליון, עד שנראה בעיני הפמליא של מעלה שאין יותר טוב מחיבורם של הגוף והנשמה גם יחד, אולם הנשמה יודעת שכל הפעולות הללו אינן אלא לשעה, וכאשר יחלפו הימים הנוראים יחזור הגוף לסורו ח"ו, ולכן אנו מסירים את הטבעות מהלולב בעת תפלת הושענא רבא, להורות ולגלות דעת על גודל צערנו ושיחנו מזה שאיננו קשורים ואגודים במלך א-ל חי וקיים כדת וככון, וכל השנה אנו לבושים בבגדים צואים, וחוזרים בתשובה ומתוודים ומודים לפני הקב"ה בחרטה על העבר ובקבלה על העתיד שמכאן ואילך נהיה טובים באמת, ואז צועקים 'הושענא'.

קה. כתב במנורת המאור, שמעתי שיש בה בערבה של הוש"ר סגולת שמירה למתכוין בה בסכנת דרכים. ומן העניין לציין מה שכתב בספר ליקוטי צבי (ענייני תפילת הדרך) בשם קדמון שאם נמצא על אם הדרך במקום סכנה אם יש אתו ערבה חבוטה מה טוב, ואם לאו יזכר במקום שהניחו ויאמר אני והו הושיעה נא ויראה ניסים. כעין זה כתב הכף החיים בשם ספר התניא, שהיו מניחים את הערבות החבוטות בראש מיטתן לחיבוב מצוה,

דמלכא לשלם, ולכן היו מלקטים ההושענות מ'מוצא' ענד כתב הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (דף יז:) 'ובפרט לרמוז שנפטרים ביום זה מכרנא דמלכא ק'.
 ובך כתב הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (דף קמב:) 'ובהושענא רבא על ידי חבישת הערבה, הכל הוא בכדי להמתיק הגבורות, ושיושפע החסדים בעולם'.
 בהושענא רבא צריך מאוד לעשות תשובה בעת חבישת הערבה, שבעת ההיא הוא גמר החתימה, וצריך האדם מאוד לעשות תשובה לפני הקב"ה, ועי"ז בורא בריה חדשה כידוע, כי ערבה בגימטריא זרע, ובגימטריא עזר'.

שמנ"ע ושמה"ת

עכנו עוד יום אחד - הקירבה שבין ישראל לאביהם שבשמים בשמיני עצרת
 אחרא [שמיני עצרת] זמינין [בני ישראל] לאשתעשעא במלכא ק' לנטלא מניה ברכאן לכל שתא [לקבל מאתו ברכות לכל השנה] ובההוא חדוותא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודייהו [ובאותה שמחה לא ימצאו אלא בני ישראל לברם], ומאן דיתיב עם מלכא ונטל ליה ושראן בברכתא [ומתחילים את הברכות], דהא ליומא

וכמה יש להתבונן בדבר שאם המחזיק בערבה חבוטה ואומר אני והו הושיעה נא רואה ניסים והוא שמירה בדרך, אם כן קל וחומר בן בנו של קל וחומר למחזיק בידו אגודת ערבות ביום הושענא רבא וחובטן ואומר אני והו עד כמה שעת הכושר היא להשפיע עליו שמירה עליונה בכל העניינים.

ידוע שבימי מלחמת העולם הראשונה חילק ה'אור שמח' לאותם שנאלצו לצאת לקרב מהערבות החבוטות לשמירה ולהצלה מסערות המלחמה, ואכן כל אותם שקבלו מידו שבו לביתם בריאים ושלימים בגוף ובנשמה, ולא מילתא זוטרתיה היא כלל כידוע. ובספר המידות מביא בשם ספר יפה ללב שסגולה לפחדים אצל ילדים וכדומה, מפחד לילה וחלום, שייניח מהערבות מתחת מראשותיו וישן עליה וייעלמו הפחדים.

קו. וכיון שניתנה הרשות לדרוש יש להוסיף על דבריו, דהנה מבואר ב'ספר החינוך' (מצוה שכד) שהערבה דומה לפה, והרמוז שצריך לשמור את הפה מלשון הרע, וכיוצא בזה הסביר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע מה שאמרו (סוכה לד.) בסימני הצפצפה שהיא פסולה לערבה 'עלה שלה עגול, ופיה דומה למגל', היינו שהוא מצפצף כציפור 'ועלה שלה עגול' דהיינו פתוח ואינו נזהר לסגרו כראוי, והיינו דאמרו שם 'פיה דומה למגל', היינו שדוקר את חברו בחרב פיפיות ומעליבו ומביישו, ומשום הכי הביאו את הערבות הכשרות מהעיר 'מוצא' שנפטרים שם ממס המלך מלכי המלכים, לרמוז שהשומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. ואפשר שלכן נוטלים אגודה של חמש ערבות בהושענא רבא וחובטים אותה חמש פעמים, שהוא כדי לכפר ולתקן את חמשה מוצאות הפה, שהרי ערבה מורה ומרמזת על שמירת הלשון.

קז. איתא בשפת אמת שבחג הסוכות אנו יושבים בסוכה תחת הסכך שהוא בחי' החופה שהקב"ה פורש חופתו עלינו, ואילו ביום שמיני עצרת הוא כענין היחוד לאחר החופה [ועיין עוד ב'בני יששכר' (מאמר י אות י) שהפליג נוראות בגודל הקרבה והאהבה שיש בשמיני עצרת מה שאין הפה יכול לדבר לרוב קדושתם].

והנה בכל המועדים הזהירה תורה (דברים טז טז) 'שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו', ולא יראה את פני ה' ריקם', כי אין ביאת האדם רצויה לפני הקב"ה כאשר היא ריקנית, אלא בכדי שיוכל בשר ודם לקבל פני השכינה עליו לרצות את קונו בקרבנות כדי להתקרב אל השי"ת, אבל בשמיני עצרת אינו צריך לעשות כלום כדי להוסיף דברי ריצוי לקרב בין ישראל לאביהם שבשמים, אלא עצם ביאתו הוא השמחה והריצוי לפני הקב"ה, 'כדי שאהנה מכם'.

כט לה) 'ביום השמיני עצרת תהיה לכם', כי בזמן הזה נמצא הקב"ה בחבורה אחת עם בני ישראל לבדם, ועוד מפרש כן על הזמן העתיד לבוא, אך כבר כתב ה'שפת אמת' (תרל"ב ד"ה ח' ימי) דקדושת שמיני עצרת היא בעין הלעתידי לבוא, ונמצא ששני הפירושים עולים לקנה אחד.

כתב הרמב"ן בפירושו על התורה (פרשת אמור) לבאר הטעם שאין צריך ליטול אתרוג בשמיני עצרת וז"ל. אבל בשמיני אינו צריך - כי הוא עצמו הדר. ואף כי וודאי רב הנסתר על הנגלה בדבריו הקדושים, מכל מקום חזינן כאן, שהיום גדול ונורא וכולו הדר שבהדרים, וב'ספר החינוך' (מצוה שכד) כתב הטעם שאין נוטלין לולב ביום השמיני כי יום שמיני עצרת כולו לה'.

ענינו ביום קראנו - ימים המסוגלים מאד לקבלת התפילות איתא בחז"ל (ילקוט"ש פנחס תשפב) 'ביום השמיני עצרת - למה נעצרו עוד יום אחד, רב אמר, משל למה הדבר דומה, למלך שהגיע לו יו"ט, באו אריסיו וכבדו אותו, באו בני ביתו וכבדו אותו, היתה מטרונא מרמזת בהם, עד שנוהג עמכם תבעו צרכיכם מן המלך, כך התורה מרמזת לישראל תבעו צרכיכם'. והיינו כי הזמן מסוגל לקבל כל התפילות ולהשפיע שפע טוב לכל השנה הבעל"ט, וכלשון הזוה"ק הנ"ל כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה, על כן כביכול התורה מרמזת לישראל אל תאבדו את שעת הכושר ואת העת-רצון המיוחדת הזאת, אלא תבעו צרכיכם. כי לגודל התעוררות האהבה דרחים קוב"ה לבניו הרי הוא ממלא להם כל משאלותיהם, ואנו דומים לבן המתחשא אל אביו שעושה לו בקשתו.

ובמו שכתב ב'יסוד יוסף' (פרק עט) 'ומנהג ישראל להוציא כל הספרי תורה שבהיכל, להראות חיבה גדולה להשי"ת ב"ה, כמו אב האוהב לבנו חביבו, ופותח לו כל גני אוצרותיו, ואינו מונע ממנו כלום, הכי נמי להריק אלינו כל האורות הקדושות, באופן שגם אנחנו נהיה כלי מוכן לקבל קדושה העליונה, ולא לפגום ח"ו'קט'.

בלחודיה כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה' [וכל היושב לבדו עם המלך - כל העולה ברצונו יבקש וימלאו בקשתו].

נפלאים המה דברי הרמ"ע מפאנו (מאמר חיקור הדין ח"ב סוף פכ"ז) שלשון 'חג' מורה על חוגה ועיגול הסובב על נקודה פנימית ומרכזית, ולכן שמיני עצרת לא נקרא חג (עי' שו"ע סימן תרסח), כי כל שאר הימים טובים סובבים את נקודת השמיני עצרת, כי הוא קדושה העליונה מכל הקדושות, אפילו מקדושת יוהכ"פ, ולא שייך לקרותו חג.

הוסיף הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות, סוכות תקפ"א ד"ה והיית), שקדושתו שונה משל יום הכיפורים, שהרי קדושת יוהכ"פ היא על ידי עינוי הנפש ואילו קדושת שמיני עצרת היא על ידי שמחה, וזה נקרא (שה"ש ז ז) 'מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים', כי אהבת ה' על ידי עינוי, כמו יוה"כ, למטה ממדרגת אהבת שמיני עצרת שהיא על ידי שמחה, ויום השמיני הוא בעצמו כמו יוהכ"פ [כי בשניהם יש בקרבן מוסף רק פר אחד לחמאת], ואפ"ה קדושתו יותר מיוה"כ - על ידי שמחה - הדרותא דמלכא עם ישראל'קח.

ובבך מבאר החת"ס הטעם, ששונה שמיני עצרת מכל המועדים שקדושתם עומדת על דבר מצוה, כגון 'קרבן פסח' בפסח, שתי הלחם בשבועות, שופר בראש השנה, עינוי הנפש ביום הכיפורים, ונטילת לולב וסוכה בחג הסוכות, כמו כן עיקר מצוותן אינה אלא ביום לכן אמרה תורה לשמוח בהם ביום, אבל קדושת שמיני (עצרת) אינו אלא על ידי שמחת האדם, שמתענג על ה' וחרוותו יתברך, ואינו עומד על מצוה מיוחדת, ולכן דרשו חז"ל (סוכה מה.) 'לרבות לילי יו"ט האחרון של חג לשמחה'.

עוד איתא בזוה"ק (ח"א רה:) על הפסוק (בראשית מה א) 'ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו, וז"ל (בתרגום) בשעה שהקב"ה מתייחד עם בני ישראל, אין שאר אומות ועמים יכולים להיכנס עמם, בגין כך (במדבר

קח. בדרך רמז פירש הגר"א (ביאור הגר"א משלי לא כה) את הפסוק 'עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון', עוז זה ראש השנה שהקב"ה יושב על כסא דין בעוז ותעצומות לשפוט כל יושבי תבל, הדר זה סוכות שנוטלים פרי עץ הדר כמצות היום, 'ותשחק ליום אחרון' זה יום אחרון של חג - שמיני עצרת שעליו נאמר (דברים טז טו) 'והיית אך שמח' (ומשם נלמד (סוכה מח.) שמחה ליו"ט אחרון של חג).

קט. הא למה הדבר דומה, ליום השוק שהרוכלים מוכרים חפצים יקרי ערך במחירים מוזלים ביותר, והנמצא שם יכול לקנות 'מציאות' בפרוטות ולמוכרם בביתו בסכום רב ועצום, והטיפש יסתובב כל היום כולו בשוק ולא יקנה מאומה, ובלילה יחזור לביתו וימרוט את שערות ראשו בצער על שלא ניצל את ההזדמנות הנפלאה.

והזמן גופא משפיע רב ברכות על בני ישראל, כפי שמביא הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (שמח"ת תרע"ג) בשם 'אדומור' [רבי חנוך העניך] הכהן הגדול וצללה"ה מאלכסנדר', שלכן אין מברכין 'ברכת כהנים' בשמחת תורה^{ק"ב} כי ביום הזה קוראים בתורה וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלוקים את בני ישראל, 'וגנאי הוא לברכות משה רבינו ע"ה שנצטרך עמהן עוד לברכות של הכהנים'.

והקשה ה'שם משמואל' על דבריו, דא"כ לא יעלו הכהנים לדוכן לעולם, שהרי ברכותיו של משה לעולם קיימות, לפיכך מחדש, שבעת שקורין את הברכות (בכל שנה ושנה) הוא כאילו משה רבינו ע"ה עומד עדיין ומברך את הברכות, ולכן רק אז יש משום גנאי להוסיף בברכות (ומוסיף שם, שהוא בתנאי, שנהיה 'כלים' [ראויים] לקבל כמו אז - היו הברכות פועלות תיכף, כי הברכה לא חלה אלא לפי ערך הכנת המקבל, עיי"ש).

והחכם עיניו בראשו להרבות בתפילה מתוך התעוררות תשובה, בכדי שיוכל לפעול לעצמו ולכל בני ישראל 'שנה טובה ומתוקה', וכמו שביאר הרה"ק רבי משה מקאזניץ זי"ע (באר משה שמנ"ע ד"ה ביום השמיני), שלכן נקרא רגל זה בשם 'עצרת' מלשון עצירה ועיכוב, שהגם שהפתקין יוצאין בהושענא רבא, עכ"ז מעכבין אותן עד שמיני עצרת, שיש עוד זמן להאדם בשמיני עצרת לשוב בתשובה ולקבל עליו מלכותו יתברך, עול מלכות שמים שלימה, וזהו (במדבר כט לה) 'ביום השמיני עצרת תהיה' - שאפשר לעצור ולעכב את הפתקין. ולכן כתיב 'תהיה לכם' - אותיות 'מלך', כי עד שמיני עצרת אפשר עדיין לתקן ולקבל על עצמו עול מלכות שמים ולשוב בתשובה לפני הבורא יתב"ש^{ק"ג}.

וכך כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל (מועד לכל חי כה א) וז"ל, מאד מאד יזהר בתפילות שמיני עצרת, לאומרים בכונה גדולה, כי מלבד שכל תיקון של הימים מיום ר"ה עד שמיני עצרת הוא נשלם, והכל תלוי ביום הזה, עוד בה, כי אין בכל אלו הימים יום רצון לה', לשמוע ה' תפילתו בכל מה דבעי ביום הזה^{ק"ד}.

והרה"ק רבי אהרן מטשערנאביל זי"ע אמר, שתפלת 'גשם' בשמיני עצרת מסוגלת לפרנסה. ובייטב פנים' (שמחת הרגל אות א) הביא הטעם שמתפללים תפילת גשם [דהיינו עניני גשמיים] בשמיני עצרת, כי בו פוסקים על האדם מסת פרנסתו, ורמזו כן בפסוק (במדבר כט, לה) 'ביום השמיני עצרת תהיה לכם', וידוע כי חז"ל אמרו (ביצה כה:) לכם - לכל צרכיכם, המורה על כל צרכיו הגשמיים של האדם, ונרמזו גם בלשון חז"ל (סוכה מח.) 'שמיני [עצרת] רגל בפני עצמו הוא', היינו שהוא הזמן הראוי להעתיר ולבקש על צרכי עצמו, שישפיע קוב"ה השפעות טובות גם בעניני גשמיים.

הפלו"ג ב'עבודת ישראל' (לשמיני עצרת) עד כמה ניתן לפעול בהאי יומא, דהנה בגמרא (תענית ז.) נחלקו האמוראים כמה גדול יום הגשמים, רבי אבהו אמר 'גדול יום הגשמים מתחית המתים', רב יהודה אמר 'כיום שניתנה בו תורה', רבא אמר 'יותר מיום שניתנה בו תורה', ובהמשך הסוגיא (שם ע"ב) 'כיום שנבראו שמים וארץ', ורב אושעיא אמר 'שאפילו ישועה פרה ורבה בו', ועי"ש עוד דברים נשגבים, ופירש העבודת ישראל, דיום הגשמים קאי על יום שמיני עצרת שבו מתפללים על ה'גשמים'. ונפלא הדבר למתבונן, כי הרי כלל ידוע ש'אלו ואלו דברי אלוקים חיים', נמצא שכל דברי האמוראים גם יחדיו מתקיימים היום... ורפואות וישועות לרוב נשפעות בעת הזאת^{ק"ה}.

קי. וכן זירו הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זי"ע לסיים את ספר תהלים בשמיני עצרת, כי שערי שמים פתוחים ביום הזה, ואף אמר שבית המדרש שאין מסיימים בו תהלים לא יקרא 'נדבורנא בית המדרש', כי זמנים אלו מסוגלים מאד לתפילות שתתקבלנה.

קיא. בליקוטי מהרי"ח כתב בשם הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע לרמז על זה היום בלשון הכתוב (תהלים קד כט-ל) 'תוסף רוחם יגעון ואל עפרם ישובון, תשלח רוחך יבראון ותחדש פני אדמה', 'יגעון' - זה ראש השנה שכל הבריאה מתחלת מחדש, והבריאה הקודמת כלא היתה ובחתי גיעה. 'ואל עפרם ישובון' - כנגד יום כיפור שבו הבריות נדמים למלאכי השרת ואין בבחי' אדם. 'ותחדש פני אדמה' - כנגד שמיני עצרת שממנו נשפע הברכות לחידוש האדמה והשנה כולה. קיב. אין זה לכל המנהגים, אלא שרבו המקומות שנהגו כן.

קיג. הובא בשם הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע לרמז בדברי הגמרא (עירובין נד.) החש בראשו - שלא עבד כראוי בראש השנה, יעסוק בתורה- ישלים עצמו ביום שמחת תורה.

באר הפרשה - שמנ"ע ושמה"ת

יתפללו כולם בציבור, ובוה יתוקנו כל התפילות אשר התפללו ביחידות בכל השנה קטו.

שישו ושמו - סגולת השמחה בתורתנו הקדושה

איתא ב'יסוד ושורש העבודה' (פמ"ז) 'וכל הזהיר בשמחה של תורה ביום הזה, במזח שלא יפסוק תורה מזרעו'. וכך היה מנהג גדולים וקדושים שהיו מפוזים ורוקדים בכל כוחם ומעוזם לכבוד התורה הקדושה קטו, וכה כתוב ב'שער הכוונות' (דרושי חג הסוכות דף קד). למהרח"ו זי"ע, 'וראיתי למורי ז"ל [האר"י הקדוש] שהיה נוהר מאד בדבר זה, להקניף את הס"ת, או לפניו או לאחוריו, ולרקד ולשורר לפניו בכל יבלתוקי, בליל מוצאי יום טוב אחר תפלת ערבית. ומפי השמועה מקובל

תעלה תפילתי - זמן תיקון וקבלת התפילות של כל השנה דרש הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע (מהר"י, סוכות) בדברי חז"ל (סוכה מח.) 'שמיני [עצרת] רגל בפני עצמו, לענין פז"ר קש"ב' (סימן לששה דברים ששמנ"ע שונה מחג הסוכות, וסימנך פז"ר קש"ב, עי"ש ברש"י ותוס'), היינו שביום זה מתקבצות כל התפילות שמאזנה סיבה לא עלו לרצון לפני כסא הכבוד, והיו מפוזרים בעולמות העליונים ועתה עולים לפני כסא הכבוד לרצון והקב"ה מקשיב להן, והיינו 'פזר קשב' שהקב"ה מקשיב לתפילות הנפורות ק"ה.

כתב הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע (לסוכות) בשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בשם רבו הרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע שהזהיר לחסידים שביום שמיני עצרת

קיד. כתב הרה"ק ה'מנחת אלעזר' זי"ע, (שער יששכר, זמן שמחתנו אות יז) שיש לו בקבלה איש מפי איש עד ה'חזוזה' מלובלין זי"ע אשר קיבל ממרן הבעש"ט זי"ע מפי אליהו הנביא, שהמכוון בתפלות בשלשה ימים אלו, הוש"ר שמיני עצרת ושמחת תורה, מובטח לו שיכוון בתפלה בכל ימות השנה.

קטו. הרה"ק רבי דוד מקאצק זי"ע היה נוהג מזמן לזמן להתפלל ביחידות (וסוד ה' ליראיו), שנה אחת בשמיני עצרת הבחין אביו הרה"ק רמ"מ מקאצק זי"ע, שבנו אינו נמנה בין המתפללים, ושלח לקרוא לו, באמרו שביום הזה חותמים גזר דינו של אדם בענין הפרנסה, וכדי להוציא כאור דינו צריך להתפלל בציבור, ונתן רמז לכך, כי בפסוק (דברים טז טו) 'והיית אך שמח אמרו (סוכה מה.) לרבות יום אחרון של חג לשמחה, וס"ת של והיית אך שמח הוא חת"ך כשמו של המלאך הממונה על הפרנסה כידוע, לרמז שאז גמר החתימה בענין הפרנסה.

קטז. כתב בשלמי חגיגה (דף רצ"ב ע"ב, יו"ל בשנת תק"ג) בשמחת תורה, אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה בשמחתה של תורה, לתקן את פגמי נשמתו אשר פגם בכבוד תורת ה' תמימה, ומצא כדי גאולתו, ונוסף על שזה מה שאמרו הראשונים כי כל הזהיר בשמחה של תורה כהיום הזה בטוח שלא יפסק תורה מזרעו, ושראו לרב גדול בישראל שהיה מרבה בשמחתה של תורה כהיום הזה, והעידו עליו שעד שלושה דורות היו מיוצאי ירכו שלשלת חכמים וידועים ומרביצים תורה זה אחר זה חבל נמרץ, וידעו הכל זה זכה על רוב שמחתו ביום שמחת תורה מה שלא ראו מעולם בשום גדול בתורה עושה כן, וברוב גדולתו היה מניח ומכרכר בכל עוז ומעורר לבות בני אדם לאמר שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישראל.

סוד גדול גילה לנו הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (הובא בתפארת רבותינו דף קיז), דהנה כתיב (שמואל ב' ו טז-כג) כי מיכל לא היה לה ילד כי 'ותבו לה בלבה' - שהביטה בבזיון על דוד שהיה מפזז ומכרכר לפני ארון ה', אמור מעתה, במידה טובה מרובה - להיפך, המפזז ומכרכר בכל עוז מבלי להביט על עצמו ועל כבודו, יזכה לילד... עובדא ידענא באחד מבני חבורתנו שהמתין כמה וכמה שנים מיום נישואיו ועדיין לא זכה לחבוק בן, מה עשה, בהגיע יום שמחת תורה בעת הריקודים לכבוד התורה, היה מפזז ומכרכר באופן נפלא, וממש ביזה עצמו לשם כך, ואכן, כעבור תשעה ירחים נולדה לו בתו הבכורה, וכמעשהו בראשונה כן מעשהו שנתיים לאחר מכן, וגם אז זכה לבן כתשעה ירחים לאחמ"כ. אחד מידידיו ששמע ממנו על ה'סגולה', והוא גם נתנסה ב'חסרון בנים', הלך להתפלל ביום שמח"ת (תשע"ז) באיזה 'מושב זקנים' - מקום שאין מכירין אותו, והתבזה בעבור כבוד התורה, ובחודש תמוז הכניס את בנו בכורו בבריתו של אברהם אבינו.

קיז. הרה"ק מסאטמאר זי"ע היה רוקד עד כלות כוחותיו ממש בשמחת התורה, וכאשר שאלו אותו פעם מהיכן שואב כוחות עצומים כאלו לרקוד בעוז ותעצומות (וכל זאת אחרי עבודתו בקודש בימים הנוראים, ובפרט שכיום אתמול בהושענא רבא האריך בתפילה ותחנונים במשך שעות ארוכות), השיב בדרך צחות 'הרי שמיני רגל בפני עצמו...' (סוכה מח.) והיינו שהקב"ה נותן לאדם רגלים חדשות שיוכל לרקוד בהן ביום הזה...

ויברך כל בשר שם קדשו' - שנכנס בהבשר. וכשהוא במדרגה יותר נאמר (שם לה י) 'כל עצמותי תאמרנה' וכו'. וכן בריקודין הוא מגביה כל גופו בשמחת יו"ט.

בדרך רמז כתב העשרת ישועה' (ר"ה במאמר) לרמז בלשון המשנה (נגעים יב א) 'בית עגול אינו מטמא בנגעים' שעל ידי העיגולים והריקודים שעושים בשמחת תורה מסלקים ומבטלים כל הנגעים והפגעים רעים, וכל מרעין בישין קכא.

תחילתה וסופה חסד - הזהירות בכבוד חברו

בה אמר הרה"ק מרוו"ן זי"ע (עירן קדישין שמיני עצרת) וז"ל, העיקר הוא ביום זה 'אהבת רעים' באמת, ולרדוף אחר השלום, והסימן לזה, שברוב העולם שכיחים ביום הקדוש הזה מחלוקת וקטמות ומריבות. ולכן אמרו

עוד, שהיה האר"י הקדוש עובר מביהמ"ד לביהמ"ד כדי לרקוד עם התורה במשך שעות ארוכות ק"ח.

והנה בנוסח התפילה שתיקן החיד"א איתא, שבכוח הקפות אלו יפלו כל המחיצות של ברזל המפסיקות בינינו לבין אבינו שבשמים ק"ט.

הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע אמר בשם אביו הרה"ק מהר"ש זי"ע, 'מה הם הריקודים איני יכול להגיד לכם, אולם זאת אוכל לומר, שכל התפילות שאין להן עליה בכל השנה כולה עולים ביום הזה על ידי הריקודים' (מדבר קדש) ק"ב.

כתב הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (לפסח ה' צד.) אמר שמחת ריקודין ביו"ט הוא מדרגה גבוהה ממדרגות הגבוהות שיש בתפילה. התפילה מדברים בפה, וכשעוזר לו הקב"ה נאמר (תהלים קמה כא) 'תהלת ד' ידבר פי

קית. ב'מעשה רב' (אות רלג) מביא ממנהגיו של הגר"א ביום הזה, 'שמחים שמחה גדולה, ובשמחת תורה היו מקיפים הבימה עם הס"ת שבע פעמים וכו', והוא ז"ל היה הולך לפני הספר תורה שמח מאד, ברוב עוז וחדוה, וחכמת אדם תאיר פניו כלפיד אש בוערת, ומספק כף אל כף, ומפזז ומכרכר בכל עוז לפני הס"ת'. קיט. הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע היה אומר בשם אביו הרה"ק רבי שלום דוב מליובאוויטש זי"ע, שבמשך ארבעים ושמונה שעות של שמיני עצרת ושמחת תורה [-בחוץ לארץ משום ספיקא דיומא חוגגים יום טוב שני של גליות] 'דארף מען זעהן מייקר זיין, יעדער רגע קען מען שעפן אוצרות מיט עמערס און קאדקעס בגשמיות וברוחניות, און דאס איז דארך די ריקודים' (שצריך מאד לייקר ולהחשיב את השעות הללו, לנצלם במלואם כהוגן, כי בכל רגע אפשר לדלות ולמלאות דליים וחביות של השפעות טובות בגשמיות וברוחניות, ואפשר להשיגם על ידי הריקודים בעת ההקפות, הובא בספר המאמרים שנת תשי"א עמוד 79).

קכ. שנה אחת בשמחת תורה אמר הרי"ץ, שבעת ההקפות אפשר לבקש ולפעול דברים נשגבים ביותר, כי מחזיקים את הס"ת בחיבה ומראים שאנחנו בבחינת 'חבוקה ודבוקה בך' [ולא כמו בשאר ימי החג שמחזיקים את הס"ת אצל הבימה ומסבבים אותה], והסביר את הדבר במשל, כי כך דרכו של העולם שאין החנווני מקיף בסחורתו כי אם למי שיודע ומכיר בו שהוא משלם את חובותיו, ואילו לאלו שאין משלמים כהוגן ימכור רק במזומן בלבד כדי שלא להניח מעותיו על קרן הצבי, ולכן קוראים הריקודים בשם 'הקפות', כי בעת הזאת יכול כל אחד לקבל השפעות טובות ב'הקפה' ולמלאות אסמיו בסחורה רבה [נראה הכוונה, כי אחר עבודת האדם בימים הנוראים, אין לך אדם מישראל שלא התעורר בהם לתשובה, ועל כן נאמנים הם להקיף להם סחורה בהקפה], אולם אח"כ עליו לשלם את חובותיו מדי יום ביומו, על ידי הודאה וברכה תפלה ובקשה לפני מלך הכבוד.

קכא. איתא ב'אמרי פנחס' (שער ד אות ד), שנה אחת לפני הקפות בשמחת תורה אמר הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע להחסידי רבי רפאל ז"ל, 'תדע רפאל, שעד עתה עשינו הקפות והיה בידינו מאני קרבא [-כלי זיין] גדולים וחזקים שהם הד' מינים, וא"כ עתה שאנו הולכים לעשות הקפות בידיים ריקניות, כי תפיסת הס"ת בעת ההקפה אין בה משום קיום מצות עשה כמו בנטילת לולב, נו זאג מיר רפאל, וואס פאר א פנים האט א מענטש אז ער מאכט הקפות מיט לידיגע הענד [-איך מצינו ידינו ורגלינו בבית המדרש כאשר אנו ניגשים אל ההקפות בידיים ריקניות], נאר די עצה צו דעם איז [רק העצה היעוצה היא], שעתה יהיה האדם בעצמו קדוש כקדושת הד' מינים, ויהיה לבו בחינת אתרוג, ושדרתו בחינת לולב, ועיניו בחינת הדסים, ושפתותיו בחינת ערבה, ואז יש ביכולת לקחת הס"ת ולהקיף עמו בשמחה וריקודין...', ויהי כשמוע החסיד את דברי התוכחה של רבו ירדו פלגי דמעות מעיניו, בידעו

פעם נשאל הגה"ק ה'חפ"ץ חיים' זי"ע מהו 'סוד ההקפות', והשיב, כשהנך מכוסה עם השלית וכולך דביקות עם הספר תורה, אזי היוהר ביותר שלא לדרוך על כף רגלו של חברך, כי כשאיןך רואה לא תדע לעולם את מי לפייס, וזה סוד ההקפות קכ"י.

ודברי שניהם עולים בקנה אחד עם דברי הגמרא (סוטה יד.) 'תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים' קכ"י, שבתחילתה עשה קוב"ה כתנות עור לאדם הראשון וחווה, ובסופה נאמר שהקב"ה קבר את משה רבינו בגיא, ולכן דרך ארץ קדמה לתורה הקדושה קכ"י, דהא בלא הא לא סגיא.

חז"ל (שבת לא.) על אותו הגר שביקש מהלל הזקן גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת, גייריה, אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואיך פירושה הוא זיל גמור, היינו כי הוא ביקש לדעת ולהבין סוד שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו, וזהו 'כשאני עומד על רגל אחת', השיב לו הלל, 'דעלך סני לחברך לא תעביד', כי ביותר צריך להקפיד בזה בעת ההקפות, להיוהר עד מאד בכבוד הזולת ולכבד כל אחד ואחד יותר מכפי כבודו, וק"ו שלא לפגוע חלילה באחרים, דבכהאי גוונא יצא שכרו בהפסדו, ותפס את הטפל ועזב את העיקר רח"ל קכ"ב.

שעדיין לא השיג קדושה זו, ואנה הוא בא, 'ואמר לו אדומ"ר זצוק"ל בזה הלשון, בדרך שחוק מעט, וויין נישט רפאל וויין נישט, דין וועל איך מיט נעמען אויף מיינע פלייצעס' [כדי להרגיעו אמר לו 'אל תבכה, אותך אשא על כתפי...']. קכ"ב. פעם איקלע אורח אל הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל, הגר"ח"ע קיבלו במאור פנים וכיבדו לעלות לסוכה לאכול ולשתות כדי להשביע את נפשו, כשהוא עצמו מתנצל בפניו, שהוא הצטנן מאד מן הקור, וכבר אמרו (סוכה כה:) 'מצטער פטור מן הסוכה', ואכן עלה האורח והתחיל לסעוד סעודתו בסוכה, לא עבר זמן רב והנה לפתע הגיע הגר"ח"ע לבוש במעיל אל תוך הסוכה, ועל פליאת האורח השיב 'אכן מצטער פטור מן הסוכה, אולם במצות הכנסת אורחים מחויב גם המצטער...'

עובדא זו הוה מרגלא בפומיה דהרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, והיה מפרש בדרך צחות על פי זה מה שמצינו בצדיקי הדורות שלא יצאו מהסוכה אף שירדו גשמים, משום שהיו אצלם באותה שעה אורחים - האושפיזין קדישין, וירידת גשמים פוטרת מסוכה ולא מהכנסת אורחים... ולמדנו שבענייני מידות אין פטור מצטער.

קכ"ג. מסופר על הגה"ק מהרי"ל דיסקין זי"ע שבאחת השנים לאחר שגמרו את ההקפות בשמחת תורה בבית מדרשו, הורה לחזור ולערוך שוב את ז' ההקפות, והעם לא ידע מה יום מיומיים ועל מה עשה כן, אך בנו העיד לאחר מכן, שהפציר באביו עד שגילה לו 'רז' זה היות ונכח שם תלמיד חכם חשוב אחד, אשר לא כבדוהו בהקפה כראוי לו והמהרי"ל הכיר שיש כאן עלבונה של תורה, על כן הורה לחזור ולרקוד עם ספרי התורה, כדי שיוכל לכבד את הלה כיאות בלא עשיית 'עסק' - לפייס את התלמיד חכם, כי פעמים ופיוס זה מרבה את הפגיעה לכן התחכם לערוך הקפות מחדש ואז כבר כיבדו כראוי לו, והכל בא על מקומו בשלום.

קכ"ד. מעשה שהיה אצל הרה"ק רבי שלומ'קה זי"ע בשנים שעדיין היה דר בזוועהיל, באמצע יום שמיני עצרת - שמחת תורה, פשטה השמועה שצבאם של הרוסיים הגיעו אל תוכי זוועהיל, ובין אנשי הצבא היו הרבה יהודים, והללו לא אכלו ולא שתו כדבעי. תיכף פנה רבי שלומ'קה אל הגה"ח ר' יוסל קאז'ליק זצ"ל ואמר לו, מהר קח את השק ועבור עמו בכל בתי העיר לאסוף דברי מאכל עבור החיילים היהודים, אמר לו ר' יוסל מיד אחר ה'הקפות' אעשה כדברי הרבי, אך רבי שלומ'קה לא הסכים לו ואמר - התורה הקדושה תגיל ותשמח גם מבלעדי השתתפותך בהקפות, ואילו אנשי הצבא היהודים רעבים כבר עתה במה ישיבו נפשם. ואכן, ר' יוסל לא התמהמה ועשה על אתר כציווי הרבי, משחזר ר' יוסל לבית המדרש ובידו שק מלא עד גדותיו בדברי מאכל שתרמו בני העיר לצרכם של אותם יהודים, אורו פני רבי שלומ'קה, מיהר ולקח את השק, הניחו על כתפיו והחל לרקוד עם השק הקפות סביב הבימה. כי כל כך היה חשוב ונכבד אצלו כבודם של בני ישראל, והדאגה לצרכיהם.

קכ"ה. בדרך צחות אומרים העולם, שעל כן נקטה תורה דוגמאות אלו דוקא של גמילות חסדים, - להורות בזה שפעמים מצטדק האדם לומר, וכי לפלוני עלי להיטיב, הרי הוא בעצמו אשם בכל מצבו וגרם זאת לעצמו בידים וכדומה בשאר טענות, על זה אמרינן ליה, הרי גם אדם ואשתו היו אשמים בעצמם, שהרי בחטאם גרמו לעצמם שיצטרכו ל'כסות' ללבוש, ואף על פי כן 'ויעש ה' אלוקים כתנות עור וילבישם', (כמו כן לענין קבורת משה בגיא, שלא נכנס לארץ מפני מעשה ד'מי מריבה', ומ"מ התעסק הקב"ה בעצמו בקבורתו) אף אתה תנהג כן, ותתדמה בזה ליוצרך ובוראך.

עכבו עמי - בקבלה טובה ישאר קשור לכל השנה

ביום זה מבקש הקב"ה מבני ישראל (עי' סוכה נה:):
'בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם' קני, ולכאורה קשה, מה יועיל לשהות עוד יום אחד כדי להקל על הפרידה שבה קשה, הרי אדרבה, איפכא מסתברא, שכאשר רעים אהובים יתעכבו ביחידות עוד יום הרי הם מתקשרים יותר ויותר בעבותות אהבה, ובתום היום ההוא יקשה עליהם טפי להיפרד איש מעל אחיו.

ובביאור הדבר אומרים משם הרה"ק הי"שמה ישראל' זי"ע בדרך משל, לבן מלך שנשא אשה במדינה רחוקה מאד, ולבו היה מלא געגועים עזים לאביו המלך, אך מחמת המרחק הרב לא היה יכול לנסוע אליו, פעם אחת הגיע אביו לבקר ושמוח עמו הבן עד מאד, ובמשך הימים ששהה עמו היה מלא שמחה וחרדה, אולם בשעת פרידה נכנס הילד שעשועים' בהתרפקות לפני אביו, השתטח לפניו על הארץ ובכה וצעק 'חולת אהבה אני' אנה, אל תעזבני ואל תמשני,

לבי אינני עומד לי, אי אפשר לי להיפרד מן המלך. התנצל האב באזני בנו ואמר, בני יקירי, אין לי כל רפואה לגעגועיך העזים, אך זאת איעצך בני, הכן עבורי דירה ראויה אצלך וכך אוכל לדור בקרבתך... אף כאן הקב"ה ובנ"י אומרים 'קשה עלי פרידתכם' אם כן עשו לי מקדש ושכנתי בתוכו - וממילא נשאר תמיד יחדיו.

ואם יאמר האדם הרי אני קרוץ מחומר, ואיך אוכל להכין משכן קדוש הראוי למלך מלכי המלכים הגדול הגבור והנורא, לזאת אומר הקב"ה 'עכבו עמי עוד יום אחד', שאין הבורא יתב"ש בא בטרוניא עם בריותיו, ואינו מבקש כי אם מילתא זוטרתא בעלמא, 'יום אחד' בלבד, איין קליינע קבלה [-קבלה טובה אחת שלימה ורצויה] קני.

זכר לדבר הביא הרה"ק הי"אבני נור' זי"ע (נאות דשא), שבכל ימי חג הסוכות מרבים להקריב פרים הרבה על גבי המזבח, ואילו בשמחת תורה אינו מביא כי אם פר אחד, והיינו טעמא, כי בצאת החג צריך לעשות דבר קטן שיוכל להחזיק האור בקרבו קני, ובאלו אסור

קכו. ואמר הרה"ק הי"אמרי אמת' זי"ע, הפירוש כי זה היו"ט הוא 'למשתוקקים ויש להם רצון לאחוז בהיו"ט', וזהו אומרו 'עצרת תהיה לכם' - כפי מה שקשה הפרידה אצל האדם, כן למעלה גם כן קשה עלי פרידתכם (ליקוטי יהודה פר' פנחס).

קכז. משל למה הדבר דומה לנברשת (chandelier) גדולה ומפוארת המאירה באור יקרות את כל ארמון המלוכה, אשר היא מחוברת אל התקרה על ידי 'מסמר' אחד. והגיע כסיל אחד וחשב לעצמו שהרי אין שום חשיבות למסמר הקטן שעולה כמה פרוטות, ועל אחת כמה וכמה שאין לו ערך כלפי הנברשת, אם כן מה צורך יש בו באותו מסמר, ומדוע שלא אסיר אותו מהתקרה ואשתמש בו לצרכי... וכן עשה... גערו בו כולם ואמרו, שאמנם אין לו שום דמיון לגבי הנברשת, הן בגודלו והן בשוויו, אך מכל מקום, אי אפשר ל'נברשת' בלא 'מסמר', כי במה תחזיק הנברשת, וכיצד תשאר קבועה בתקרת הבית. כיו"ב תאמר, גבי הארות היו"ט העצומים והנוראים, שאינם מתקיימים אלא על ידי 'מסמר' אחד והוא הקבלה הטובה, ואף אם היא קטנה.

והנה מסופר, כי כה אמר הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע לחסידיו במוצאי החג, תדעו כי ה'אתה חוננתנו' הוא הוא ה'אתה בחרתנו' [והיתה כוונתם לחזק ליבם כעבור כל הימים הנוראים וחג הסוכות ושמוח"ת, שאין הקב"ה עוזב אותנו... אלא אני ה' לא שניתני בין בחול ובין במועד...], ונכלל בדבריו שצריך לזכור בימי החול, לאחר ההבדלה בין קדושת המועדות לימי המעשה, את היו"ט שעברנו זה עתה, לבל תפוג כל אותה רישומא דקדושה וההתעלות שהיתה בימי החג. וכעין זה ביארו בטעם שקוראים 'פרשת עריות' במנחה דיום הכפורים, שלכאורה מה מקום לפרשה זו העוסקת בחטאים הירודים ושפלים ביותר לזמן קדוש כ"כ כיוה"כ בו אנו כמלאכים, אלא ללמד לאדם שאם יבוא עליו ח"ו שעת נסיון יעלה על זכרונו את יום הכפורים... ושוב לא יחטא.

אמנם יש לומר גם לאיך גיסא, שבימים בהם אומרים 'אתה בחרתנו' יזכור שעוד מעט ויאמרו 'אתה חוננתנו'... ויקבל על עצמו קבלה טובה להמשיך את קדושת החג גם לימי החול. וכך גם רצו לעורר אותנו ביוה"כ, שעתה בעמדנו במדרגה הגבוהה ביותר נקבל על עצמנו גדרים וסייגים לבל תמוט רגלנו בימות השנה, ולא 'ניפול' לאותה פרשה... קכח. וכאותו חסיד שזכה להסתופף בצל קדשו של הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע באחד מן המועדים, ובחזרתו נשאל על ידי חבריו 'ווי אזוי איז אריבער דער יום טוב' (האיך עבר עליך היו"ט בצל הקודש), השיב להם החסיד 'דער יו"ט איז נישט אריבער (היו"ט לא הלף ועבר חלילה), דער יו"ט איז אריין געגאנגען' - אורות החג חדרו היטב בתוך כל עצמותיו...

באר הפרשה - שמנ"ע ושמה"ת

לרבות חצי שיעור פירש"י אפילו כל שהוא משמע). ו'מדה טובה מרובה' שאפילו כל שהוא ממש תנועה קלה לכבודו ית' עושה רושם גדול למעלה כמבואר בחובות הלבבות קל... וזה סוד 'ובזכות צאתי מביתי החוצה' (אפילו פעולה קטנה) יחשב לי בזאת [התנועה קלה] כאלו הרחקתי נדוד, ר"ל למעלה שם עושה רושם גדול בנודע.

הושע נא למענך אלוקינו הושע נא, הושע נא למענך בוראנו הושע נא, ונוכה לפיתקא טבא קלא לשנה טובה ומתוקה, ומזה החודש - ירח האיתנים דתקיפא במצוות יושפע עלינו שפע רב לאורך ימים ושנות חיים בבריות גופא ונהורא מעליא בכל מיני ישועות וברכות.

ללכת בגדולות, רק יקבל על עצמו דבר אחד קטן שיקיים בשלימות קכט.

ודע שאפילו דבר 'קטן' יש לו חשיבות גדולה בשמים ממעל, וכך פירש הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע (ייטב פנים ליל א' דסוכות אות ה) דהנה אנו מבקשים ובזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצותיך ארוצה, יחשב לי בזאת כאלו הרחקתי נדוד, וקשה, וכי בעבור 'יציאה' מבית קטנה כזאת יש בידו לבקש שיחשב כאילו הרחיק 'גלות' ארוכה ורחוקה, אלא מבאר וז"ל. ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל, (בראשית כד א) אפילו כל דהו משמע (כמו שדרשו יומא עד. - 'כל חלב'

קכט. קבלה היתה לו להרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע שלא לדבר אחר קריאת שמע שעל המיטה, פעם אחת בהיותו מוכן ומזומן לעלות על יצועו וכבר קרא קר"ש שלח אחריו אחיו הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע לקרוא לו, ומפני הכבוד לא היה יכול לסרב, לכן הלך אל הרבי והחליט שהוא לא יתחיל לדבר, אולם ה'בית ישראל' דיבר עמו על עניינים שונים ובלית ברירה היה צריך להשיב ולענות על השאלות, והיה כאשר חזר לביתו לא עלה על יצועו כל הלילה כדי שלא לעבור ולבטל קבלתו. וזו היא דוגמא של 'קבלה עד הסוף', שאם קיבל על עצמו דבר יקיימו בכל מצב שהוא.

קל. וז"ל ה'חובות הלבבות' (שער חשבון הנפש פ"ה), וכפי זה אחי ראוי לך להתנהג בהרגיל החשבון עם נפשך בכל שעה ובכל רגע לא-ל יתברך, ואל תמעט בעיניך שום טובה שתעשנה לשמו אפילו במלה או בראיה, כי המעט ממך רב אצלו, וכן בענין העבירות. והקרוב שבדמיונם בזה העתקת השמש בארץ שיעור אמה. תעתק בגלגל מילין הרבה, וכן העתקת הצל באצטרולב. ואל ירבו בעיניך מעשיך, ואם יהיו לשמו, כי במעט שבטובות שיש לו עליך כפל מעשה כל יושבי העולם עם דקדוק החשבון'.

קלא. הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע היה מברך - יהא רעוא שיפסוק הקב"ה לנו ולכל ישראל לעכטיגע קוויטלאך, מיט גרויסע אותיות, (פתקאות מלאות כל טובות, באותיות גדולות) שאף נשים ועמי הארצים יוכלו לקרוא את הפסק... כלומר, שיהיה בהם חסד נראה ונגלה.

ובזה פירשו מה שמבקשים כליל שב"ק 'מודה אני לפניך... על כל חסד אשר עשית עמדי ואשר אתה עתיד לעשות עמי', ואם תאמר שכל מה שהקב"ה עושה אינו אלא חסד ורחמים, על כן מסיימים ואומרים ועם כל בני ביתי היינו שגם הם יראו את הרחמים והחסדים.